

**MINISTERSTWO
ROZWOJU REGIONALNEGO**

**Program Operacyjny
Rozwój Polski Wschodniej
2007 – 2013**

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 - 2013

Projekt nr 6

Warszawa, 30 stycznia 2007 r.

Spis treści

WSTĘP	4
I. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ	6
1. Polska Wschodnia – delimitacja obszaru	6
2. Uwarunkowania rozwoju	6
3. Potencjał Polski Wschodniej	9
3.1. Środowisko naturalne	9
3.2. Kapitał ludzki	10
3.3. Gospodarka	16
3.4. Infrastruktura transportowa i telekomunikacyjna	21
3.5. Potencjał badawczo-rozwojowy i innowacyjny	22
3.6. Atrakcyjność inwestycyjna	24
3.7. Funkcje metropolitalne miast Polski Wschodniej	25
3.8. Specjalizacja regionalna	26
4. Zróżnicowania międzywojewódzkie w Polsce Wschodniej	27
5. Podsumowanie	29
II. ANALIZA I OCENA WYKORZYSTANIA WSPARCIA KRAJOWEGO I ZAGRANICZNEGO DLA WOJEWÓDZTW POLSKI WSCHODNIEJ	30
A. Wsparcie krajowe	30
B. Wsparcie zagraniczne	32
III. ANALIZA SWOT – MOCNE I SŁABE STRONY, SZANSE I ZAGROŻENIA	52
IV. CELE PROGRAMU I ICH ZGODNOŚĆ Z KRAJOWYMI DOKUMENTAMI PROGRAMOWYMI I REGULACJAMI UNIJNYMI	54
V. WSKAŹNIKI REALIZACJI CELÓW PROGRAMU	59
VI. Osie priorytetowe realizowane w ramach Programu Operacyjnego	64
1. Oś priorytetowa I: Nowoczesna gospodarka	65
2. Oś priorytetowa II: Wojewódzkie ośrodki wzrostu	69
3. Oś priorytetowa III: Infrastruktura transportowa	71
4. Oś priorytetowa IV: Pomoc techniczna	74
VII. KOMPLEMENTARNOŚĆ Z DZIAŁANAMI FINANSOWANYMI Z EFRROW ORAZ EFR	76
VIII. PLAN FINANSOWY	77
IX. PRZEPISY WYKONAWCZE DLA PROGRAMU	79

1. Uwagi ogólne _____	79
2. Zarządzanie i wdrażanie Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej _____	79
3. Procedury audytu i kontroli _____	85
4. Monitorowanie _____	87
5. Przepływy finansowe _____	88
6. Ewaluacja _____	89
7. Wymiana danych elektronicznych w celu spełnienia wymogów dotyczących płatności, monitoringu i oceny _____	90
8. Informacja i promocja _____	90
 X. OCENA PROGRAMU PRZED ROZPOCZĘCIEM REALIZACJI (OCENA EX ANTE) WRAZ Z OCENĄ SPODZIEWANEGO EFEKTU MAKROEKONOMICZNEGO..... 91	
 XI. PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO 93	
 XII. INFORMACJA O PRZEPROWADZONYCH KONSULTACJACH SPOŁECZNYCH 97	
 ZAŁĄCZNIKI:..... 100	
1. Indykatywna lista dużych projektów _____	100
2. Indykatywna lista kluczowych projektów _____	101

WSTĘP

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej uwydatniło problem zróżnicowań rozwoju między państwami leżącymi na jednym kontynencie i zróżnicowań międzyregionalnych, tak w skali państw, jak i w skali całej Wspólnoty. Pogłębianie się integracji gospodarczej w Europie, korzystne dla państw i regionów lepiej rozwiniętych, stwarza jednocześnie szereg zagrożeń dla regionów słabiej rozwijających się i peryferyjnych. Wymienić tu należy takie niekorzystne zjawiska jak: brak bodźców do zainicjowania procesów trwałego rozwoju, mała aktywność społeczna i przedsiębiorczość oraz utrwalający się niski poziom życia mieszkańców. Wynikają one z uwarunkowań historycznych, kulturowych i dotychczasowego udziału regionów w podziale pracy. Procesy integracyjne mogą wzmacniać te czynniki, stawiając słabsze regiony w relatywnie gorszej sytuacji wobec regionów lepiej rozwijających się. W takich regionach niewykorzystany pozostaje ich wewnętrzny potencjał wzrostu, co w konsekwencji prowadzi do stałego zwiększania się dystansu między nimi a bardziej rozwiniętymi regionami. W dłuższej perspektywie utrzymywanie się nadmiernych dysproporcji rozwojowych między regionami jest niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego całego kraju i spójności Unii Europejskiej.

Mając powyższe na uwadze prezydencja luksemburska zaproponowała w 2005 r. utworzenie, na lata 2007-2013, w ramach zasady solidarności, specjalnego funduszu dla pięciu najbiedniejszych regionów, wykazujących się najniższym PKB na mieszkańca w poszerzonej Unii Europejskiej. Regiony te to pięć województw Polski Wschodniej: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie. W grudniu 2005 r. Rada Europejska podjęła decyzję o przyznaniu Polsce dodatkowej kwoty z budżetu Unii Europejskiej w wysokości 882 mln euro (107 euro na mieszkańca każdego z województw Polski Wschodniej - uznanych za regiony o najniższym poziomie PKB na mieszkańca na podstawie danych Eurostatu z 2002 r.) w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). W wyniku indeksacji cen kwota ta wzrosła do 992 mln euro tj. 120 euro na mieszkańca.

Kierując się tymi przesłankami Rząd RP w Programie „Solidarne Państwo” wystąpił z inicjatywą opracowania Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013 jako szczególnego instrumentu wsparcia procesów rozwojowych w województwach Polski Wschodniej. Oprócz specjalnych środków finansowych skierowanych na ten cel przez Radę Europejską, Rząd RP zasilił Program środkami finansowymi z przeznaczonej dla Polski części EFRR w wysokości 1281,6 mln euro.

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej, zwany dalej Programem, jest jednym z instrumentów polityki regionalnej, do których należą: regionalne programy operacyjne, przygotowywane przez samorządy województw oraz inne programy operacyjne: Innowacyjna Gospodarka, Infrastruktura i Środowisko, Kapitał Ludzki oraz programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Powyższe instrumenty służą realizacji Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO), przyjętych przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia są odpowiedzią Polski na *Strategiczne Wytoczne Wspólnoty dla spójności (SWW)*¹, określające ramy dla interwencji funduszy w latach 2007-2013. PO RPW jest również instrumentem realizacji odnowionej Strategii Lizbońskiej.

¹ Decyzja nr 2006/702/WE, Dz. Urz. UE L 291 z dnia 21 października 2006 r., str. 11.

Intencją Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej jest zahamowanie tendencji stagnacyjnych, decydujących o marginalizacji i peryferyjności województw Polski Wschodniej oraz pobudzenie wzrostu gospodarczego w tych województwach.

Program ten ma stanowić **dodatkowy element wsparcia** z funduszy strukturalnych oraz **wzmacniać działanie innych programów na obszarze Polski Wschodniej** przez realizację wyodrębnionych działań stymulujących rozwój ekonomiczny i społeczny.

Projekt Programu powstał we współpracy Ministra Rozwoju Regionalnego z samorządami pięciu województw Polski Wschodniej oraz ekspertami ds. rozwoju regionalnego reprezentującymi poszczególne województwa. Zakres Programu został poddany szerokim konsultacjom, w których brały udział samorzady terytorialne, instytucje, organizacje społeczne i gospodarcze oraz gremia naukowe z Polski Wschodniej.

W ramach Programu realizowane będą ważne inwestycje i przedsięwzięcia, stwarzające podstawy do zainicjowania procesów trwałego rozwoju województw Polski Wschodniej. Inwestycje te, w postaci wskazanych imiennie projektów, zostaną wyłonione jeszcze na etapie programowania i wpisane do indykatywnego Planu Inwestycyjnego Programu.

I. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ

1. Polska Wschodnia – delimitacja obszaru

Polskę cechuje dość silne zróżnicowanie przestrzenne. Poszczególne województwa wyraźnie różnią się między sobą nie tylko stopniem rozwoju, lecz również samym potencjałem demograficznym, ekonomicznym i społecznym. Przyczyny silnego zróżnicowania poziomu rozwoju poszczególnych regionów kraju wynikają zarówno z uwarunkowań o charakterze przyrodniczym, historycznym, jak również naturalnych procesów rozwoju społeczno-gospodarczego. Uwarunkowania przyrodnicze mają charakter szczególnie trwałe i silnie wpływają przede wszystkim na możliwości rozwoju rolnictwa (klimat, gleby), turystyki (zasoby środowiska przyrodniczego) i w pewnym stopniu przemysłu (zasoby naturalne).

Trudne do przezwyciężenia bariery w rozwoju wynikają z uwarunkowań historycznych. Odmienne warunki rozwoju poszczególnych części kraju w okresie utraty państwowości, związane z jego podziałem pomiędzy trzech zaborców: Rosję, Prusy i Austrię, jak również zmianą granic terytorium Polski w XX w. przyczyniły się do ukształtowania istotnych dysproporcji pomiędzy poszczególnymi regionami kraju. Podczas, gdy w XIX i na początku XX wieku na obszarach stanowiących dziś zachodnie województwa Polski, następował intensywny rozwój przemysłu, infrastruktury technicznej i nowoczesnych metod gospodarowania w rolnictwie, gospodarka wschodniej części kraju opierała się głównie na rolnictwie tradycyjnym, nie generującym bodźców dla intensywnego rozwoju gospodarczego.

Granica między, uważaną za bardziej rozwiniętą pod względem gospodarczym, zachodnią częścią Polski a pozostającą za nią w tyle częścią wschodnią nie jest ostra. W przybliżeniu można uznać, iż przebiega ona wzdłuż linii Wisły, z odchyleniem na zachód w przypadku województwa świętokrzyskiego i południowej części województwa mazowieckiego, z wyłączeniem strefy wpływów Warszawy. W obrębie obszaru położonego na wschód od tej granicy znajduje się pięć najbiedniejszych województw w kraju: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie, które wymagają szczególnego wsparcia. Województwa te zajmują zwarte terytorium o powierzchni 99.045 km² (31,6% powierzchni Polski), przylegające do granicy z Rosją, Litwą, Białorusią, Ukrainą i Słowacją. Na potrzeby Programu grupę tych województw określono mianem Polska Wschodnia.

2. Uwarunkowania rozwoju

Polskę Wschodnią cechuje dość silne zróżnicowanie przyrodnicze, stanowiące jedną z przyczyn wyjaśniających istnienie znaczących różnic w charakterze aktualnego zagospodarowania, jak również możliwości rozwoju poszczególnych regionów tego obszaru.

Pod względem warunków naturalnych obszar Polski Wschodniej można podzielić na dwa dość znacznie różniące się od siebie podregiony. Północny podregion obejmuje województwa warmińsko-mazurskie, podlaskie i północną część lubelskiego. W północnej części tego podregionu przeważają tereny pojezierne o urozmaiconym krajobrazie młodogłacjalnym, a w południowej obszary nizinne bez jezior, z wysoczyznami morenowymi, rozciętymi przez szerokie doliny dużych rzek. Podregion północny stanowi najczystszy, a zarazem najmniej narażony na zanieczyszczenie i inne zagrożenia środowiska, część kraju. W porównaniu z pozostałą częścią Polski Wschodniej ma on zdecydowanie mniejszą gęstość zaludnienia, większą lesistość i jest on znacznie słabiej uprzemysłowiony.

Południowy podregion Polski Wschodniej obejmuje województwo świętokrzyskie, południową część lubelskiego oraz podkarpackie. W części północnej podregionu dominują tereny wyżynne, w centralnej nizinne, zaś w południowej podgórskie i górskie. Gęstość

zaludnienia jest tu znacznie większa niż w podregionie północnym, lesistość zaś (z wyjątkiem podkarpackiego) wyraźnie mniejsza. Województwa południowe są też bardziej uprzemysłowione i bardziej narażone na przemysłowe zanieczyszczenia wód i powietrza.

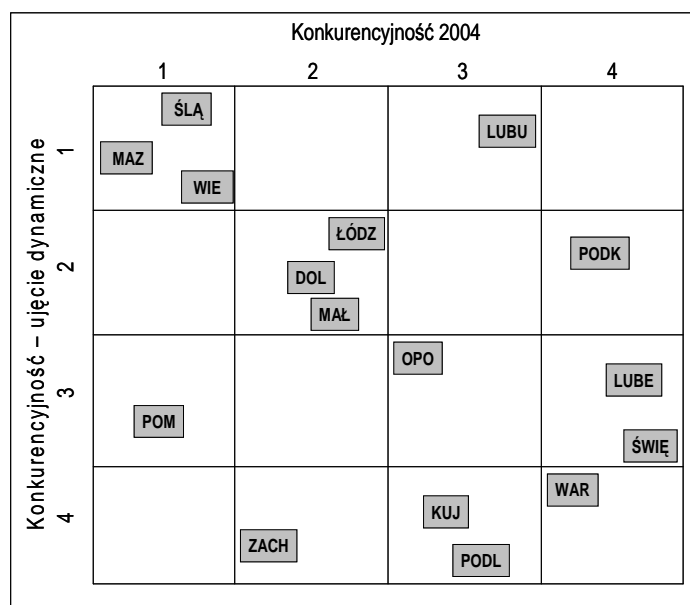
Występowania istotnych wewnętrznych różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej należy jednak upatrywać przede wszystkim we wspomnianych powyżej przyczynach historycznych, związanych z ówczesną przynależnością poszczególnych części tego obszaru do trzech różnych państw (tereny wchodzące w skład obecnego województwa podkarpackiego należały do Austrii, podlaskiego, lubelskiego i świętokrzyskiego do Rosji, zaś warmińsko-mazurskiego do Niemiec). Również w okresie międzywojennym tereny obecnej Polski Wschodniej - przegrodzone granicą państwową, oddzielającą Polskę od Niemiec - były obiektem mocno zróżnicowanej polityki gospodarczej. W południowej części tego obszaru, w związku z podjęciem budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego zainicjowano procesy industrializacyjne. Z kolei, efektem polityki gospodarczej prowadzonej przez Niemcy na obszarze obecnego województwa warmińsko-mazurskiego, jest stosunkowo wysoki poziom rozwoju infrastruktury.

W początkowym okresie transformacji ustrojowej, zapoczątkowanej w roku 1989, wschodnia część Polski, cechująca się znacznie słabiej rozwiniętym potencjałem przemysłowym, została w mniejszym stopniu dotknięta niekorzystnymi zjawiskami towarzyszącymi wprowadzeniu zmian strukturalnych w gospodarce kraju. Po 1992 r. wykazała ona jednak znacznie mniejszą zdolność do sprostania wymogom otwartej, konkurencyjnej gospodarki.

Powszechność konkurencji rozgrywającej się na wielu płaszczyznach wymusza na regionach działania zwiększające ich konkurencyjność, która jest analizowana i mierzona przez coraz liczniejsze instytucje dostarczające informację rynkom. Województwa Polski Wschodniej tworzą grupę obszarów najmniej konkurencyjnych, o zróżnicowanej dynamice zmian. Relatywnie najgorsza sytuacja panuje w województwie warmińsko-mazurskim (niska konkurencyjność i niska poprawa w ujęciu dynamicznym). Województwo podlaskie wprawdzie może być pod względem konkurencyjności oceniane lepiej od pozostałych, ale statystyki dynamiczne wskazują na relatywnie najgorszą sytuację. Najlepsze wskaźniki dynamiczne uzyskuje natomiast województwo podkarpackie (rys.1).

Dodatkowym czynnikiem o charakterze historycznym, który warunkował możliwości rozwoju regionów stanowiło położenie przygraniczne, które szczególnie negatywnie odbiło się na możliwości rozwoju obszarów graniczących z byłym Związkiem Radzieckim. Dopiero otwarcie granic i ułatwienia w ich przekraczaniu wywołało pewne impulsy rozwojowe na obszarach leżących bezpośrednio przy granicy, zwłaszcza związane z rosnącą

Rys. 1. Konkurencyjność regionów

1 – najwyższy poziom lub dynamika ... 4 – najniższy poziom lub dynamika.

Źródło: W. Dziemianowicz, 2006, *Warmia i Mazury – dlaczego tak trudno być konkurencyjnym*.

wymianą transgraniczną, tak tranzytem, jak i handlem przygranicznym. Jednym z nielicznych zewnętrznych czynników rozwojowych w tych województwach jest wymiana przygraniczna z Rosją (obwód kaliningradzki), Litwą, Białorusią i Ukrainą. W wyniku wejścia Polski i Litwy do UE pojawiają się jednak obawy o utrzymanie dotychczasowej skali pozytywnego oddziaływania tego czynnika na rozwój obszarów przygranicznych. Wprowadzenie wiz dla obywateli państw trzecich po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej doprowadziło do znacznego osłabienia dotychczasowych kontaktów i handlu ze Wschodem.

W wyniku rosnącej wymiany towarowej między państwami Unii Europejskiej, ale także państw Unii Europejskiej z innymi państwami wschodniej i południowo-wschodniej Europy, rośnie rola Polski Wschodniej, jako obszaru tranzytowego dla wymiany towarowej. Poza ukształtowanymi już wcześniej relacjami wschód-zachód, coraz wyraźniej rysuje się potrzeba usprawnienia połączeń komunikacyjnych północ-południe, które mogą stanowić szansę dla stworzenia pasma rozwoju gospodarczego w Polsce Wschodniej. Niezależnie od powiązań zewnętrznych obszar Polski Wschodniej wymaga wzmocnienia wewnętrznych powiązań komunikacyjnych z centrum kraju.

Od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej wschodnia granica państwa jest częściowo granicą zewnętrzną Unii. Stwarza to nową perspektywę rozwoju dla obszaru przygranicznego, związaną z rozbudową przejść granicznych, obsługą ruchu osobowego i towarowego, a także prowadzeniem przygranicznej działalności gospodarczej. Na granicy wschodniej działa łącznie 31 przejść, co stanowi wyraźny deficyt w porównaniu z pozostałymi granicami. Na jedno przejście graniczne z Niemcami przypada 12,3 km granicy, z Rosją – 38,7 km, z Białorusią 32,2 km, zaś z Ukrainą – 44,6. Łącznie 31 przejść na granicy wschodniej wyraźnie ustępuje np. 110 przejściom na granicy polsko-czeskiej. Zwiększenie liczby przejść granicznych pozwoli zintensyfikować lokalną współpracę i ożywi kontakty, oczywiście tylko w tym przypadku, gdy aktywność wykażą również partnerzy zagraniczni. Obecnie województwa Polski Wschodniej aktywnie współpracują z regionami zagranicznymi w ramach euroregionów: Bug, Karpaty, Niemen, Puszcza Białowieska i Bałtyk oraz innych struktur transgranicznych.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej przekłada się także na warunki gospodarowania w rolnictwie, co ma istotne znaczenie dla Polski Wschodniej ze względu na duży udział rolnictwa w gospodarce tego obszaru. Z jednej strony na skutek uczestnictwa we Wspólnej Polityce Rolnej i możliwości skorzystania z dopłat unijnych nastąpił wzrost dochodów gospodarstw rolnych, z drugiej – utrzymanie niższego, w porównaniu z dotychczasowymi członkami Unii Europejskiej, poziomu dofinansowania polskiego rolnictwa oraz limitowanie produkcji w dziedzinach związanych ze specjalizacją regionalną, takich jak np. mleczarstwo, cukrownictwo, uprawa tytoniu zmieniły warunki gospodarowania na wsi. Wynika z tego fakt, że pozyskanie rynków zbytu na zachodzie i na wschodzie Europy oraz utrzymanie wystarczającego poziomu dochodów wymagają uruchomienia procesów dostosowawczych w dziedzinie produkcji rolnej i hodowli.

Integracja Polski ze strukturami Unii Europejskiej skutkowałą również napływem środków z funduszy pomocowych, które kierowane były jednak przede wszystkim do bardziej rozwiniętych regionów zachodniej i centralnej części kraju; gros środków przeznaczono na realizację dużych inwestycji z zakresu ochrony środowiska oraz rozwoju połączeń komunikacyjnych łączących Polskę z krajami Unii Europejskiej.

3. Potencjał Polski Wschodniej

3.1. Środowisko naturalne

Polska Wschodnia charakteryzuje się wysokimi walorami przyrodniczymi. Obszary prawnie chronione w 2004 r. zajmowały 3,9 mln ha, co stanowiło 39,5% ogólnej powierzchni obszarów objętych ochroną w Polsce. O walorach tych decydują zwłaszcza kompleksy jezior i lasów w części północnej, kompleksy przyrodniczo-turystyczne bagien nadbiebrzańskich, jak również tereny wyżynne i górskie zlokalizowane w części południowej.

Obszary najcenniejsze przyrodniczo są objęte ochroną rezerwatową, wśród których szczególną rolę odgrywają parki narodowe. W pięciu województwach Polski Wschodniej znajduje się ogółem 9 parków narodowych (spośród 23 w kraju), w tym: 4 w podlaskim, 2 w lubelskim, 2 w podkarpackim i 1 w świętokrzyskim. Zajmują one ogółem 1645 km², co stanowi aż 51,8 % powierzchni objętej tą formą ochrony w Polsce. Ponadto istnieją na tym obszarze 44 parki krajobrazowe, 439 rezerwatów przyrody, kilkadziesiąt obszarów chronionego krajobrazu, kilkanaście tysięcy pomników przyrody oraz kilkaset innych obszarów i obiektów chronionych (użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej).

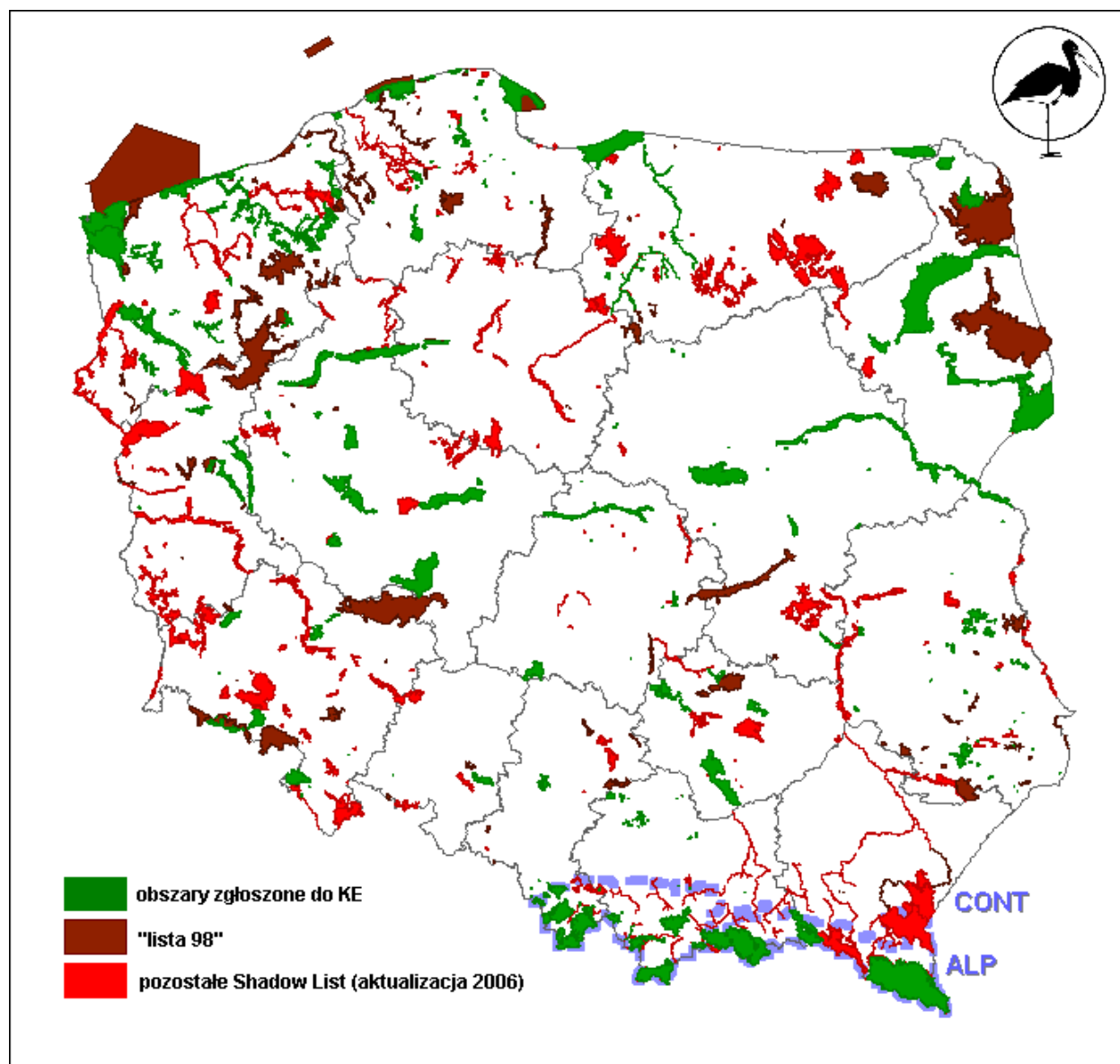
Potwierdzeniem rangi i ponadprzeciętnych walorów przyrodniczych parków narodowych w Polsce Wschodniej jest fakt, iż wiele z nich ma status obszarów chronionych o randze międzynarodowej; Parki narodowe: Białowiecki, Poleski i Bieszczadzki są rezerwatami biosfery o zasięgu transgranicznym, zaś parki: Biebrzański, Wigierski, Narwiański i Poleski są obszarami chronionymi na mocy Konwencji Ramsarskiej o ochronie cennych terenów wodno-błotnych. W sumie pod względem obszarowym na terenie województw Polski Wschodniej znajduje się ponad 50% powierzchni wszystkich rezerwatów biosfery i blisko 60% obszarów objętych ochroną w ramach Konwencji Ramsarskiej w Polsce; warto zwrócić uwagę na szczególne walory przyrodnicze województwa podlaskiego, na którego terenie znajduje się blisko 50% powierzchni wszystkich obszarów Ramsar w Polsce.

Także jeśli chodzi o obszary Natura 2000, to w województwach Polski Wschodniej jest ich relatywnie więcej, niż w pozostałej części kraju. W omawianym rejonie znajduje się ponad 40% powierzchni zarówno wszystkich krajowych obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO), jak i specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO). Również duża część projektowanych obszarów Natura 2000 (proponowanych w ramach tzw. Shadow List) położona jest na terenie Polski Wschodniej.

Przez teren Polski Wschodniej przebiega kilka korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym. Należą do nich doliny największych rzek: Wisły, Bugu, Narwi i Biebrzy oraz rejon Zalewu Wiślanego, stanowiący część szlaku wędrówek ptaków wiodącego wzdłuż wybrzeża Bałtyku.

Poziom czystości środowiska naturalnego w Polsce Wschodniej jest relatywnie wysoki, co jest w dużej mierze efektem niskiego poziomu industrializacji i urbanizacji na tym obszarze; dotyczy to zwłaszcza województw warmińsko-mazurskiego i podlaskiego, wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski. Polska Wschodnia posiada stosunkowo mało terenów zdegradowanych przez przemysł i charakteryzuje się relatywnie małym zanieczyszczeniem powietrza. Systematycznie zmniejsza się również ilość ścieków odprowadzanych do wód lub do ziemi. Podobnie jak w przypadku emisji zanieczyszczeń powietrza, również wielkość zrzutu ścieków w województwach Polski Wschodniej należy do najniższych w kraju.

Rys. 2. Obszary NATURA 2000

Źródło: www.wwf.pl

Występowanie terenów o podwyższonej presji na środowisko ogranicza się w Polsce Wschodniej przede wszystkim do większych ośrodków miejskich, bezpośredniego sąsiedztwa uciążliwych zakładów przemysłowych, a także najbliższego otoczenia szlaków transportowych o dużym natężeniu ruchu, w tym ciężkiego ruchu tranzytowego.

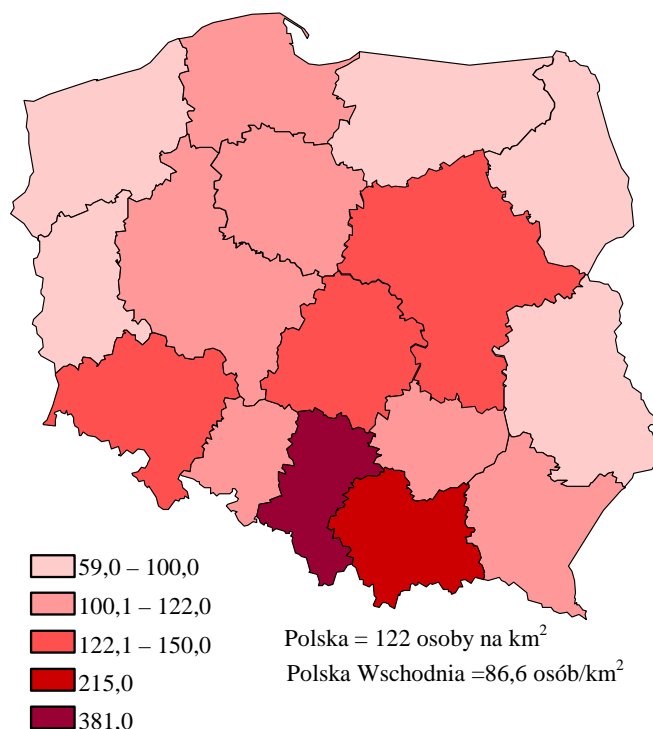
3.2. Kapitał ludzki

Polskę Wschodnią w 2004 r. zamieszkiwało 8203 tys. osób, co stanowiło 21,5% ludności kraju. Spośród pięciu województw najslabiej zaludnione są województwa warmińsko-mazurskie i podlaskie. W latach 2001-2005 nastąpił spadek liczby ludności województw Polski Wschodniej o ponad 57 tys. Średnioroczne tempo przyrostu ludności jest w tym

regionie ujemne i swoimi wielkościami przewyższa średnią krajową. Szczególnie dramatyczna sytuacja występuje w województwach: świętokrzyskim, lubelskim i podlaskim.

Województwa Polski Wschodniej charakteryzuje niższa, niż średnio w kraju gęstość zaludnienia, szczególnie niska w województwach: podlaskim i warmińsko-mazurskim, które zajmują ostatnie miejsca w kraju, ze wskaźnikami na poziomie 60 i 59 osób na km².

Rys. 3. Gęstość zaludnienia w 2004 r.

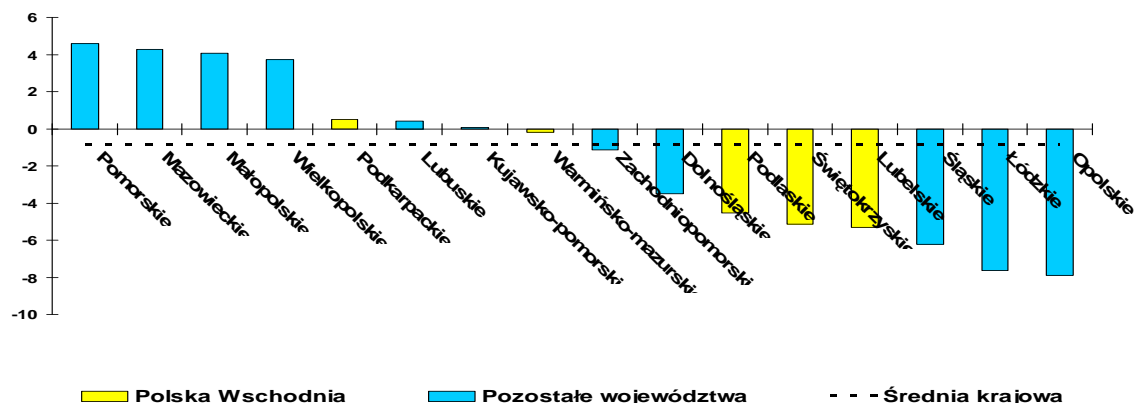
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Województw, GUS 2005

Województwa o najniższej gęstości zaludnienia charakteryzują się jednocześnie relatywnie najwyższymi wskaźnikami urbanizacji. Województwa: warmińsko-mazurskie i podlaskie zajmują odpowiednio 9 i 10 lokatę w Polsce ze wskaźnikami odpowiednio 60,1% oraz 59,1%. Z kolei województwa: lubelskie, świętokrzyskie i podkarpackie zajmują trzy ostatnie miejsca w kraju. Jednak tylko trzy ośrodki miejsce na terenie Polski Wschodniej zamieszkuje ponad 200 tys. osób; są to: Lublin, Białystok i Kielce. W Rzeszowie, Olsztynie i Elblągu mieszka od 100 do 200 tys. mieszkańców. Sieć osadnicza jest ukształtowana nierównomiernie. Na północy odsetek mieszkańców miast jest większy, a miasta i wsie stanowią wyraźnie wyodrębnione jednostki osadnicze; na pozostałym obszarze dominuje rozproszone osadnictwo wiejskie oraz małe i średnie miasta. Tylko niektóre z tych miast, które kiedyś były siedzibami województw oraz ośrodki przemysłowe – pełnią w ograniczonym zakresie rolę lokalnych ośrodków wzrostu.

Ludność Polski Wschodniej jest najbardziej w kraju zróżnicowana etnicznie i kulturowo. Mieszkające tu mniejszości narodowe zachowują swoją kulturę, obyczaje i religie. Polska Wschodnia wyróżnia się także bogactwem lokalnych obyczajów oraz dziedzictwem przeszłości, znajdującym wyraz w dużej ilości zabytków i miejsc pamięci narodowej.

Na obszarze Polski Wschodniej zaznaczają się wyraźne tendencje depopulacyjne (rys. 4). Przyrost naturalny jest ujemny i trwa powolny odpływ ludności do innych województw,

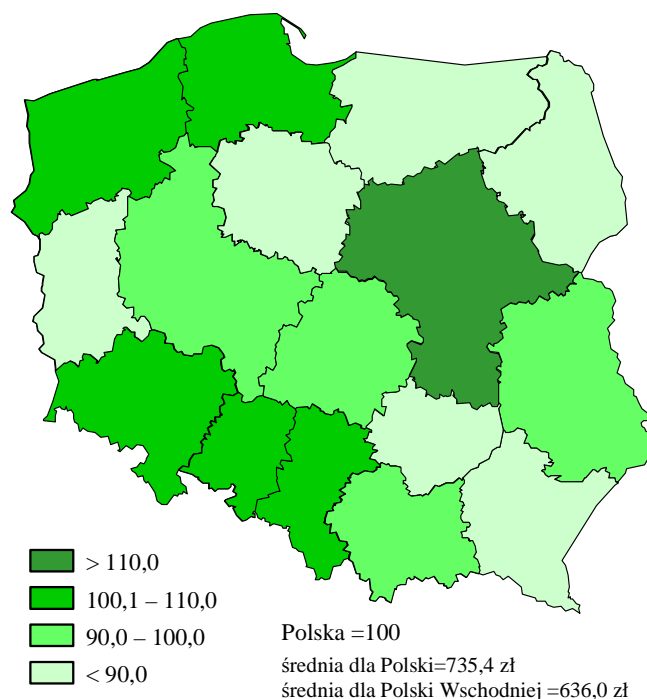
Rys. 4. Zmiana liczby ludności, 2003-2005 na 1000 mieszkańców

Źródło: Projekt Strategii rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 roku.

szczególnie wysoki w lubelskim, świętokrzyskim i podlaskim. W latach 2000-2004 liczba ludności Polski Wschodniej zmalała o 173 tysiące. Jednym z podstawowych powodów emigracji jest chęć znalezienia atrakcyjnej pracy. W szerszym znaczeniu, chodzi o stworzenie jakościowo najlepszych warunków życia. Pod względem wysokości miesięcznych dochodów rozporządzalnych na osobę w gospodarstwach domowych województwa Polski Wschodniej znajdują się na ostatnich miejscach (rys. 5), przy czym dystans pomiędzy nimi a pozostałą częścią kraju stale powiększa się (dochody mieszkańców Polski Wschodniej są o 10-20% niższe niż średnia krajowa). Z kolei liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tysięcy ludności przekracza średnią krajową; jest ona szczególnie wysoka w województwie warmińsko-mazurskim, które cechuje szczególnie wysoki wskaźnik bezrobocia.

Rys. 5. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2004 r.

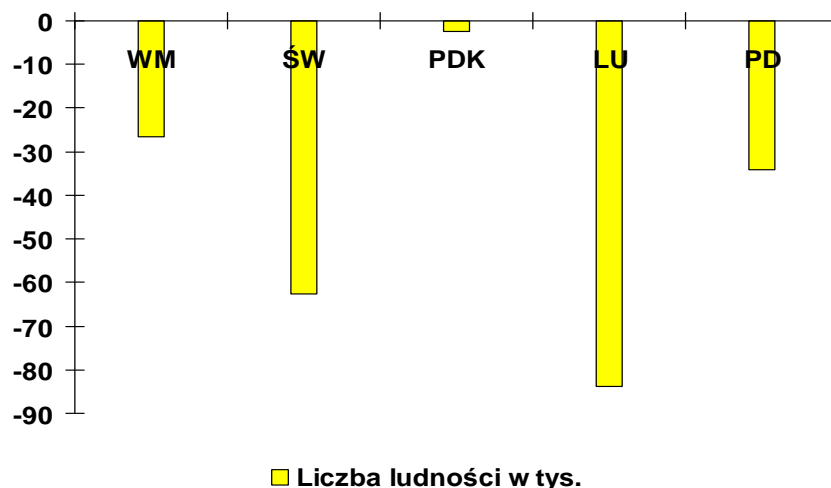

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Województw, GUS 2005

W strukturze wiekowej ludności widoczne jest postępujące starzenie się społeczeństwa. Znacząco maleje udział dzieci i młodzieży w wieku poniżej 18 lat i nieco wzrasta udział ludności w wieku emerytalnym. Wzrost udziału ludności w wieku produkcyjnym nie może być interpretowany korzystnie, ponieważ w tej grupie ludzi zdecydowanie najszybciej zwiększa się liczba osób w wieku niemobilnym (45-59 lat dla kobiet i 45-64 lata dla mężczyzn), co oznacza, że w ciągu najbliższych lat nastąpi znaczne powiększenie się udziału ludności w wieku poprodukcyjnym. Już obecnie problem starzejącego się społeczeństwa jest najbardziej widoczny w województwach: podlaskim i lubelskim; w najmniejszym stopniu dotyczy on województw: warmińsko-mazurskiego i podkarpackiego.

Prognoza zmian liczby ludności Polski Wschodniej na lata 2006-2020 zakłada spadek liczby mieszkańców o prawie 210 tys. W największym stopniu depopulacja dotknie województwa lubelskie i świętokrzyskie, gdzie liczba ludności zmniejszy się odpowiednio o ponad 80 tys. i ponad 60 tys. (rys. 6).

Rys. 6. Zmiana liczby ludności w latach 2005-2020, prognoza

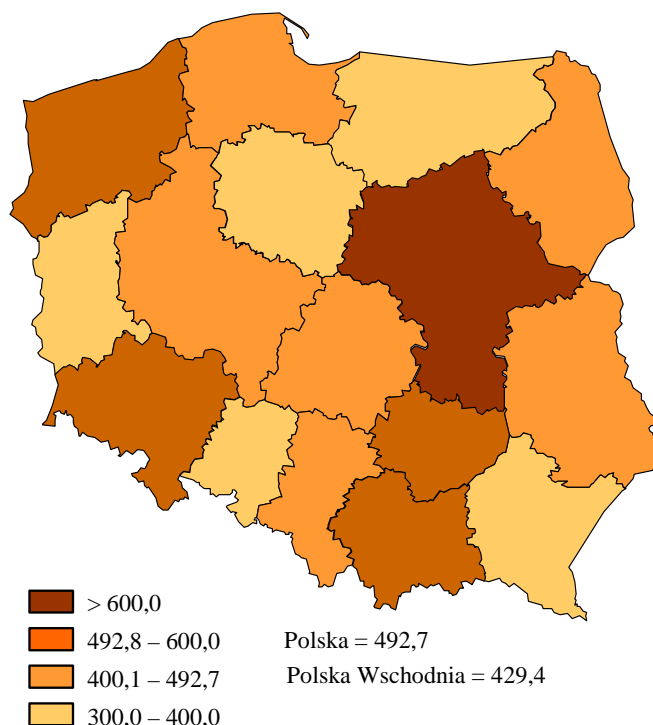

Źródło: Projekt Strategii rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 roku.

Poziom wykształcenia mieszkańców Polski Wschodniej jest nieco niższy od średniej krajowej, ale uwagę zwracają różnice pomiędzy województwami. Ogółem w Polsce Wschodniej 8,9% mieszkańców (populacji w wieku powyżej 12 lat) posiada **wykształcenie wyższe** (średnia w kraju 9,9%). W najlepszej sytuacji znajduje się województwo lubelskie (6 lokata w kraju ze wskaźnikiem na poziomie 9,4%). W dalszej kolejności są województwa podlaskie i świętokrzyskie, zajmujące odpowiednio miejsca 9 i 10. Ostatnie dwa województwa – podkarpackie i warmińsko-mazurskie charakteryzują się wskaźnikami na poziomie 8,5% i 8,3% co daje im lokaty 12 i 13. Znacznie słabsze lokaty uzyskują województwa Polski Wschodniej w przypadku analizy wykształcenia na poziomie **średnim zawodowym**. Ponownie najlepsze jest lubelskie, a za nim podlaskie (7 i 9 miejsce w kraju), ale pozostałe trzy województwa zajmują niemal ostatnie miejsca w kraju (w najgorszej sytuacji jest województwo opolskie). Na tle zaprezentowanych różnic w poziomie wykształcenia oraz uwzględniając dane na temat sytuacji na rynku pracy można sformułować tezę, iż wciąż brakuje specjalistów, na których popyt przewyższa podaż (dane o bezrobociu i ofertach pracy). Niedopasowanie w tym zakresie sięga 1-1,5 punktu procentowego.

Niższy niż w pozostałej części kraju odsetek osób z wykształceniem wyższym wynika z faktu, że młodzież podejmująca studia w renomowanych ośrodkach akademickich poza obszarem Polski Wschodniej często tam już pozostaje. Na podkreślenie zasługuje fakt, że młodzież kończąca szkoły średnie w Polsce Wschodniej jest lepiej przygotowana do podjęcia studiów niż jej rówieśnicy w reszcie kraju, o czym świadczą wyniki egzaminów maturalnych i gimnazjalnych z lat 2005 i 2006.

Rys. 7. Studenci uczelni na 10 tys. ludności w 2004 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Województw, GUS 2005

W Polsce Wschodniej działa 77 uczelni różnych typów. W 2004 r. studiowało w nich 357 tysięcy studentów – 18,7% krajowej liczby studentów, z czego ok. 1/3 na uczelniach prywatnych. W tym samym roku wykształcenie wyższe uzyskało 13,4 tys. absolwentów tych uczelni, co stanowi 18,2% ogółu absolwentów uczelni w Polsce. W liczbach bezwzględnych najwięcej studentów posiadały uczelnie województwa lubelskiego (ponad 106 tys. – 7 lokata w Polsce), najmniej w województwie podlaskim – prawie 53 tys. (miejsce 14). W latach 1999-2004 liczba studentów gwałtownie rosła, średnio o ok. 8% rocznie. Jednak te dość dobre wyniki ilościowe dotyczące studentów idą w parze ze słabymi wynikami uczelni zarówno w sferze konkurencji międzynarodowej jak i sferze powiązań z gospodarką. Baza dydaktyczna szkolnictwa wyższego jest niewystarczająca, brakuje infrastruktury edukacyjnej służącej prowadzeniu działalności dydaktycznej na poziomie wyższym na kierunkach przyrodniczo – matematycznych bądź technicznych, a także innych kluczowych dla rozwoju społeczno – gospodarczego regionu, wynikających z regionalnych strategii innowacyjności bądź strategii rozwoju województw.

Na bardzo niskim poziomie prezentuje się udział szkół Polski Wschodniej w programach naukowych finansowanych przez UE. Stosunkowo niskie wskaźniki w tej dziedzinie spowodowane są bliskością uczelni w większych ośrodkach akademickich – w Warszawie, Krakowie, Gdańsku, Toruniu. Wielu młodych mieszkańców Polski Wschodniej udaje się na studia do tych renomowanych ośrodków.

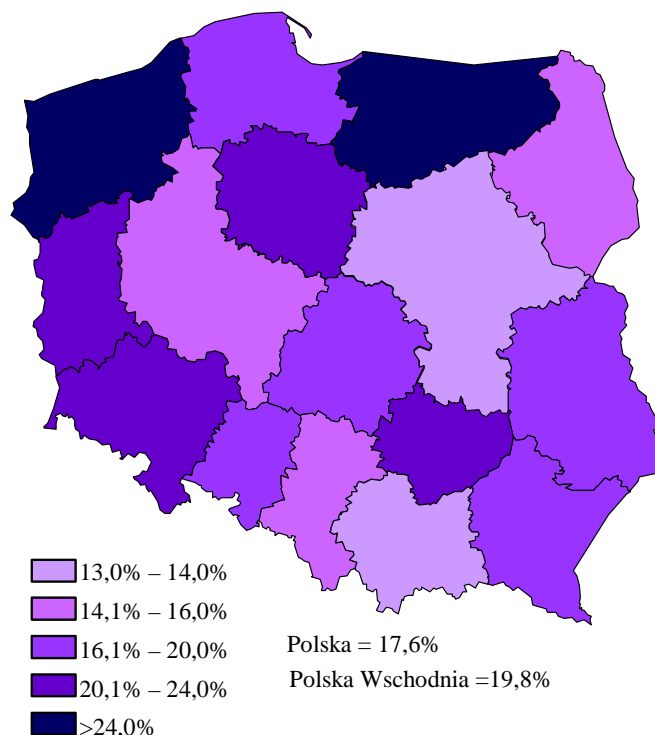
Oferta edukacyjna uczelni w Polsce Wschodniej musi ulec zmianie na przestrzeni najbliższych lat. Kwestia dotyczy podwyższenia poziomu kształcenia, rozwoju kształcenia zorientowanego na studentów pochodzących z zagranicy, w tym także z Ukrainy i Białorusi oraz wypracowanie unikalnych produktów edukacyjnych na poziomie wyższym poprzez wyspecjalizowane funkcje akademickie. Biorąc pod uwagę, iż w najbliższym czasie znacząco wzrośnie poziom nakładów na sektor B+R, należy zintensyfikować wysiłki w kierunku wspierania rozwoju nowoczesnych badań, wykorzystujących powiązania z innymi centrami

naukowymi w kraju i zagranicą. Programy edukacji i badań powinny uwzględniać potrzeby regionalnych klastrów gospodarczych.

Najwyżej wykwalifikowane kadry dla przemysłu znajdują się na terenach dawnego Centralnego Okręgu Przemysłowego, na terenach gdzie rozwijał się przemysł zbrojeniowy i lotniczy, w województwach świętokrzyskim, podkarpackim i lubelskim. Ze względu na zahamowanie rozwoju tych sektorów nastąpił częściowy odpływ wykwalifikowanych pracowników do innych ośrodków lub do innego rodzaju działalności. Istnieje uzasadniona obawa, że proces ten doprowadzi do odejścia z Polski Wschodniej specjalistów stanowiących oparcie dla rozwoju dziedzin związanych ze specjalizacją regionalną, zwłaszcza innowacyjnych przemysłów i technologii. Wykwalifikowane kadry znajdują się wszędzie tam, gdzie istniały bądź istnieją ośrodki przemysłowe. Mogą one stanowić bazę dla rozwoju powiązań między sferą nauki i gospodarki oraz innowacyjnej przedsiębiorczości.

Problemem towarzyszącym wprowadzaniu mechanizmów wolnorynkowych oraz procesom restrukturyzacji gospodarki jest bezrobocie, które pomimo stopniowego spadku w ostatnich latach, jest w dalszym ciągu relatywnie wysokie. Zjawisko to jest silnie zróżnicowane przestrzennie. Wysoki poziom bezrobocia o charakterze strukturalnym w województwie warmińsko-mazurskim (27,5% w 2005 r.) jest w znacznej mierze konsekwencją upadku bazy ekonomicznej małych miast oraz państwowych gospodarstw rolnych. Dość wysokie wskaźniki poziomu bezrobocia w województwach: podkarpackim (18,4%) i świętokrzyskim (20,6%) stanowią uboczny skutek realizacji intensywnych procesów restrukturyzacji w miejscowym przemyśle, w wyniku której doszło do silnej redukcji zatrudnienia w wielu zakładach przemysłowych, zwłaszcza z sektora zbrojeniowego. Relatywnie niższy poziom bezrobocia w województwach: lubelskim (17,0%) i podlaskim (15,5%) jest związany z obecnością nadmiernego zatrudnienia w rolnictwie.

Rys.8. Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2005 r. (w %)

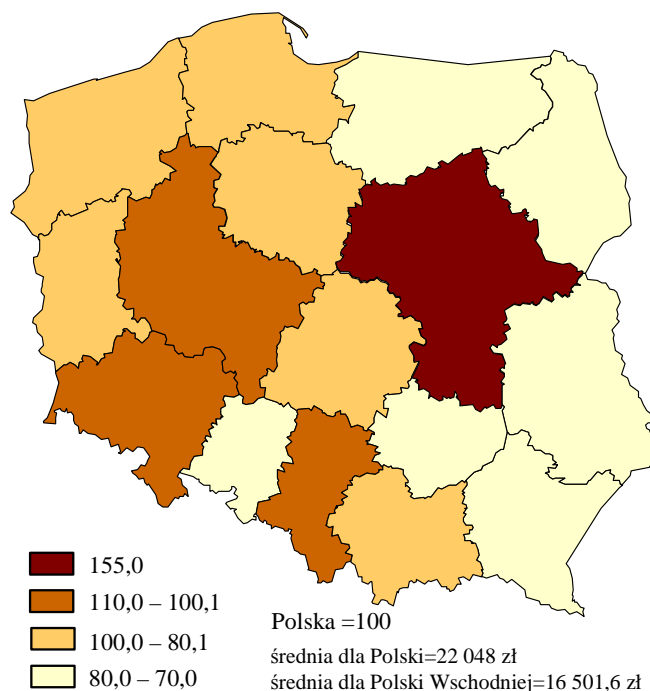
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Województw, GUS 2006

Alarmujący jest poziom bezrobocia wśród ludzi młodych. Według danych statystycznych EUROSTAT za rok 2005 w Polsce ogólna stopa bezrobocia wśród osób z przedziału wiekowego 15-24 lata wynosi 36,9%, przy średniej dla całej Unii Europejskiej 18,7%. Odsetek młodych pozostających bez pracy jest szczególnie wysoki na terenie województw świętokrzyskiego (43,6%), podkarpackiego (43,3%) oraz warmińsko – mazurskiego (39,9%). Relatywnie najniższa stopa bezrobocia wśród tej grupy wiekowej charakteryzuje województwo podlaskie (30,6%) oraz lubelskie (30,3%).

3.3. Gospodarka

Poziom rozwoju gospodarczego kraju wykazuje znaczne zróżnicowanie przestrzenne. W roku 2003 PKB na głowę mieszkańca w Polsce Wschodniej stanowił 74,2% PKB na głowę mieszkańca w kraju (rys. 9), czyli był ok. 2 razy niższy niż w województwie najbogatszym (mazowieckim). Wielkość PKB na mieszkańca województw Polski Wschodniej, która wynosiła odpowiednio: w lubelskim 70,6% średniej krajowej, podkarpackim 70,8%, podlaskim 75,9%, świętokrzyskim 78,1% i warmińsko-mazurskim 78,8%, sytuowała je w grupie najuboższych regionów nie tylko w Polsce, lecz również w Unii Europejskiej. Nieco bardziej zróżnicowana jest sytuacja na poziomie NUTS 3. Wszystkie podregiony plasują się z wartością PKB na mieszkańca znacznie poniżej średniej, a najlepszy z nich – podregion olsztyński uzyskuje poziom ok. 90% średniej w kraju. Najniższy poziom rozwoju odnotowywany jest w podregionach usytuowanych wzdłuż granicy wschodniej: chełmsko-zamojskim (61,0%), krośnieńsko-przemyskim (61,4%), białkopodlaskim (61,8%).

Rys. 9. PKB na 1 mieszkańca w 2003 r. (według województw)

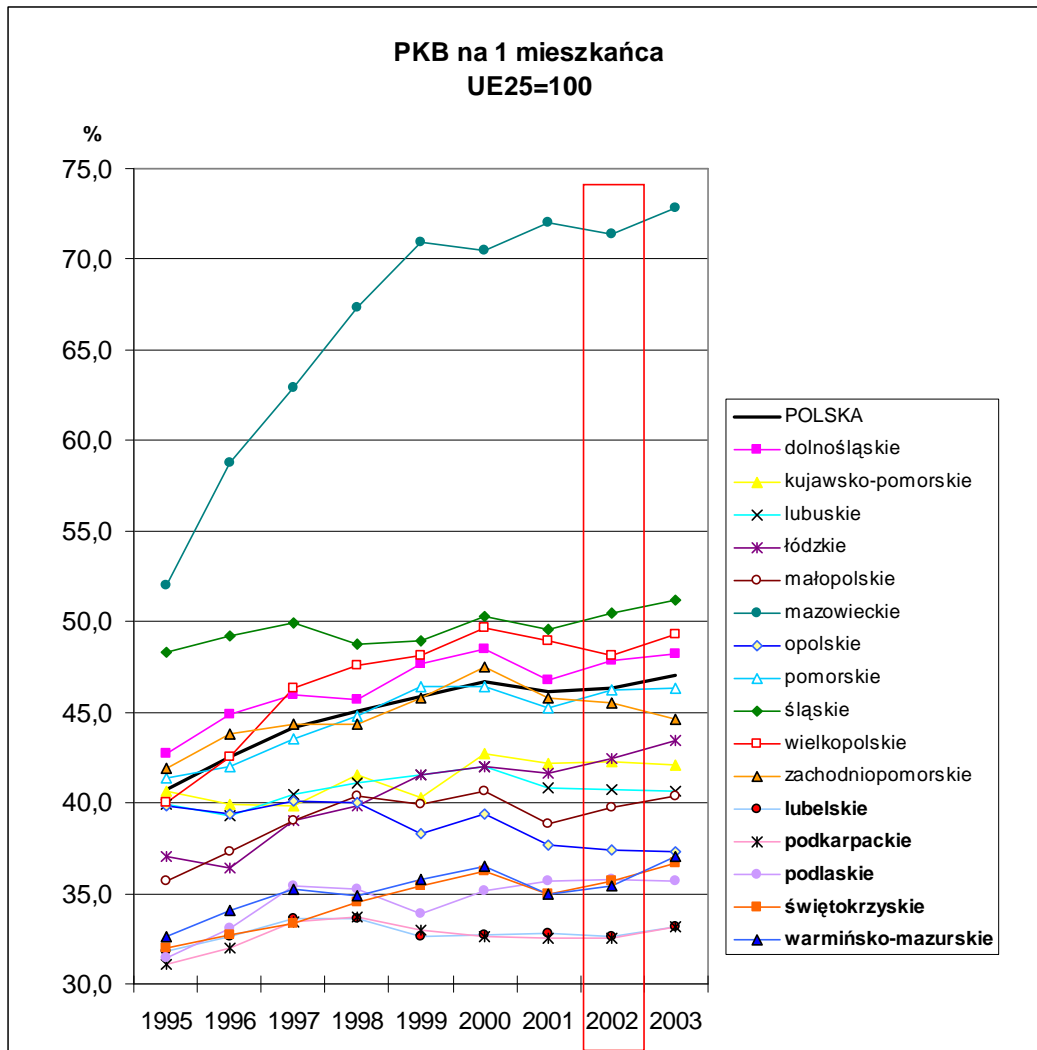
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Województw, GUS 2005

W latach 1995-2003 Polska Wschodnia rozwijała się relatywnie wolniej niż pozostałe obszary kraju, co spowodowało, że zróżnicowania międzyregionalne pomiędzy wschodem, a resztą

kraju zwiększyły się (rys. 10). Podczas gdy w roku 1995 województwa Polski Wschodniej wytworzyły 16,9% produktu krajowego brutto Polski, to w 2003 roku jedynie 15,9% PKB. Niewielka poprawa sytuacji miała miejsce jedynie w 2003 r., gdy województwa: lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie odnotowały dynamikę wzrostu wyższą, niż średnio w Polsce.

Obecny regres polskich regionów wschodnich jest w znacznej części wynikiem zapóźnienia strukturalnego. Przyczyną utrzymywania się niskiego poziomu PKB na mieszkańca na tych terenach w stosunku do średniej krajowej jest najwyższy w skali kraju udział ludności rolniczej, utrata dotychczasowej bazy ekonomicznej w wyniku procesów restrukturyzacyjnych (w szczególności dotyczy to województwa warmińsko-mazurskiego – problemy byłych Państwowych Gospodarstw Rolnych oraz w przypadku świętokrzyskiego i podkarpackiego – problemy restrukturyzacji miast, w których występuje przemysł hutniczy i zbrojeniowy), a także brak zaangażowania zewnętrznego kapitału. Tworzenie specjalnych stref ekonomicznych (pierwsza w Polsce SSE powstała w 1995 r. w Mielcu) niwelowało skutki transformacji jedynie w ograniczonym terytorialnie zakresie.

Rys. 10. PKB na 1 mieszkańca w relacji do średniej w Unii Europejskiej

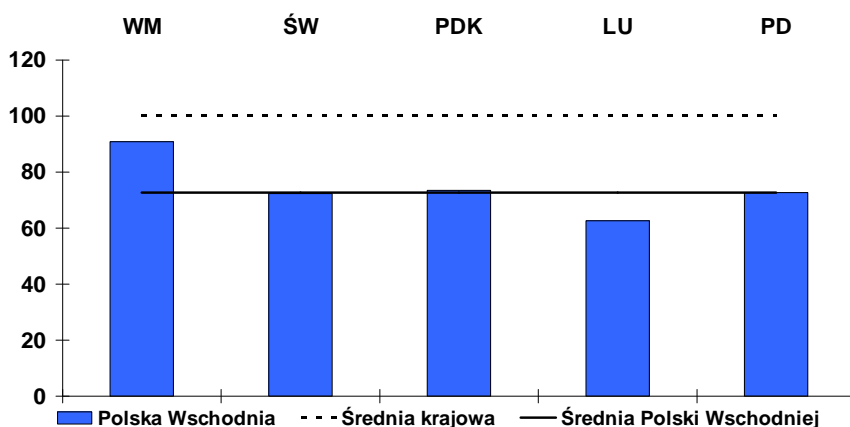
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

W latach 1995-2003 zaznaczył się także trend malejący wartości dodanej brutto wytwarzanej w Polsce Wschodniej w stosunku do wartości krajowej. Tę prawidłowość, w odniesieniu do całej gospodarki Polski Wschodniej, potwierdzają wojewódzkie wskaźniki efektywności pracy i zatrudnienia na tle PKB na jednego mieszkańca w 2003 roku, które pokazują, że wartość dodana brutto na jednego pracującego lokuje cztery województwa Polski Wschodniej (lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie i podlaskie) na samym dole listy województw, poniżej 80% średniej krajowej.

Wskaźnik aktywności ekonomicznej ludności Polski Wschodniej kształtuje się na poziomie średniej krajowej wynoszącej w 2003 roku 54,7%, lecz niejednolicie w różnych województwach. Bardziej aktywni zawodowo są mieszkańcy województw lubelskiego, podkarpackiego i podlaskiego, mniej – świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego. Liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w krajowym rejestrze REGON jest w przeliczeniu na 1000 mieszkańców niższa niż średnia krajowa. W Polsce Wschodniej wskaźnik ten wynosi 72,2, w kraju – 93,7. Również pod tym względem dystans do średniej krajowej w latach 1995-2004 zwiększył się.

Najistotniejszym przejawem problemów gospodarczych regionu Polski Wschodniej jest niska produktywność (rys. 11). Województwo warmińsko-mazurskie osiąga wartość produkcji globalnej w przeliczeniu na jednego pracującego na poziomie 90% średniej krajowej. Województwa podkarpackie, podlaskie i świętokrzyskie osiągają bardzo zbliżone wskaźniki, zaś lubelskie wyraźnie odbiega na niekorzyść od całej grupy.

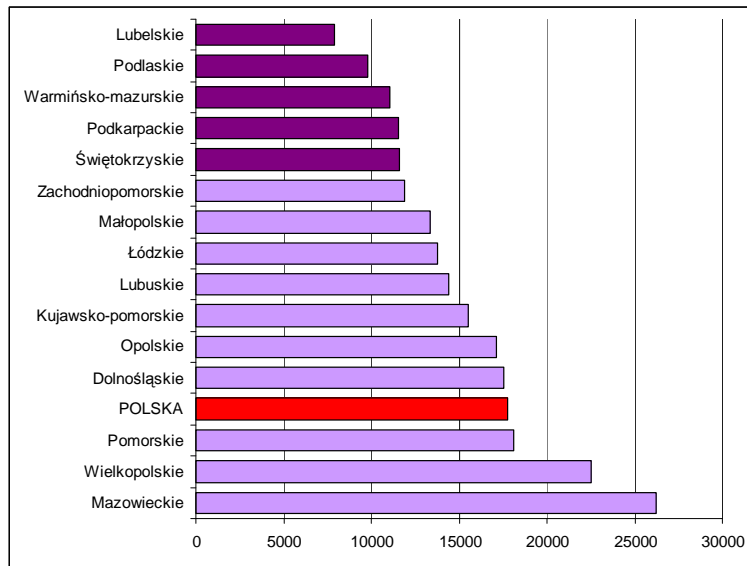
Rys. 11 Produkcja globalna na 1 pracującego

Źródło: Projekt Strategii rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 roku.

Polska Wschodnia jest obszarem stosunkowo słabo uprzemysłowionym. Wartość produkcji przemysłowej i budowlano-montażowej stanowi zaledwie 12,5% ogółu krajowej produkcji przemysłowej i budowlano-montażowej, co w porównaniu z powierzchnią i liczbą ludności świadczy o niskim poziomie uprzemysłowienia. W istocie większe ośrodki przemysłowe znajdujące się głównie w województwach podkarpackim, lubelskim i świętokrzyskim na skutek restrukturyzacji polskiej gospodarki dokonanej w latach 1990 utraciły potencjał produkcyjny. Niski, adekwatny do udziału produkcji przemysłowej i budowlano-montażowej, jest także poziom inwestycji w przedsiębiorstwach należących do tych sektorów. Pięć województw Polski Wschodniej zajmuje ostatnie miejsca w kraju ze względu na wartość produkcji sprzedanej przemysłu na 1 mieszkańca (rys. 12).

Rys. 12. Produkcja sprzedana przemysłu (ceny bieżące) na 1 mieszkańca w zł w 2004 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Województw, GUS 2005

Udział przetwórstwa przemysłowego w strukturze WDB poszczególnych województw jest wyższy od średniej krajowej tylko w województwach podkarpackim (drugi wynik w kraju) i warmińsko-mazurskim (nieco powyżej średniej). O konieczności dalszej restrukturyzacji i modernizacji przemysłu w województwach Polski Wschodniej świadczy fakt, że poziom wartości dodanej brutto w przetwórstwie przemysłowym na jednego pracującego jest we wszystkich województwach niższy od średniej krajowej (niemal końcowe miejsca w rankingu województw), a ponadto wykazuje w ostatnim okresie tendencje spadkowe.

Nakłady inwestycyjne w przemyśle są w Polsce Wschodniej niższe, niż wymaga tego restrukturyzacja. Średni udział przemysłu w nakładach inwestycyjnych w Polsce wynosi 34,8%. Nieco powyżej tej wartości plasują się jedynie województwa świętokrzyskie i podkarpackie. Tylko w nielicznych przypadkach udział poszczególnych branż w nakładach inwestycyjnych jest znacząco wyższy od średniej w kraju (w województwach lubelskim i warmińsko-mazurskim dotyczy to budownictwa, w województwie podkarpackim – obsługi nieruchomości i firm).

W Polsce Wschodniej widoczna jest relatywnie duża rola rolnictwa w stosunku do innych sektorów gospodarki. W strukturze wartości dodanej brutto poszczególnych województw rolnictwo przyjmuje bardzo zróżnicowane wartości. Największe znaczenie ma w województwie podlaskim (12,1% - najwyższy udział w kraju), nieco niższy w warmińsko-mazurskim, lubelskim i świętokrzyskim (odpowiednio 9,3%, 8,4% i 7,7%). Najmniejsze znaczenie rolnictwa odnotowuje się w województwie podkarpackim – 3,3% (udział niemal najniższy w kraju). Dramatycznie zróżnicowane są wskaźniki wartości dodanej brutto na jednego pracującego w rolnictwie. Województwo warmińsko-mazurskie cechuje jeden z najwyższych wskaźników w kraju (180,5% średniej krajowej – 3 lokata), nieco poniżej średniej plasuje się rolnictwo Podlasia, zaś zdecydowanie najniższa produktywność występuje w województwie podkarpackim (27,7% średniej krajowej – najgorzej w Polsce). Wyniki te są efektem bardzo wysokiego zatrudnienia w rolnictwie i niskiej towarowości produkcji, szczególnie w województwach lubelskim i podkarpackim. Osoby pracujące w rolnictwie (razem z rybactwem i leśnictwem) stanowią w województwach Polski Wschodniej 30,2% ogółu pracujących, podczas gdy w całej Polsce 16,9% (dane z 2004 r.). Rolnictwo Polski Wschodniej dostarcza 28% krajowej końcowej produkcji rolniczej. Jedynie rolnictwo

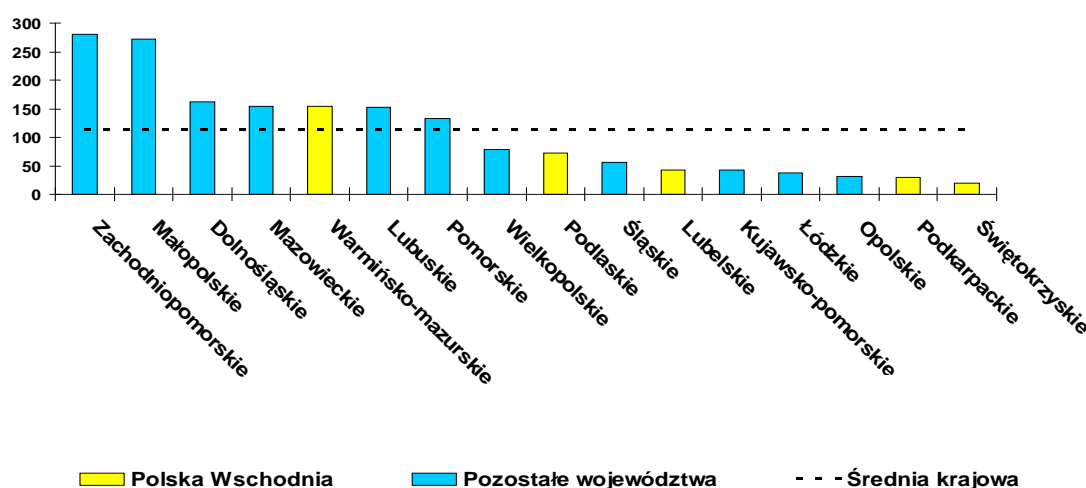
województw podlaskiego i warmińsko-mazurskiego charakteryzuje się wysoką towarowością. Na Podlasiu wartość skupu produktów rolnych w przeliczeniu na hektar użytków rolnych stanowi 116% średniej krajowej (produkcja mleczarska).

Sektor usług (rynkowych i nierynkowych) jest słabiej rozwinięty niż w pozostałej części kraju. Pracuje w nim 46,2% ogółu zatrudnionych, podczas gdy odsetek ten dla całej Polski wynosi 54,4% (dane z 2004 r.). Pod tym względem województwa Polski Wschodniej – z wyjątkiem warmińsko-mazurskiego, gdzie duże znaczenie gospodarcze ma turystyka – lokują się na ostatnich miejscach listy krajowej. Dystans ten jest wyraźnie widoczny w przypadku wysokoefektywnych usług rynkowych, w których w Polsce Wschodniej pracuje 27,5% ogółu zatrudnionych, wobec wskaźnika 36,3% dla całej Polski. Niski poziom rozwoju dotyczy również sfery otoczenia biznesu. W 2004 r. w pośrednictwie finansowym i obsłudze nieruchomości i firm, a więc w podstawowych sekcjach świadczących usługi dla przedsiębiorstw, pracowało w Polsce Wschodniej 6,1% ogółu osób zatrudnionych, podczas gdy w całym kraju 9,7%; pięć województw Polski Wschodniej znajduje się pod tym względem na końcu listy krajowej.

Polska Wschodnia posiada potencjał dla rozwoju różnorodnych form turystyki. Jest to efektem dużego zróżnicowania krajobrazowego i bardzo cennych obszarów przyrodniczych, o wyjątkowych w skali Europy walorach. Polska Wschodnia dysponuje dostępem do morza, znaczną liczbą atrakcyjnych turystycznie jezior i rzek, terenami leśnymi oraz atrakcyjnymi górami. Istotne na mapie kraju są również atrakcje historyczno-kulturowe.

Analiza zainteresowania turystów zagranicznych poszczególnymi województwami pokazuje jednak, iż najwyżej notowane województwo Polski Wschodniej – warmińsko-mazurskie zajmuje w tym rankingu dopiero piąte miejsce, przekraczając nieznacznie średnią krajową wskaźnika (rys. 13). Pozostałe województwa są zdecydowanie poniżej, zaś podkarpackie i świętokrzyskie zajmują ostatnie miejsca w kraju. Podobnie kształtują się wskaźniki w przypadku turystów krajowych. Przyczyny takiego stanu rzeczy należy upatrywać w braku odpowiedniej infrastruktury i dobrej dostępności do bazy turystycznej, w tym biznesowej. Wskaźniki mówiące o nasyceniu obiektami noclegowymi stawiają Polskę Wschodnią poniżej średniej krajowej, choć bardzo istotne są różnice między województwami (najlepsze województwo warmińsko-mazurskie osiąga nasycenie czterokrotnie wyższe niż w województwie świętokrzyskim). Świadczy to o istnieniu dużych rezerw w zagospodarowaniu turystycznym Polski Wschodniej i możliwościach ich wykorzystania w drodze rozbudowy oferty produktu turystycznego i promocji walorów województw.

Rys. 13. Turyści zagraniczni na 1000 mieszkańców, 2004

Źródło: Projekt Strategii rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 roku.

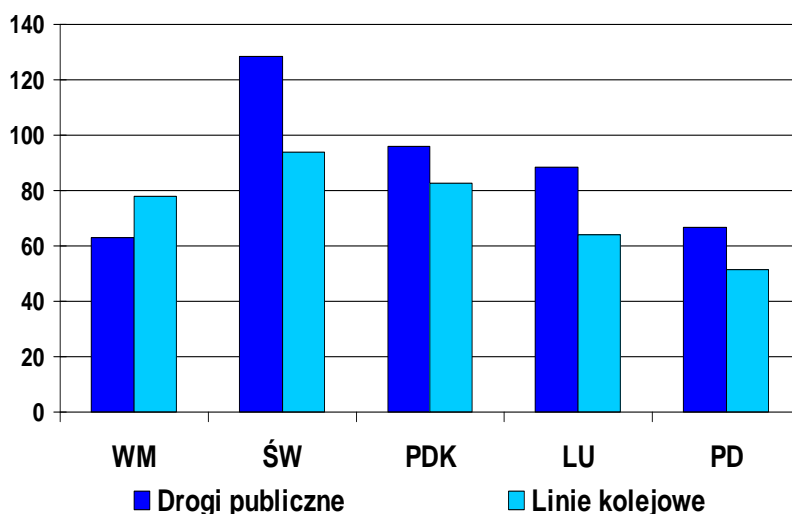
3.4. Infrastruktura transportowa i telekomunikacyjna

Pod względem komunikacyjnym obszar Polski Wschodniej należy do najbardziej peryferyjnych w skali Europy. Złe są nie tylko połączenia komunikacyjne między województwami Polski Wschodniej, ale i połączenia tego obszaru ze stolicą i z centrum kraju. Z kolei stosunkowo mała liczba przejść granicznych stanowi barierę komunikacyjną w relacjach zewnętrznych. O dostępności komunikacyjnej tego obszaru decyduje nie tylko wskaźnik gęstości szlaków komunikacyjnych, lecz również parametry charakteryzujące standard połączeń: nośność nawierzchni czy torowiska, szerokość drogi, dostępność do drogi i linii kolejowej. Obok słabości w zakresie komunikacji lądowej, Polska Wschodnia (oprócz podkarpackiego) cechuje się bardzo słabą dostępnością lotniczą i bardzo ograniczoną dostępnością do portów morskich.

W Polsce Wschodniej nie ma autostrad ani dróg ekspresowych. Średnia gęstość dróg publicznych o nawierzchni twardej wynosi 67,7 km na 100 km² i wskaźnik ten jest niższy niż średnia krajowa 80,7 km na 100 km² (większą od średniej krajowej gęstość dróg ma jedynie województwo świętokrzyskie). Jednakże większym problemem niż niedostateczna gęstość sieci dróg jest ich stan i parametry techniczne, zwłaszcza wobec faktu, iż przez Polskę Wschodnią prowadzą intensywnie użytkowane drogi do przejść granicznych. Drogi te najczęściej przebiegają przez centra miast, w związku z czym są bardzo uciążliwe dla mieszkańców i uczestników ruchu. Dla obszarów położonych między Wisłą i wschodnią granicą Polski (głównie województwo lubelskie oraz część podkarpackiego) istotną barierą jest brak mostów, co powoduje nadmierną koncentrację ruchu na trasach z istniejącymi przeprawami mostowymi i wydłużenie czasu podróży. Na niektórych odcinkach dróg odczuwany jest próg wyczerpania przepustowości. Z rozkładu natychmiastowych potrzeb remontowych na drogach krajowych na koniec 2004 roku (dotyczy stanu złego) wynika, że najwięcej takich potrzeb jest w woj. świętokrzyskim i warmińsko – mazurskim, najlepsza sytuacja jest w woj. podlaskim.

W Polsce Wschodniej znajduje się 22,7% krajowej eksploatowanej sieci kolejowej. Średnia gęstość linii kolejowych wynosi na tym obszarze zaledwie 4,6 km/km². W żadnym z województw wskaźnik ten nie przekracza średniej krajowej (6,5 km/km²), przy czym jest on szczególnie niski w przypadku województwa podlaskiego. Mimo niskiej gęstości sieci kolejowej w ciągu ostatnich 5 lat z użytkowania wyłączono na tym obszarze 660 km nierentownych odcinków linii kolejowych (Rys. 14).

Rys. 14. Gęstość dróg i linii kolejowych, Polska=100

Źródło: Projekt Strategii rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 roku.

Lotnicze przewozy krajowe nie odgrywają w Polsce Wschodniej, jak dotąd istotnego znaczenia. Jedyne duże lotnisko na tym obszarze, które w 2004 roku przyjęło i odprawiło łącznie ponad 72 tysiące pasażerów, znajduje się w województwie podkarpackim (Rzeszów Jasionka); liczba pasażerów przylatujących i odlatujących z tego lotniska zwiększyła się w ciągu ostatnich pięciu lat 7 razy. W związku z dużym zainteresowaniem samorządów wojewódzkich i dużych miast rozwojem sieci lotnisk regionalnych, należy oczekiwać stopniowego wzrostu roli transportu lotniczego na tym obszarze.

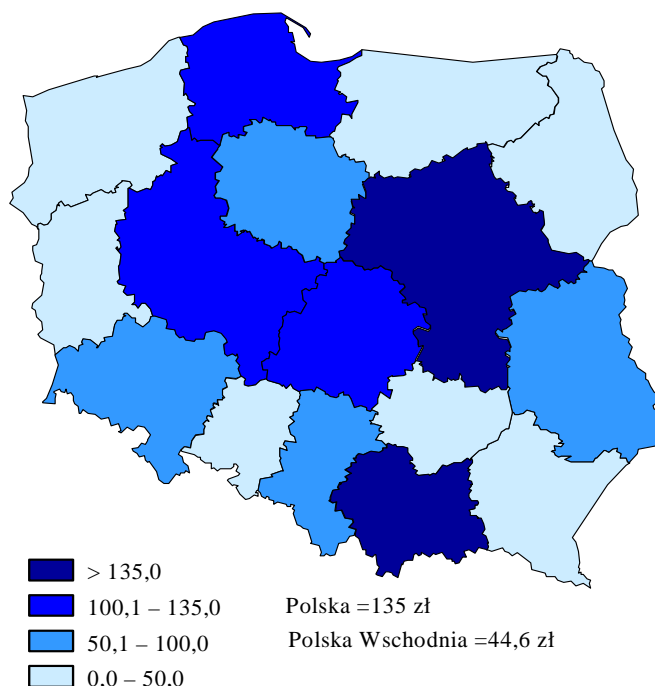
Drogi wodne istniejące w Polsce Wschodniej to sieć rzek i kanałów, głównie w województwach podlaskim i warmińsko-mazurskim, wykorzystywanych w celach turystycznych. Wymagają one w dużej mierze remontów i modernizacji. Utrzymanie sieci dróg wodnych, przywrócenie żeglowności na zamkniętych odcinkach, może być bodźcem dla rozwoju turystyki i ożywienia jedyne na tym obszarze portu morskiego w Elblągu.

Pod względem wyposażenia w telefoniczną sieć publiczną obszar Polski Wschodniej legitymuje się wskaźnikiem 280 łączy na 1000 osób, podczas gdy średnia krajowa wynosi 329. Wartość tę przekracza jedynie województwo podlaskie; najmniejsza dostępność telekomunikacyjna występuje w województwach: podkarpackim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim. Wyposażenie gospodarstw domowych w komputery osobiste jest w województwach Polski Wschodniej nieco niższe od średniej krajowej. Podobne dysproporcje dotyczą dostępu do szerokopasmowego Internetu. Szczególnie zła sytuacja panuje na terenach wiejskich, gdzie wskaźniki wyposażenia w sieć telekomunikacyjną są średnio 2 razy niższe niż w miastach.

3.5. Potencjał badawczo-rozwojowy i innowacyjny

Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w Polsce Wschodniej wyniosły w 2004 r. zaledwie 7,7% ogółu nakładów na ten rodzaj działalności w kraju. W żadnym z województw tego obszaru nie przekraczały one 0,5% regionalnego PKB i miały tendencję spadkową. Można założyć, że do ograniczenia nakładów na działalność badawczo-rozwojową przyczynił się upadek dużych przedsiębiorstw produkujących na potrzeby przemysłu zbrojeniowego w południowej części omawianego obszaru, wyposażonych we własne placówki naukowo-badawcze i projektowe. Zjawisko to jest zróżnicowane wewnątrz samego obszaru. W największym stopniu, bo aż 5 razy, spadły nakłady na działalność badawczo-rozwojową w województwie świętokrzyskim, podczas gdy w podkarpackim o jedną trzecią, a w pozostałych województwach wzrosły o 10-25%. Obecnie działalność badawczo-rozwojowa na mniejszą skalę i w innych dziedzinach prowadzona jest w nowopowstałych ośrodkach naukowych, uczelniach i przedsiębiorstwach na całym obszarze Polski Wschodniej, lecz jest to proces o małej dynamice, wymagający dofinansowania z różnych źródeł, tak przez budżet, jak i przez inne instytucje zajmujące się obszarem B&R; województwa tego obszaru plasują się na ostatnich miejscach w rankingu liczby pracowników naukowo-badawczych zatrudnionych w działalności B+R na 1000 osób czynnych zawodowo.

Rys. 15. Nakłady na działalność badawczo - rozwojową (B+R) na 1 mieszk. w zł w 2004 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Województw, GUS 2005

Wielkość nakładów ponoszonych na działalność badawczo-rozwojową w przemyśle nie jest w Polsce Wschodniej zbyt wysoka (z wyjątkiem województwa podkarpackiego, które zajmuje czwartą pozycję w kraju). Tym niemniej udział przemysłu w strukturze nakładów na B+R poszczególnych województw tego obszaru jest bardzo wysoki, zwłaszcza w podkarpackim (75%), świętokrzyskim (ok. 50%), a także lubelskim (23,6%) – odpowiednio 1, 3 i 7 miejsce w kraju (województwa warmińsko-mazurskie i podlaskie zajmują w tym rankingu odpowiednio przedostatnie i trzecie od końca miejsce).

Mimo wszystko na całym obszarze Polski Wschodniej zachodzą obecnie pozytywne zmiany związane ze stopniowym wzrostem udziału przedsiębiorstw innowacyjnych. Odsetek ten, który w 1999 r. w poszczególnych województwach kształtował się na poziomie 19-33%, w 2003 r. wzrósł do 39-44%, przy średniej krajowej 39,3%. Analiza rozmieszczenia ośrodków innowacji w Polsce wykazuje wyraźną słabość (ilościową) województw: warmińsko-mazurskiego i świętokrzyskiego (łącznie 3 ośrodki). Nieco lepszą pozycję odnotowują województwa: podlaskie (5 ośrodków) i lubelskie (4), zaś najlepiej wyposażone w ośrodki tego typu jest podkarpackie (8).

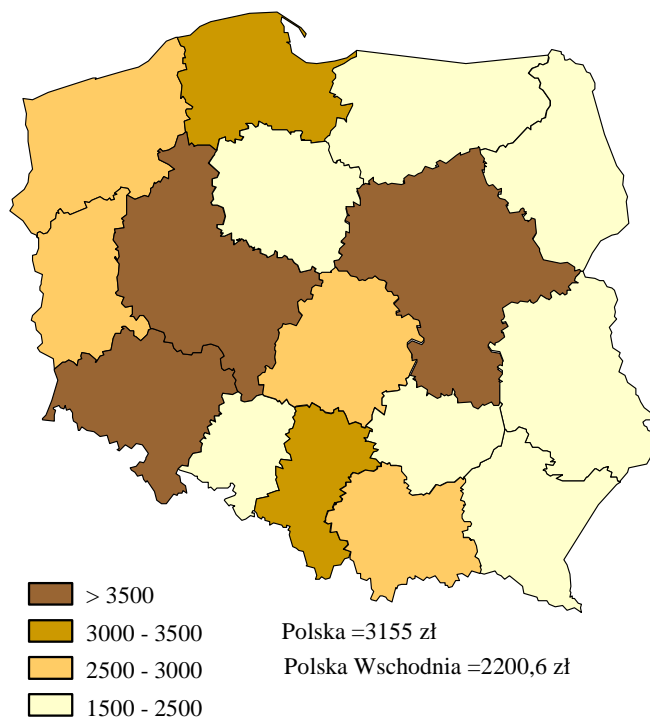
Zwiększenie poziomu naukowego najważniejszych placówek naukowo – badawczych jest jednym z warunków podniesienia poziomu innowacyjności gospodarki regionu. Można to osiągnąć przede wszystkim poprzez wiązanie ich działalności z silniejszymi placówkami krajowymi i zagranicznymi, a także poprzez tworzenie sieci współpracy naukowej wewnątrz tego makroregionu, wykorzystując jako liderów najsilniejsze placówki badawcze. Rozwijając się samodzielnie słabsze placówki naukowe nie wydobędą się ze sfery nauki peryferyjnej, tak więc kierowanie do nich środków finansowych ma sens jedynie przy jednoczesnym poszerzaniu ich kontaktów z silniejszymi placówkami naukowo – badawczymi lub z przedsiębiorstwami. Należy również kontynuować procesy pozyskiwania wysokokwalifikowanych kadr naukowych z czołowych ośrodków akademickich oraz wspierania rozwoju lokalnych kadr naukowych, przy jednoczesnym ograniczeniu ich migracji.

3.6. Atrakcyjność inwestycyjna

Analiza czynników składających się na ocenę atrakcyjności inwestycyjnej województw wskazuje na istnienie wyraźnych dysproporcji pomiędzy regionami. Z badań przeprowadzonych przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową² (IBnGR) wynika, że województwa Polski Wschodniej zajmują najniższe klasy atrakcyjności inwestycyjnej w skali całego kraju. Województwa: podkarpackie i warmińsko-mazurskie zostały uznane za regiony o niskiej atrakcyjności inwestycyjnej (klasa D), zaś świętokrzyskie, lubelskie i podlaskie wręcz o najniższej (klasa E). Czynnikiem decydującym o tym były przede wszystkim: niska aktywność województw wobec inwestorów, niewielka chłonność regionalnych rynków zbytu, słaba dostępność transportowa i niski poziom infrastruktury gospodarczej i społecznej.

Wielkość nakładów inwestycyjnych warunkuje w dużej mierze możliwości rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów. Województwa Polski Wschodniej cechuje bardzo niski wskaźnik nakładów inwestycyjnych na mieszkańca. Podczas gdy średnio w kraju wyniósł on w 2004 r. - 3155 złotych, w Polsce Wschodniej osiągnął wartość 2176 złotych, a więc niespełna 70% średniej krajowej.

Rys. 11. Nakłady inwestycyjne w zł na 1 mieszkańca w 2004 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Rocznika Statystycznego Województw, GUS 2005

Ilustracją małej atrakcyjności inwestycyjnej Polski Wschodniej jest szczególnie niska liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego. W końcu 2004 r., na ogólną liczbę 51,5 tys. tego typu spółek w całym kraju, w Polsce Wschodniej było ich tylko 3,2 tys., przy czym w żadnym z pięciu województw ich liczba nie przekroczyła 830. Dynamika napływu inwestycji

² „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005”, Tomasz Kalinowski (red.), Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005.

zagranicznych do województw Polski Wschodniej była w latach 2000-2004 bardzo zróżnicowana. Podczas gdy w Polsce w omawianym okresie nastąpił wzrost inwestycji zagranicznych średnio o 60%, w województwie podkarpackim odnotowano najwyższy w kraju wzrost o ponad 130%, a w świętokrzyskim o prawie 100%. Równocześnie w województwie warmińsko-mazurskim zanotowano wzrost o zaledwie o 14%, zaś w lubelskim i podlaskim, jako jedynych w kraju, nastąpił wręcz odpływ kapitału zagranicznego, odpowiednio o ponad 26% i ponad 50%.

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej stwarza nowe szanse wykorzystania walorów tych obszarów. Dlatego też powinien zostać stworzony i rozwinięty marketing regionalny służący utrwaleniu wśród potencjalnych inwestorów i turystów oraz opinii publicznej pozytywnego obrazu tego regionu. Powinien on dotyczyć całego regionu jak i poszczególnych województw. Należy promować te walory na rynku krajowym, wskazując na unikalne zasoby przyrodnicze i gospodarcze makroregionu.

Lokalnie atrakcyjność inwestycyjną podnoszą specjalne strefy ekonomiczne, których w Polsce Wschodniej jest pięć (Specjalna Strefa Ekonomiczna EURO-PARK Mielec, Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice”, Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna, Tarnobrzaska Specjalna Strefa Ekonomiczna EURO-PARK-WISŁOSAN, Warmińsko-Mazurska Specjalna Strefa Ekonomiczna), nie są one jednak magnesem przyciągającym duży kapitał, ani dużych inwestorów krajowych czy zagranicznych. Czynnikiem, który może być wzięty pod uwagę przez przyszłych inwestorów jest fakt, że w zrestrukturyzowanych ośrodkach przemysłowych znajdują się obiekty i duże powierzchnie terenów poprzemysłowych do wykorzystania, które mogą być, przy użyciu niższych nakładów, zaadaptowane pod działalność produkcyjną i handlową.

Zwiększenie środków przeznaczonych na politykę regionalną państwa po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej (głównie w ramach programu ZPORR oraz kontraktów wojewódzkich), obok zwiększonych możliwości rozwojowych, uwypukla także zagrożenia wynikające z niewłaściwego (nieefektywnego) wykorzystania środków publicznych. W województwach Polski Wschodniej istnieje tendencja do wspierania w większym stopniu, niż ma to miejsce w innych regionach, małych inwestycji, w tym inwestycji z zakresu infrastruktury społecznej. Bez komplementarnych inwestycji w zakresie przekształceń na rynku pracy, wzrostu poziomu edukacji, przekształceń na obszarach wiejskich oraz budowy powiązań infrastrukturalnych z krajowymi i europejskimi ośrodkami wzrostu, taka struktura wydatków nie zwiększa szans na wzrost poziomu inwestycji w pozarolnicze i pozapubliczne sfery działalności, nie sprzyja przyspieszeniu procesu zmian strukturalnych a tym samym nie wspomaga procesu konwergencji w relacjach europejskich i wewnątrz krajowych.

Biorąc pod uwagę znaczne zwiększenie w latach 2007-2013 ilości środków przeznaczonych do wydatkowania na poziomie regionalnym w zdecentralizowanym systemie zarządzania (16 odrębnych regionalnych programów operacyjnych) istnieje konieczność wzmocnienia dialogu administracji rządowej, samorządów terytorialnych i partnerów społeczno – gospodarczych na temat strategii rozwoju i konsekwencji podejmowanych decyzji.

3.7. Funkcje metropolitalne miast Polski Wschodniej

Na obszarze Polski Wschodniej największymi miastami są miasta wojewódzkie. Oprócz podstawowej funkcji administracyjnej pełnią one także funkcje społeczne, kulturalne, naukowe, produkcyjne i usługowe. Lokalnie ważną rolę odgrywają też miasta, które

w wyniku reformy administracyjnej przeprowadzonej w roku 1999 utraciły funkcję miast wojewódzkich i są obecnie miastami na prawach powiatu.

Miasta wojewódzkie są w Polsce Wschodniej głównymi ośrodkami wzrostu społeczno-gospodarczego. Najbardziej widoczne jest to w przypadku Lublina, w którym znajdują się dwa renomowane uniwersytety i kilka innych uczelni, liczne placówki kulturalne, administracja szczebla wojewódzkiego, placówki bankowe, instytucje finansowe oraz inne instytucje obsługi biznesu. Podobną infrastrukturą, w różnej skali, dysponują pozostałe miasta wojewódzkie. Wszystkie te elementy stanowią podstawę do podjęcia działań kształtujących funkcje metropolitalne tych miast w celu zdynamizowania rozwoju samych ośrodków miejskich, jak i ich otoczenia. W wyniku rozwoju sfery wielkomiejskiej, wzrostu ich atrakcyjności jako ośrodków nauki, kultury, biznesu i usług wyższego rzędu mogą one przyczynić się do rozwoju swoich regionów.

Żadne z miast wojewódzkich Polski Wschodniej nie spełnia podstawowego kryterium wielkości pozwalającego na zaliczenie do metropolii. Największe szanse na zbliżenie się do liczby 500 tysięcy mieszkańców wraz z aglomeracją ma ponad 350-tysięczny Lublin. Pozostałym stolicom województw dużo brakuje do osiągnięcia tej wielkości. W zasadzie żadne z tych miast nie wytworzyło wyraźnej aglomeracji – nawet w przypadku Lublina czy Białegostoku struktury te dopiero się kształtują.

Miasta wojewódzkie Polski Wschodniej borykają się z problemami komunikacyjnymi. Zatłoczone, na skutek rosnącego ruchu samochodowego, są ich centra oraz strefy podmiejskie. Komunikacja miejska w stolicach województw Polski Wschodniej opiera się na trakcji autobusowej. Tylko Lublin posiada sieć trolejbusową. Komunikację tramwajową ma Elbląg – miasto na prawach powiatu. Nigdzie w obsłudze miejskiego układu komunikacyjnego nie jest włączona kolej. Brak jest systemów łączenia transportu indywidualnego i publicznego. Nowoczesne systemy sterowania ruchem (najtańszy sposób na poprawę przepustowości) nie są stosowane. Nawierzchnie wielu ulic są zdewastowane, a instalacje podziemne cechuje wysoka awaryjność. Brak jest ścieżek rowerowych, co powoduje, że korzystanie z rowerów w codziennych przemieszczeniach jest znikome. Tabor komunikacji miejskiej jest w dużym stopniu zdekapitalizowany. Pogłębia się również deficyt miejsc parkingowych w śródmieściach i w większości osiedli mieszkaniowych. W efekcie zwiększa to niewydolność transportową i komunikacyjną miast, zmniejszając ich atrakcyjność jako miejsca pracy i zamieszkania, a także jako celu turystycznego. Ponadto, powstaje zagrożenie, iż sytuacja ta stanie się czynnikiem hamującym napływ inwestorów zagranicznych. Wpływa to negatywnie na kształtowanie się funkcji metropolitalnych największych miast Polski Wschodniej.

Ukierunkowanie rozwoju miast wojewódzkich na wzrost ich funkcji metropolitalnych wymaga także podjęcia działań w innych dziedzinach niż wyżej wymienione. Niezbędny jest rozwój infrastruktury konferencyjnej, kongresowej, targowej i wystawienniczej, której żadne z tych miast nie posiada w dostatecznym stopniu. Jest konieczne także lepsze ich skomunikowanie z centrami gospodarczymi i administracyjnymi w innych województwach i za granicą. Temu celowi powinna służyć budowa – tam gdzie to uzasadnione – lotnisk i centrów logistycznych, budowa i modernizacja dróg i linii kolejowych. Pożądane byłoby stworzenie zintegrowanego systemu infrastruktury transportu publicznego w miastach wojewódzkich i na obszarach podmiejskich.

3.8. Specjalizacja regionalna

Specyfika Polski Wschodniej związana z jej położeniem, warunkami naturalnymi i stanem zagospodarowania pozwala na wskazanie obszarów działania, które mogą stać się czynnikami

popędzającymi rozwój społeczno-gospodarczy. Takim przedsięwzięciem może być budowa „doliny lotniczej”, czyli zespół działań ukierunkowanych na wspieranie specjalistycznych i zaawansowanych technologicznie ośrodków przemysłu lotniczego w województwach lubelskim i podkarpackim. Powinny one objąć realizację przedsięwzięć infrastrukturalnych, głównie komunikacyjnych, a także przedsięwzięć związanych z rozwojem instytucji otoczenia biznesu, ułatwień dla firm wdrażających nowoczesne technologie, specjalistycznego szkolnictwa, sfery naukowo-badawczej, współpracy z innymi ośrodkami przemysłu lotniczego w kraju i za granicą.

Specjalizacją regionalną może stać się także rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego o wykorzystanie nowoczesnych technologii, bazującego na miejscowej produkcji rolnej, zarówno roślinnej, jak i zwierzęcej.

W wymienionych dziedzinach polityka regionalna powinna wspierać rozwój klastrów przemysłowych, które w Polsce Wschodniej występują dopiero w fazie zalążkowej.

4. Zróżnicowania międzywojewódzkie w Polsce Wschodniej

Zróżnicowania międzywojewódzkie w Polsce Wschodniej w 2004 r. na podstawie wybranych wskaźników przedstawia Tabela 1.

Tabela 1. Zróżnicowania międzywojewódzkie w Polsce Wschodniej w 2005 r.

Wyszczególnienie	Polska	Polska Wschodnia	Województwa Polski Wschodniej				
			lubelskie	podkarpackie	podlaskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie
Powierzchnia w km ²	31268 5	99045	25121	17844	20187	11708	24192
w % powierzchni kraju	100,0	31,7	8,0	5,7	6,5	3,7	7,7
Ludność w tys.	38157,1	8191,2	2179,6	2098,3	1199,7	1285,0	1428,6
w % ludności kraju	100,0	21,5	5,7	5,5	3,1	3,4	3,7
Gęstość zaludnienia w osobach na 1 km ²	122	83	87	118	59,4	110	59,1
Przyrost naturalny w osobach na 1000 ludności	-0,1	-0,1	-0,8	1,1	-0,7	-1,7	1,6
Ludność w miastach w % ludności ogółem	61,4	49,1	46,7	40,4	59,2	45,4	60,1
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych w % powierzchni ogólnej	32,5	39,4	22,8	47,7	32,0	61,9	46,2
Emisja przemysłowych pyłowych i gazowych (bez CO) zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w t na 1 km ²	6,8	1,7	1,8	1,7	0,7	5,6	0,5
Ścieki oczyszczone w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczenia w %	91,7	95,7	97,6	92,8	99,2	94,6	95,4

Nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych w zł na 1 mieszkańca (2003 r.)	16382	13651	13410	12510	14067	14290	13981
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł	2360	2043	2076	2001	2085	2042	2015
Pracujący na 1000 ludności	330	316	335	305	323	338	278
Pracujący w rolnictwie w % ogółu pracujących	17,0	30,2	38,2	24,8	35,9	33,1	16,8
Stopa bezrobocia rejestrowanego w %	17,6	19,5	17,0	18,5	15,6	20,6	27,2
PKB w zł na 1 mieszkańca (2004 r.)	241181	17842	16777	16886	18056	18714	18778
Wartość dodana brutto w zł na 1 pracującego (2004 r.)	63561	49611	44456	45309	49750	48182	60359
Przedsiębiorstwa zarejestrowane w krajowym systemie REGON na 10000 ludności	948	722	684	663	741	812	771
Nakłady inwestycyjne w zł na 1 mieszkańca	146	54	84	53	51	15	46
Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności	435	310	249	261	332	230	531
Dochody budżetów gmin w zł na 1 mieszkańca	1201	1354	1249	1459	1123	1430	1486
Drogi publiczne o twardej nawierzchni w km na 100 km ²	81,2	68,3	72,3	78,6	54,6	103,2	51,1
Linie kolejowe eksploatowane w km na 100 km ²	6,5	4,6	4,1	5,3	3,3	6	5
Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w zł na 1 mieszkańca	135	48,6	77	50	43	14	39
Pracownicy naukowo-badawczy na 1000 osób aktywnych zawodowo	3,6	1,8	2,7	1,2	2,4	1,1	1,7
Studenci na 10000 ludności	512	437	495	374	437	448	430

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 2006.

Z zestawienia wynika, że województwa Polski Wschodniej w największym stopniu różnią się między sobą pod względem warunków naturalnych, przyrodniczych (powierzchnia ogółem, powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych, stopień zanieczyszczenia powietrza) i demograficznych (ludność, gęstość zaludnienia, przyrost naturalny). Wyraźne różnice widać również w poziomie rozwoju infrastruktury (drogi, koleje). Można zauważyć także, iż województwo warmińsko-mazurskie, charakteryzujące się najwyższą stopą bezrobocia, jest jednocześnie województwem o najniższym poziomie zatrudnienia w rolnictwie i rozwiniętej turystyce, a z kolei województwo lubelskie dysponuje stosunkowo najwyższym potencjałem naukowo-badawczym. Jednak różnicowania międzywojewódzkie w poziomie życia i warunkach gospodarowania są stosunkowo niewielkie, natomiast wyraźnie zaznacza się dystans między województwami Polski Wschodniej a resztą kraju, na niekorzyść tych pierwszych.

5. Podsumowanie

Z opisu diagnozy wyłania się obraz Polski Wschodniej jako obszaru o niższej, a w niektórych dziedzinach nawet malejącej dynamice rozwoju w porównaniu z resztą kraju. W praktyce oznacza to stagnację lub nawet regres. Obszar ten wykazuje cechy, które pozwalają uznać go za peryferyjny, i to nie tylko w skali kraju, lecz także całego terytorium Unii Europejskiej. Decyduje o tym przede wszystkim:

- niski poziom zamożności, wyrażający się niskim poziomem PKB na mieszkańca,
- niski poziom spójności przestrzennej, społecznej i ekonomicznej,
- struktura gospodarki z przewagą tradycyjnego rolnictwa i stosunkowo niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości,
- niedostateczny potencjał ośrodków wzrostu stymulujących rozwój,
- brak wyraźnie wykształconych aglomeracji miejskich z dominującą funkcją organizującą przestrzeń i kierunki działań społeczno-gospodarczych,
- niesprawne połączenia komunikacyjne z obszarami zewnętrznymi i wewnątrz samego obszaru.

Powyższa konstatacja skłania do poszukiwania kierunków działań, które wygenerowałyby bodźce rozwojowe. W tym przypadku konieczna jest potrzeba zahamowania dalszej względnej degradacji tego obszaru na poziomie, który zapewni lepszą pozycję wyjściową do generowania działań rozwojowych i uzyskiwania pozytywnych efektów tych działań. Jednym z tych działań jest stworzenie programu operacyjnego, który pozwoli na wsparcie środkami Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, częściowo również krajowymi środkami publicznymi projektów na rzecz rozwoju Polski Wschodniej (stąd też nazwa programu). Koncepcja ta została ugruntowana decyzją Rady Europejskiej, która przyznała specjalne środki Funduszy Strukturalnych na rzecz pięciu najbiedniejszych regionów Unii Europejskiej, którymi są województwa Polski Wschodniej: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko–mazurskie.

II. ANALIZA I OCENA WYKORZYSTANIA WSPARCIA KRAJOWEGO I ZAGRANICZNEGO DLA WOJEWÓDZTW POLSKI WSCHODNIEJ

A. Wsparcie krajowe

W ramach wsparcia krajowego na terenie pięciu województw Polski Wschodniej w ostatnich latach zrealizowano szereg inwestycji, a także działań o charakterze modernizacyjnym i inwestycyjnym, które były finansowane z budżetu wojewody, funduszy celowych, agencji i fundacji Skarbu Państwa oraz przedsiębiorstw państwowych. Bezpośrednio z budżetu państwa współfinansowane były inwestycje wieloletnie:

- budowa obwodnic miejscowości położonych w ciągu dróg krajowych (Piaski w lubelskim, Jędrzejów w świętokrzyskim, Stalowa Wola w podkarpackim),
- modernizacja i rozbudowa portu lotniczego Rzeszów-Jasionka,
- rozbudowa i modernizacja przejść granicznych w Dorohusku (lubelskie), Kuźnicy (podlaskie), Grzechotkach (warmińsko-mazurskie),
- rozbudowa i modernizacja szpitali MSWiA w Olsztynie i Białymstoku,
- budowa budynku Sądu Rejonowego i Prokuratur Rejonowych w Białymstoku.

1. Kontrakty wojewódzkie (2001-2005)

Najważniejszą formą wsparcia krajowego są obecnie kontrakty wojewódzkie, zawierane pomiędzy samorządami województw i stroną rządową. W ramach kontraktów wojewódzkich z budżetu państwa dofinansowano realizację szeregu zadań ujętych w tzw. programach wsparcia, wśród których znaczącą grupę stanowiły inwestycje wieloletnie jednostek samorządu terytorialnego. W latach 2001-2005 budżet państwa przekazał na ten cel w całym kraju łącznie 4.793,3 mln zł, z czego wykorzystano 4.310,9 mln zł, czyli 89,9%. Samorządom pięciu województw Polski Wschodniej przekazano 1044,1 mln zł, z czego wykorzystano 964,5 mln zł, czyli 92,4%. Większość zadań realizowanych w ramach kontraktów wojewódzkich koncentrowało się na rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej. Zaowocowała ona wymiernymi efektami rzeczowymi w zakresie rozwoju infrastruktury:

- transportowej (przebudowa dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, budowa chodników, odbudowa i modernizacja mostów),
- ochrony środowiska (budowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków, budowa zakładów sortowania i recyklingu odpadów komunalnych oraz składowisk odpadów),
- oświatowej, kulturowej i sportowej (budowa, rozbudowa i modernizacja obiektów szkolnych, ośrodków wychowawczych, ośrodków kultury, obiektów sportowych),
- ochrony zdrowia (budowa szpitali, modernizacja i przebudowa oddziałów szpitalnych, zakupy aparatury i sprzętu medycznego).

W roku 2001 w ramach kontraktów wojewódzkich wydzielono dodatkową pulę środków z budżetu państwa, które znajdowały się w dyspozycji wojewodów lub właściwych ministrów, lecz nie służyły realizacji zadań wynikających z programów wsparcia.

W latach 2004-2005 część środków przewidzianych na realizację kontraktów wojewódzkich posłużyła współfinansowaniu projektów realizowanych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego i IW Interreg III. Równocześnie w roku 2004 strona rządowa udostępniła samorządom województw Polski Wschodniej środki, z przeznaczeniem na modernizację taboru spółek obsługujących regionalne pasażerskie przewozy kolejowe, w wysokości 12,5 mln zł na każde z województw, czyli łącznie 62,5 mln zł.

Tabela 2. Dofinansowanie środkami z budżetu państwa zadań realizowanych w ramach Kontraktu Wojewódzkiego w latach 2001 – 2005 (wykorzystanie)

Województwa	2001 ¹		2002		2003		2004 ²		2005 ³		2001-2005	
	w mln zł	w %	w mln zł	w %	w mln zł	w %	w mln zł	w %	w mln zł	w %	w mln zł	w %
Lubelskie	30,1	2,7	61,6	5,9	60,6	6,4	43,9	5,5	15,7	4,1	211,9	4,9
Podkarpackie	72,8	6,5	47,7	4,6	46,9	4,9	49,8	6,2	19,3	5,0	236,5	5,5
Podlaskie	19,8	1,8	8,7	0,8	12,5	1,3	25,3	3,1	11,6	3,0	77,9	1,8
Świętokrzyskie	90,1	8,0	59,5	5,7	60,2	6,4	34,0	4,2	15,7	4,0	259,5	6,0
Warmińsko-mazurskie	13,0	1,1	46,1	4,4	49,8	5,3	47,9	5,9	21,9	5,6	178,7	4,2
Polska Wschodnia	225,8	20,1	223,6	21,4	230,0	24,3	200,9	24,9	84,2	21,7	964,5	22,4
POLSKA	1.125,4	100,0	1.046,0	100,0	945,9	100,0	805,8	100,0	387,8	100,0	4.310,9	100,0

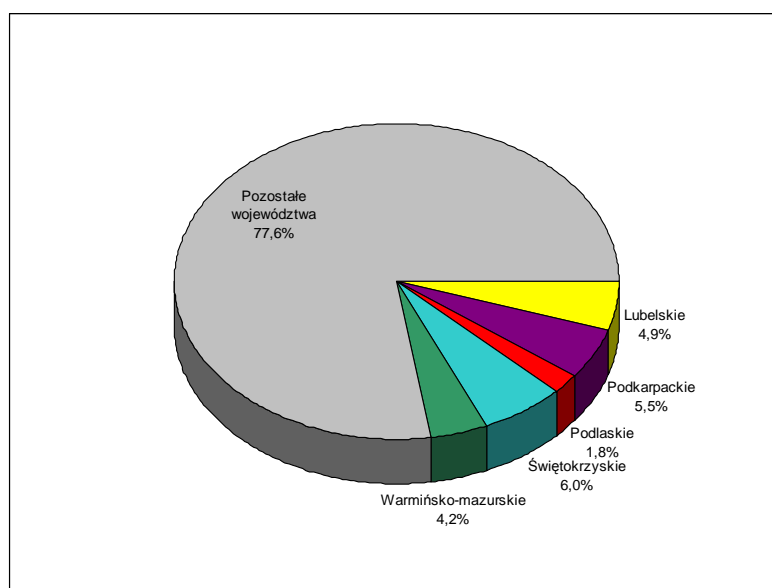
1 - bez środków pozostających w dyspozycji wojewodów lub ministrów właściwych

2 - bez środków przeznaczonych na realizację inwestycji w ramach regionalnych pasażerskich przewozów kolejowych oraz na współfinansowanie projektów realizowanych w ramach ZPORR i IW Interreg III

3 - bez środków przeznaczonych na współfinansowanie projektów realizowanych w ramach ZPORR i IW Interreg III

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

Wykres 5. Dofinansowanie środkami z budżetu państwa zadań realizowanych w ramach Kontraktu Wojewódzkiego w latach 2001 – 2005 (wykorzystanie)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

B. Wsparcie zagraniczne

1. Przedakcesyjne Programy Pomocowe

1.1. Program PHARE Spójność Społeczna i Gospodarcza (SSG)

W 1999 r. Komisja Europejska określiła nowe zasady programu PHARE na lata 2000 – 2006. Jednym z komponentów PHARE jest Program Spójność Społeczna i Gospodarcza (PHARE SSG), który został utworzony w celu zmniejszenia opóźnień i nierównomierności rozwoju regionów przez promowanie aktywności gospodarczej, rozwiązywanie problemów społecznych związanych z rynkiem pracy, restrukturyzacji oraz rozwoju infrastruktury.

Program PHARE SSG był realizowany w ramach czterech edycji rocznych w latach 2000 – 2003 (spośród pięciu województw Polski Wschodniej jedynie województwo świętokrzyskie uczestniczyło w trzech edycjach tego programu w latach 2001-2003). Składał się on z trzech komponentów: Infrastruktura (INFRA), Rozwój Zasobów Ludzkich (RZL) oraz Małe i Średnie Przedsiębiorstwa (MSP). Ogólna wartość dotacji w ramach tego programu dla Polski Wschodniej w całym tym okresie wyniosła 270,4 mln euro. Gros środków w ramach PHARE SSG (183,9 mln euro, czyli 68,0%) przeznaczono na realizację dużych projektów infrastrukturalnych. Na pozostałe komponenty przeznaczono odpowiednio:

- Rozwój Zasobów Ludzkich – 31,4 mln euro (11,6%),
- Małe i Średnie Przedsiębiorstwa – 55,1 mln euro (20,4%).

Realizacja Programu PHARE SSG dobiega końca. Niezrealizowana została jedynie nieznaczna część projektów z edycji PHARE 2003 SSG.

Tabela 3. Wielkość alokacji w ramach PHARE SSG wg województw

Województwa	PHARE SSG 2000		PHARE SSG 2001		PHARE SSG 2002		PHARE SSG 2003		RAZEM	
	w mln euro	w %	w mln euro	w %	w mln euro	w %	w mln euro	w %	w mln euro	w %
Lubelskie	33,8	28,3	18,0	20,5	9,4	22,1	13,1	26,5	66,2	24,5
Podkarpackie	23,0	25,4	19,4	22,1	8,5	20,2	13,5	27,3	64,4	23,8
Podlaskie	21,3	23,5	16,8	19,1	9,4	22,0	7,3	14,8	54,8	20,3
Świętokrzyskie	-	-	19,1	21,8	5,4	12,7	4,7	9,5	29,2	10,8
Warmińsko-mazurskie	20,7	22,8	14,5	16,5	9,8	23,0	10,8	21,9	55,8	20,6
Polska Wschodnia	98,8	100,0	87,8	100,0	42,5	100,0	49,4	100,0	270,4	100,0

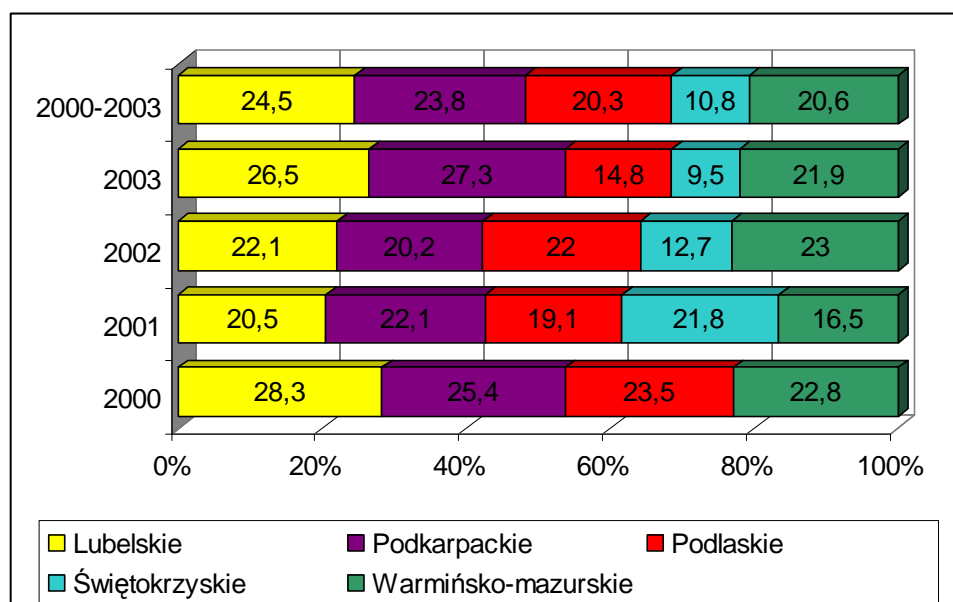
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

Tabela 4. Wielkość alokacji w ramach PHARE SSG wg komponentów

Województwa	RZL		MŚP		INFRA		RAZEM	
	w mln euro	w %	w mln euro	w %	w mln euro	w %	w mln euro	w %
Lubelskie	10,4	33,1	16,0	29,0	39,8	21,6	66,2	24,5
Podkarpackie	6,4	20,4	15,8	28,7	42,2	23,0	64,4	23,8
Podlaskie	5,5	17,5	8,7	15,8	40,6	22,1	54,8	20,3
Świętokrzyskie	2,7	8,6	4,6	8,3	21,9	11,9	29,2	10,8
Warmińsko-mazurskie	6,4	20,4	10,0	18,2	39,4	21,4	55,8	20,6
Polska Wschodnia	31,4	100,0	55,1	100,0	183,9	100,0	270,4	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

Wykres 6. Wielkość alokacji w ramach PHARE SSG wg województw w % (Polska Wschodnia=100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

1.2. Program PHARE 2001 Odbudowa

Po powodzi, która miała miejsce w lipcu i sierpniu 2001 r., Komisja Europejska podjęła decyzję o przekazaniu dodatkowych środków finansowych powiększających zakres Programu PHARE Spójność Społeczna i Gospodarcza 2001, na usuwanie skutków kataklizmu dla obszarów najbardziej nim dotkniętych (m.in. w województwach: świętokrzyskim i podkarpackim). W lutym 2002 r. uruchomiona została druga transza środków na cele usuwania skutków powodzi oraz zapobiegania zagrożeniom powodziowym ze środków realokowanych z programu STRUDER.

Realizacja programu została zakończona w 2004 r. W ramach dwóch edycji programu PHARE w zrealizowano łącznie 210 projektów na łączną kwotę dofinansowania z PHARE 23,2 mln euro, w tym w województwie podkarpackim 36 projektów (3,84 mln euro), a w świętokrzyskim 85 projektów (9,6 mln euro).

1.3. Program Współpracy Przygranicznej PHARE CBC

Programy Współpracy Przygranicznej PHARE mają za zadanie wspieranie rozwoju obszarów przygranicznych, które sąsiadują z państwami UE lub innymi państwami objętymi Programem PHARE. Projekty w ramach tego typu programów realizowane są w ramach czterech komponentów:

- Fundusz Małych Projektów,
- Fundusz Małych Projektów Infrastrukturalnych,
- Fundusz Małych Projektów Okołobiznesowych
- Duże Projekty Infrastrukturalne.

Na obszarze czterech przygranicznych województw Polski Wschodniej funkcjonowały trzy Programy Współpracy Przygranicznej PHARE CBC: Polska – Słowacja (m.in. podkarpackie), Polska – Region Morza Bałtyckiego (m.in. warmińsko-mazurskie i podlaskie) oraz Zintegrowana Granica Wschodnia (podkarpackie, lubelskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie). Wielkość alokacji w ramach PHARE CBC wyniosła w województwie lubelskim 3,2 mln euro, podkarpackim 17,7 mln euro (Program Polska – Słowacja – 5,8 mln euro, Program Zintegrowana Granica Wschodnia 11,9 mln euro), podlaskim 17,7 mln euro (Program Polska – Region Morza Bałtyckiego 3,8 mln euro, Program Zintegrowana Granica Wschodnia 13,8 mln euro).

1.4. Program ISPA

Podstawowym celem funduszu ISPA jest doprowadzenie do zwiększenia społecznej i gospodarczej spójności krajów kandydujących do Unii Europejskiej przez współfinansowanie dużych projektów inwestycyjnych w sektorze środowiska i transportu. Z dniem wejścia Polski do UE (1 maja 2004 r.) fundusz ISPA zakończył swoje funkcjonowanie. W jego miejsce pojawił się Fundusz Spójności, który przejął zobowiązania płatnicze swojego poprzednika.

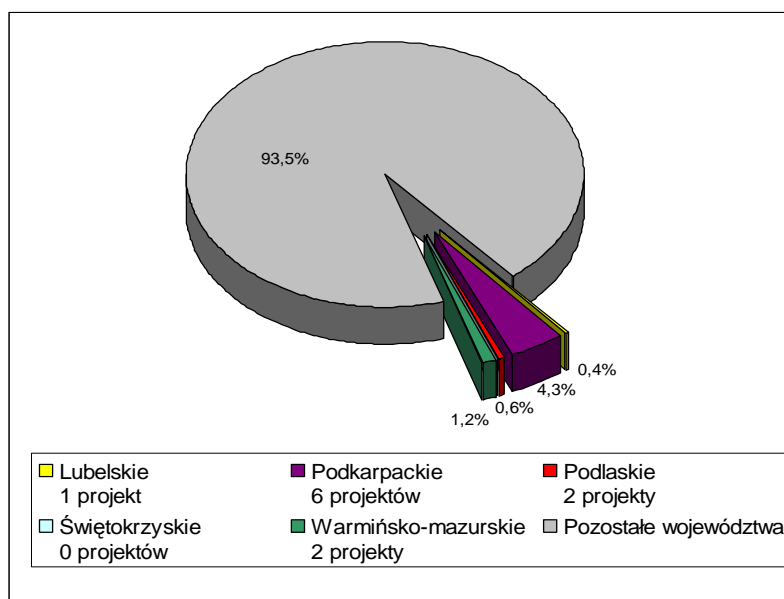
W latach 2000-2003 Komisja Europejska zaakceptowała realizację 69 projektów z zakresu środowiska i transportu finansowanych w ramach funduszu ISPA. Na realizację tych projektów przyznano Polsce łącznie 2.585,7 mln euro. Na obszarze pięciu województw Polski Wschodniej zrealizowano jedynie 11 projektów infrastrukturalnych o łącznej wartości 263 mln euro, z czego 169 mln euro (64,3%) pochodziło ze środków tego funduszu.

Tabela 5. Wartość projektów zrealizowanych w ramach ISPA

Województwa	Liczba projektów	Wartość projektów		Dofinansowanie z ISPA	
		w mln euro	w %	w mln euro	w %
Lubelskie	1	16,1	0,4	9,7	0,4
Podkarpackie	6	162,4	4,0	111,7	4,3
Podlaskie	2	30,8	0,7	16,5	0,6
Świętokrzyskie	-	-	-	-	-
Warmińsko-mazurskie	2	53,7	1,3	31,1	1,2
Polska Wschodnia	11	263,0	6,4	169,0	6,5
POLSKA	69	4.085,1	100,0	2.585,7	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Środowiska i Ministerstwa Transportu

Wykres 7. Wartość projektów zrealizowanych w ramach ISPA (Udział województw w %, Polska=100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Środowiska i Ministerstwa Transportu

1.5. Program SAPARD

Program SAPARD jest programem o charakterze strukturalnym. Wsparcie Wspólnoty jest realizowane w formie wieloletnich programów przygotowanych zgodnie z wytycznymi i zasadami programów operacyjnych stosowanych w ramach polityki strukturalnej. W oparciu o zidentyfikowane problemy sektora rolnego i obszarów wiejskich w programie SAPARD wyznaczono następujące cele ogólne dla Polski:

- poprawa konkurencyjności polskiego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, zarówno na rynku krajowym jak i rynku międzynarodowym,
- dostosowanie sektora rolno-spożywczego do wymagań Jednolitego Rynku w zakresie wymagań sanitarnych, higienicznych oraz jakościowych,
- wsparcie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich przez rozwój infrastruktury technicznej oraz tworzenie warunków do podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej wsi.

Program SAPARD, uruchomiony w połowie lipca 2002 r., był realizowany ze środków przydzielanych w ramach Rocznych Umów Finansowych 2000, 2001, 2002 i 2003 oraz w końcowej fazie realizacji ze środków PROW. W pięciu województwach Polski Wschodniej w ramach programu SAPARD zrealizowano szereg projektów służących obszarom wiejskim i społecznościom lokalnym w ramach następujących działań:

1. poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych,
2. inwestycje w gospodarstwach rolnych,
3. rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich,
4. różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

Do końca 2005 r. w Programie SAPARD zrealizowano w ramach Działań 1-4 łącznie 21.329³ projektów na łączną kwotę zaangażowanych środków publicznych 3.932 mln zł w skali kraju, w tym na obszarze Polski Wschodniej 6.533 projekty (1.200 mln zł). Ponad 50% wydatkowanej kwoty przypadło na Działanie 3 „Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich”, którego beneficjentami są gminy, związki gmin, a w przypadku budowy dróg - także powiaty. Pomoc przyznana w tym działaniu przewiduje wsparcie poprawy i rozwoju podstawowych elementów infrastruktury technicznej, m.in. wodno-ściekowej, drogowej oraz związanej z zagospodarowaniem odpadów na obszarach wiejskich.

Tabela 6. Wykorzystanie środków z Programu SAPARD wg województw

Województwa	Projekty zrealizowane			
	liczba	w %	koszt w mln zł	w % w stosunku do całego kraju
Lubelskie	2.098	9,8	305,9	7,8
Podkarpackie	1.164	5,5	291,4	7,4
Podlaskie	925	4,3	216,3	5,5
Świętokrzyskie	1.593	7,5	215,4	5,5
Warmińsko-mazurskie	753	3,5	171,1	4,3
Polska Wschodnia	6.533	30,6	1.200,1	30,5
POLSKA	21.329	100,0	3.932,2	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

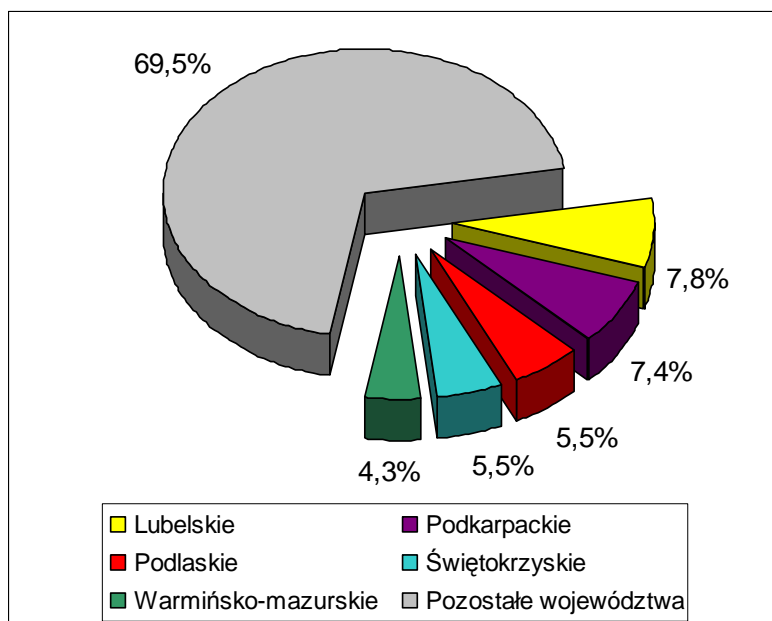
Tabela 7. Wykorzystanie środków z Programu SAPARD wg działań

Województwa	Działanie 1		Działanie 2		Działanie 3		Działanie 4		RAZEM	
	w mln zł	w %	w mln zł	w %	w mln zł	w %	w mln zł	w %	w mln zł	w %
Lubelskie	68,6	6,1	59,7	10,6	159,9	8,2	17,7	6,4	305,9	7,8
Podkarpackie	32,2	2,8	9,2	1,6	219,5	11,2	30,5	11,0	291,4	7,4
Podlaskie	93,4	8,2	25,1	4,5	87,9	4,5	9,9	3,6	216,3	5,5
Świętokrzyskie	36,3	3,2	41,3	7,3	124,9	6,4	12,9	4,6	215,4	5,5
Warmińsko-mazurskie	64,1	5,7	16,9	3,0	75,3	3,8	14,8	5,4	171,1	4,3
Polska Wschodnia	294,6	26,0	152,2	27,0	667,5	34,1	85,8	31,0	1.200,1	30,5
POLSKA	1.134,0	100,0	563,6	100,0	1.958,0	100,0	276,6	100,0	3.932,2	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

³ Wg danych na dzień 31 grudnia 2005 r.

Wykres 8. Wykorzystanie środków z Programu SAPARD
(Udział województw w %, Polska=100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

2. Programy finansowane z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności i inicjatyw wspólnotowych

2.1. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)

Na realizację ZPORR w Polsce w latach 2004-2006 przewidziano 2.530 mln euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz 438,5 mln euro z Europejskiego Funduszu Społecznego. Łączna suma środków ze wszystkich źródeł finansowania (wliczając również środki prywatne) wyniesie 4,08 mld euro. Na wdrażanie ZPORR przeznaczonych jest blisko 40% wszystkich środków funduszy strukturalnych przeznaczonych dla Polski w latach 2004-2006. W ramach ZPORR przewidziano realizację projektów w ramach trzech priorytetów:

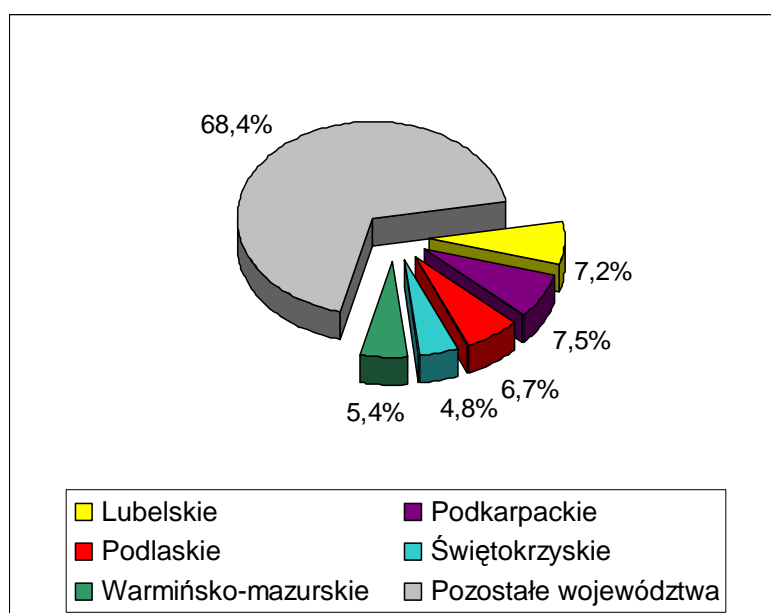
- rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów,
- wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach,
- rozwój lokalny.

Tabela 8. Wykorzystanie środków w ramach ZPORR wg województw

Województwa	2004-2005					
	Środki zakontraktowane			Środki wydatkowane		
	w mln zł	udział woj. w %	wykorzystanie środków w %	w mln zł	udział woj. w %	wykorzystanie środków w %
Lubelskie	587	7,5	74	69,8	7,2	8,8
Podkarpackie	457	5,9	61	72,5	7,5	9,7
Podlaskie	347	4,4	79	65,6	6,7	15,0
Świętokrzyskie	398	5,1	78	46,6	4,8	9,1
Warmińsko-mazurskie	405	5,2	58	52,4	5,4	7,5
Polska Wschodnia	2194	28,1	69	306,9	31,6	9,6
POLSKA	7.800	100,0	69	972,7	100,0	8,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

Wykres 9. Wykorzystanie środków w ramach ZPORR wg województw w latach 2004-2005 - środki wydatkowane (Udział województw w %, Polska=100)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

2.2. Sektorowe Programy Operacyjne (SPO)

Fundusze Strukturalne są w latach 2004-2006 wdrażane również w ramach pięciu sektorowych programów operacyjnych:

- SPO Rozwój zasobów ludzkich,
- SPO Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw,
- SPO Transport,
- SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich,
- SPO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb, przy czym odgrywa on marginalną rolę na obszarze Polski Wschodniej.

a) SPO Rozwój Zasobów Ludzkich (RZL) służy wsparciu projektów ukierunkowanych na: dostosowywanie kwalifikacji zasobów ludzkich do potrzeb rynku pracy, zwiększenie dostępu do edukacji, rozwój nowoczesnych form organizacji pracy oraz dostarczanie pomocy finansowej przy rozpoczynaniu działalności gospodarczej. Ponadto w jego ramach finansowane mogą być projekty służące: zwiększaniu konkurencyjności przedsiębiorstw przez szkolenia kadr, rozwojowi współpracy między światem nauki i edukacji a gospodarką oraz wyrównywaniu szans edukacyjnych różnych grup społecznych.

W ramach Programu SPO RZL realizowane są dwa priorytety:

- aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej,
- rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy.

Na realizację programu w Polsce w latach 2004-2006 przewidziano 635,9 mln euro z Europejskiego Funduszu Społecznego. Łączna suma środków ze wszystkich źródeł finansowania (wliczając również środki prywatne) wyniesie 847,8 mln euro.

Tabela 9. Stan realizacji programów realizowanych w ramach SPO Rozwój zasobów ludzkich wg województw i priorytetów (stan na koniec 2005 r.)

Województwa	Projekty				
	Zrealizowane*	W trakcie realizacji**			Zarejestrowane wnioski
	liczba	liczba	w mln zł	w %	liczba
Lubelskie	15	77	42,3	3,9	53
Podkarpackie	6	75	44,8	4,2	29
Podlaskie	16	42	16,4	1,5	30
Świętokrzyskie	5	42	27,5	2,6	22
Warmińsko-mazurskie	13	54	49,9	4,7	19
Województwa razem	55	290	180,9	16,9	153
POLSKA	174	1.370	1.071,7	100,0	1614

* projekty, na które planuje się przedstawienie wniosku o płatność końcową w następnym okresie sprawozdawczym

** projekty, które w następnym okresie sprawozdawczym planuje się zaakceptować do realizacji na podstawie umowy o finansowanie projektu czy decyzji, lub na które nie planuje się w następnym okresie sprawozdawczym przedstawienia wniosku o płatność końcową

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

b) SPO Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw (WKP) ma służyć udzielaniu pomocy finansowej w formie dotacji na doradztwo i inwestycje w przedsiębiorstwach (głównie małych i średnich) oraz na rozwój otoczenia biznesu, czyli instytucji wspierających przedsiębiorczość (agencje rządowe, Regionalne Instytucje Finansujące, agencje rozwoju regionalnego i lokalnego, centra wspierania biznesu, izby przemysłowo-handlowe, instytuty badawczo-rozwojowe, centra informacyjne, fundusze poręczeń kredytowych, fundusze pożyczkowe, szkoły biznesu, organizacje rzemiosła, fundacje i stowarzyszenia świadczące usługi doradcze, szkoleniowe, informacyjne i finansowe). Wartość środków publicznych przewidzianych do współfinansowania projektów realizowanych w tym programie wynosi dla całego kraju 1.713 mln euro, z czego 1.251 mln euro pochodzi ze środków wspólnotowych. Program WKP obejmuje dwa priorytety:

- rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności przez wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu,
- bezpośrednie wsparcie przedsiębiorstw,

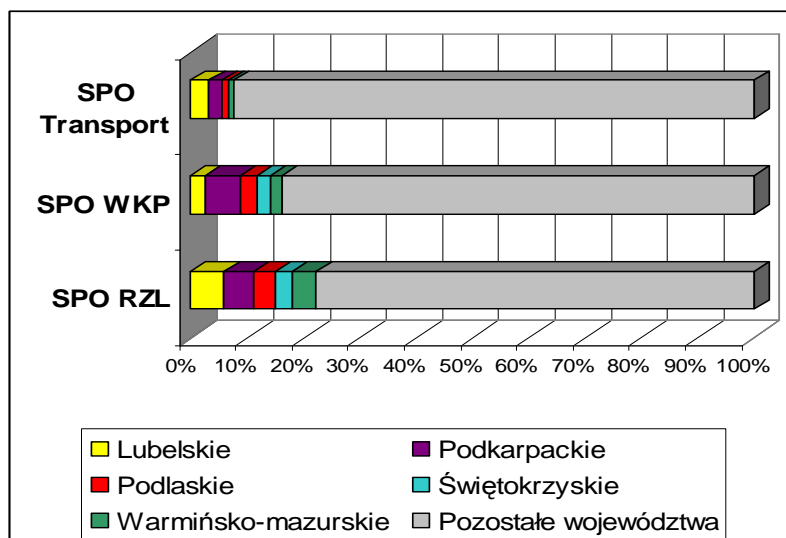
w ramach których wspierane są inwestycje w parkach przemysłowych i technologicznych oraz przekazywane jest wsparcie finansowe dla przedsiębiorstw zobligowanych do dostosowania swojej infrastruktury do wymogów ochrony środowiska.

Tabela 10. Zestawienie projektów SPO WKP w układzie regionalnym (stan na koniec marca 2006 r.)

Województwa	Umowy (decyzje) o dofinansowanie projektu podpisane (wydane) od początku uruchomienia SPO WKP			Projekty zrealizowane od początku uruchomienia SPO WKP		
	Liczba	Dofinansowanie ze środków wspólnotowych		Liczba	Poniesione wydatki	
		w mln zł	w %		w mln zł	w %
Lubelskie	158	92,3	3,1	27	4,0	4,1
Podkarpackie	269	133,4	4,5	68	6,2	6,4
Podlaskie	150	60,5	2,0	34	3,1	3,2
Świętokrzyskie	105	51,9	1,8	26	2,6	2,7
Warmińsko-mazurskie	153	73,1	2,5	21	4,6	4,7
Województwa razem	835	411,2	13,9	176	20,5	21,1
POLSKA	5.645	2.955,7	100,0	1.089	97,2	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

Wykres 10. Liczba projektów realizowanych w ramach Sektorowych Programów Operacyjnych (zrealizowanych oraz w trakcie realizacji) – stan na koniec 2005 r. Polska=100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

W województwach Polski Wschodniej najczęściej realizowane były projekty dotyczące:

- poprawy dostępności do zewnętrznego finansowania przedsiębiorstw (lubelskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie),
- tworzenia korzystnych warunków dla rozwoju firm (podkarpackie, podlaskie),
- wsparcia konkurencyjności produktowej i technologicznej przedsiębiorstw (świętokrzyskie i podkarpackie),
- wzrostu konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw przez inwestycje (wszystkie województwa).

c) SPO Transport wspiera realizację projektów z zakresu budowy i przebudowy dróg krajowych, modernizacji linii kolejowych oraz poprawy infrastruktury dostępu do portów morskich. Wartość środków publicznych przewidzianych do współfinansowania projektów realizowanych w tym programie wynosi dla całego kraju 1.552 mln euro, z czego 1.163 mln euro pochodzi z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Program obejmuje dwa priorytety:

- zrównoważony gałęziowo rozwój transportu,
- bezpieczniejsza infrastruktura drogowa.

Obecnie na obszarze Polski Wschodniej beneficjenci realizują 7 projektów, o wartości dofinansowania z EFRR 551,2 mln zł (12,2% dostępnej w programie alokacji), wśród których do najważniejszych zaliczyć należy budowę obwodnicy w Puławach i Hrebennem (lubelskie) oraz przebudowę trzech odcinków dróg krajowych.

Tabela 11. Zestawienie projektów SPO Transport w układzie regionalnym (stan na koniec kwietnia 2006 r.)

Województwa	Projekty w trakcie realizacji			Liczba zarejestrowanych wniosków
	Liczba	Dofinansowanie z EFRR		
		w mln zł	w %	
Lubelskie	3	363,4	13,0	7
Podkarpackie	2	43,1	1,5	3
Podlaskie	1	1,5	0,1	8
Świętokrzyskie	-	-	-	1
Warmińsko-mazurskie	1	143,2	5,1	4
Województwa razem	7	551,2	19,7	23
POLSKA	91	2.795,8	100,0	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

d) W ramach SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich finansowanie może mieć charakter bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego dla rolników i przedsiębiorców prowadzących działalność służącą poprawie poziomu produkcji rolnej, prowadzeniu jej w zgodzie z wymogami ochrony środowiska oraz podniesieniu jakości wytwarzanych produktów rolnych. Może być ono również przeznaczone na działalność szkoleniowo-doradczą oraz przedsięwzięcia związane z rozwojem infrastruktury i tworzeniem alternatywnych miejsc pracy na obszarach wiejskich. Wartość środków publicznych przewidzianych do współfinansowania projektów realizowanych w tym programie wynosi dla całego kraju 1.784 mln euro, z czego 1.193 mln euro pochodzi z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnych. Program obejmuje dwa priorytety:

- wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym,
- zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Tabela 12. Podział alokacji SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich w województwach Polski Wschodniej. (stan na 30.11.2006)

DZIAŁANIE		woj. lubelskie	woj. podkarpackie	woj. podlaskie	woj. świętokrzyskie	woj. warmińsko-mazurskie	RAZEM POLSKA
Priorytet I. <i>Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym</i>	Liczba umów	4 404	939	3 087	2 259	1 515	37 190
	kwota EFOiGR(PLN)	333 601 871	87 597 663	259 394 274	130 673 290	207 611 851	3 168 440 796
	Kwota ogółem(PLN)	517 673 323	132 405 591	409 614 657	206 704 271	319 617 907	4 958 441 623
Priorytet II. <i>Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.</i>	Liczba umów	1 572	527	755	641	359	9 637
	kwota EFOiGR(PLN)	115 854 986	77 884 270	54 141 876	50 292 097	89 796 556	1 120 732 683
	Kwota ogółem(PLN)	148 287 097	95 766 042	69 713 957	63 212 723	110 917 428	1 400 282 786
RAZEM SPO	Liczba umów	5 976	1 466	3 842	2 900	1 874	46 827
	kwota EFOiGR(PLN)	449 456 857	165 481 932	313 536 150	180 965 387	297 408 406	4 289 173 479
	Kwota ogółem(PLN)	665 960 420	228 171 633	479 328 614	269 916 994	430 535 335	6 358 724 409

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

2.3. Inicjatywa Wspólnotowa Interreg

Inicjatywa Wspólnotowa Interreg jest instrumentem finansowanym z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), przez który Unia Europejska wspiera rozwój współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i międzynarodowej pomiędzy państwami członkowskimi, a także państwami nie należącymi do Wspólnoty. IW Interreg III składa się z następujących komponentów:

- Komponent A - służy wspieraniu i promocji zintegrowanego rozwoju regionalnego na obszarze sąsiadujących ze sobą regionów przygranicznych, włączając w to regiony na granicach zewnętrznych oraz przy niektórych granicach morskich,
- Komponent B - ma na celu wspieranie współpracy międzynarodowej między władzami regionalnymi i krajowymi, w ramach dużych regionów paneuropejskich, służącej zrównoważonemu i skoordynowanemu rozwojowi przestrzennemu,
- Komponent C - finansuje współpracę międzyregionalną w skali europejskiej obejmującą między innymi wymianę informacji i doświadczeń dotyczących rozwoju regionalnego oraz polityki spójności.

a) Inicjatywą Interreg III komponent A objęte zostały cztery województwa Polski Wschodniej (podkarpackie, lubelskie, podlaskie i warmińsko-mazurskie), które uczestniczą w trzech programach współpracy przygranicznej:

- Program Polska – Słowacja,
- Program Sąsiedztwa Polska – Białoruś – Ukraina,
- Program Sąsiedztwa Polska – Litwa – Obwód Kaliningradzki Federacji Rosyjskiej.

Do końca roku 2005, na realizację projektów w województwach Polski Wschodniej, przygotowanych w ramach tych programów, ze środków EFRR przyznano dofinansowanie w wysokości łącznie 7,9 mln euro, z czego na lubelskie przypadło 2,2 mln euro (28%), podkarpackie 3,9 mln euro (49%), podlaskie 1,8 mln euro (23%).

a1) Program Polska – Słowacja obejmuje po stronie polskiej trzy podregiony, w tym krośnieńsko-przemyski z obszaru województwa podkarpackiego. Dofinansowanie ze środków programu uzyskują projekty służące realizacji dwóch priorytetów:

- rozwój infrastruktury,
- rozwój społeczno-gospodarczy.

Na realizację projektów z tego programu po stronie polskiej przeznaczono ze środków EFRR 10,5 mln euro. Do końca 2005 r. dokonano dwóch naborów projektów i rozpoczęła się faza realizacyjna pierwszej grupy projektów. Łączna wartość dofinansowania ze środków EFRR projektów polskich przyjętych do realizacji wyniosła 5,8 mln euro, tj. 55% całości zobowiązań na lata 2004-2006. Podpisano 17 umów/decyzji na sumę 3,5 mln euro (33% polskiej części alokacji programu), z czego 5 umów, na kwotę ok. 1,4 mln euro, dotyczyło projektów z obszaru województwa podkarpackiego).

Tabela 13. Realizacja projektów w ramach Programu Polska-Słowacja (stan na koniec 2005 r.)

Województwa	Projekty zrealizowane*			Projekty w trakcie realizacji**			liczba zatwierdzonych wniosków
	liczba	wartość		liczba	wartość		
		(w tys. euro)	w %		(w mln euro)	w %	
Podkarpackie	-	-	-	5	1,4	40,2	10
Program Polska-Słowacja	-	-	-	17	3,5	100,0	39

* projekty, na które przedstawiono wniosek o płatność końcową

** projekty zaakceptowane do realizacji na podstawie umowy lub decyzji o przyznaniu dofinansowania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

a2) Program Sąsiedztwa Polska – Białoruś – Ukraina (PSPBU) obejmuje po stronie polskiej trzy województwa Polski Wschodniej (podkarpackie, lubelskie, podlaskie) i podregion ostrołęcko-siedlecki z obszaru województwa mazowieckiego. Dofinansowanie ze środków programu uzyskują projekty służące realizacji dwóch priorytetów:

- wzrost konkurencyjności regionów przygranicznych przez modernizację i rozbudowę infrastruktury transgranicznej,
- rozwój kapitału ludzkiego i instytucjonalnych form współpracy transgranicznej oraz poprawa bezpieczeństwa na granicach Unii Europejskiej.

Na realizację projektów z tego programu po stronie polskiej przeznaczono łącznie 50,4 mln euro, z czego 37,8 mln euro pochodzić będzie ze środków EFRR. Do końca 2005 r. dokonano trzech naborów projektów i rozpoczęła się faza realizacyjna pierwszej grupy projektów. Łączna wartość projektów przyjętych do realizacji wyniosła 18,2 mln euro, tj. 48% całości zobowiązań na lata 2004-2006. Podpisano 27 umów/decyzji o dofinansowanie projektów. Wartość środków zakontraktowanych ogółem w ramach programu wyniosła 7,5 mln euro, co stanowi 20% alokacji programu.

Tabela 14. Realizacja projektów w ramach PSPBU (stan na koniec 2005 r.)

Województwa	Projekty zrealizowane*			Projekty w trakcie realizacji**			liczba zarejestrowanych wniosków
	liczba	wartość		liczba	wartość		
		(w tys. euro)	w %		(w mln euro)	w %	
Lubelskie	-	-	-	10	2,2	28,8	15
Podlaskie	-	-	-	7	1,8	25,1	13
Podkarpackie	1	14,5	100,0	6	2,5	33,1	12
PSPBU	1	14,5	100,0	27	7,5	100,0	47

* projekty, na które przedstawiono wniosek o płatność końcową

** projekty zaakceptowane do realizacji na podstawie umowy lub decyzji o przyznaniu dofinansowania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

a3) Program Sąsiedztwa Polska – Litwa – Obwód Kaliningradzki Federacji Rosyjskiej obejmuje po stronie polskiej trzy województwa, w tym dwa z obszaru Polski Wschodniej (podlaskie, warmińsko-mazurskie). Dofinansowanie ze środków programu uzyskują projekty służące realizacji dwóch priorytetów:

- wzrost konkurencyjności i produktywności obszaru współpracy przez modernizację i rozbudowę infrastruktury transgranicznej, ochronę granic oraz współpracę gospodarczą i naukowo-techniczną,
- współpraca pomiędzy społecznościami, integracja społeczno-kulturowa, wzmocnienie rynku pracy.

Na realizację projektów z programu po stronie polskiej ze środków EFRR przeznaczono 24,2 mln euro. Do końca 2005 r. dokonano trzech naborów projektów. Projekty na najwyższą wartość zatwierdzono w ramach działania na inwestycje w zakresie infrastruktury turystycznej (85% wartości alokacji) oraz działania na przedsięwzięcia w zakresie rozwoju regionalnej tożsamości kulturowej i dziedzictwa kulturowego (67% wartości alokacji). Dużą popularnością cieszyły się również działania na inwestycje w zakresie infrastruktury granicznej i przygranicznej oraz ochrony środowiska. Wśród zatwierdzonych projektów, najwięcej wniosków zostało złożonych przez podmioty z województwa podlaskiego (21) i warmińsko-mazurskiego (15). W ujęciu wartościowym, środki zakontraktowane dla poszczególnych województw rozłożyły się niemal równomiernie, z niewielką przewagą na korzyść województwa podlaskiego. Od uruchomienia programu zatwierdzono łącznie 45 projektów na kwotę 9,5 mln euro, co stanowi 39,4% alokacji na lata 2004 – 2006. Według stanu na koniec 2005 r. nie wydano jeszcze ostatecznej decyzji o przyznaniu dofinansowania w stosunku do żadnego z wybranych do realizacji projektów.

b) W ramach Interreg III komponent B w pięciu województwach Polski wschodniej realizowany był Program CADSES i Program Regionu Morza Bałtyckiego (BSR). Ze środków EFRR na realizację Programu CADSES przeznaczono 286,8 mln euro, a Programu BSR 119,8 mln euro.

W Programie CADSES realizowane były cztery priorytety:

- wspieranie rozwoju przestrzennego i działań podejmowanych dla osiągnięcia spójności społeczno-gospodarczej,
- wydajne i zrównoważone systemy transportu oraz dostęp do społeczeństwa informacyjnego,
- zarządzanie krajobrazem oraz dziedzictwem naturalnym i kulturowym,
- ochrona środowiska, gospodarowanie zasobami i przeciwdziałanie ryzyku,

a w Programie BSR trzy:

- wspieranie działań na rzecz rozwoju przestrzennego w odniesieniu do określonych regionów i sektorów,
- promocja struktur terytorialnych wspierających zrównoważony rozwój Regionu Morza Bałtyckiego,
- wspieranie tworzenia instytucji oraz wzmocnianie transnarodowego rozwoju przestrzennego.

Całkowity budżet Programu Interreg IIIC, finansowany przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, wynosi 293,0 mln euro, przy czym na dwie strefy w których uczestniczą

województwa polskie (Północ i Wschód) przypada odpowiednio 28,6 mln euro i 46,5 mln euro.

Tabela 15. Realizacja projektów w ramach CADSES, i Interreg III C (stan na koniec 2005 r.)

Województwa	Projekty zatwierdzone					
	CADSES			Interreg III C		
	liczba polskich partnerów	wartość wkładu z EFRR dla polskich partnerów		liczba polskich partnerów	wartość wkładu z EFRR dla polskich partnerów	
(w tys. euro)		w %	(w tys. euro)		w %	
Lubelskie	3	285	3,5	3	585	4,5
Podlaskie	2	74	0,9	1	24	0,2
Podkarpackie	8	569	7,0	2	428	3,3
Świętokrzyskie	1	22,5	0,3	1	75	0,6
Warmińsko-mazurskie	1	112,5	1,4	2	157	1,2
Polska Wschodnia	15	1.063	13,1	9	1.269	9,8
POLSKA	98	8.100	100,0	126	13.000	100,0

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

2.4. Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL jest instrumentem polityki strukturalnej Unii Europejskiej, finansowanym z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), służącym wdrażaniu założeń Europejskiej Strategii Zatrudnienia i Procesu Integracji Społecznej. IW EQUAL ma na celu testowanie i promowanie – w drodze współpracy ponadnarodowej – nowych sposobów zwalczania wszystkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy, zarówno wobec osób zatrudnionych, jak i poszukujących pracy. Obejmuje ona również działania na rzecz osób ubiegających się o status uchodźcy. Na wdrożenie działań w ramach Programu EQUAL na lata 2004-2006 zarezerwowano dla Polski kwotę 178,5 mln euro, z czego 133,9 mln euro pochodzić będzie z EFS, a 44,6 mln euro z krajowego finansowania publicznego.

Ze 107 wniosków, które zostały dotąd zatwierdzone do realizacji w Polsce w ramach IW EQUAL, cztery zostały zgłoszone przez podmioty działające w województwie lubelskim, a trzy w podkarpackim.

2.5. Fundusz Spójności

Fundusz Spójności (FS) nie jest funduszem strukturalnym, chociaż ze względu na swój charakter i cel należy do instrumentów polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Beneficjentami pomocy przyznawanej z FS są państwa członkowskie UE, których produkt narodowy brutto na 1 mieszkańca nie przekracza 90% średniej unijnej. Fundusz finansuje wyłącznie duże projekty (ich wartość nie powinna być niższa niż 10 mln euro) z zakresu ochrony środowiska i rozwoju komunikacyjnych systemów transeuropejskich. Projekty z dziedziny transportu muszą być elementem transeuropejskiej sieci transportowej, a z dziedziny ochrony środowiska powinny spełniać wymogi wspólnej polityki ochrony środowiska.

Obecnie w ramach FS realizowane są w Polsce ogółem 124 projekty inwestycyjne, którym przyznano dofinansowanie z FS w wysokości 5.602,5 mln euro, z tego na obszarze Polski

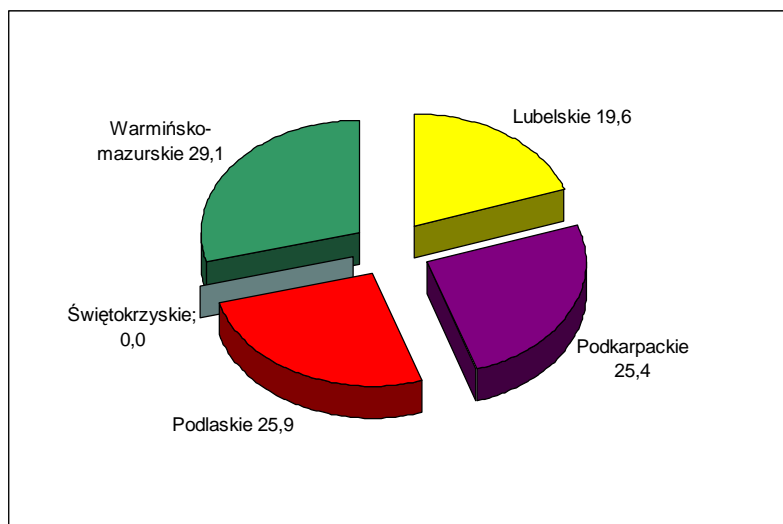
Wschodniej beneficjenci realizują 16 projektów (w tym 12 projektów zatwierdzonych w ramach ISPA w latach 2000-2003) dofinansowanych z FS kwotą w wysokości 581,6 mln euro (10,4% alokacji ogólnopolskiej). Ponadto jeden projekt pt. *Poprawa infrastruktury kolejowej – „wąskie gardła”*, dofinansowany z FS kwotą 83,2 mln zł, jest realizowany w kilku województwach kraju, w tym w podkarpackim i świętokrzyskim.

Tabela 16. Realizacja projektów z Funduszu Spójności (stan na koniec 2005 r.)

Województwa	Projekty zatwierdzone do realizacji						
	liczba	Dofinansowanie z FS					
		kwota całkowita		kwota zakontraktowana		kwota wydatkowana	
		w mln zł	w %	w mln zł	w %	w mln zł	w %
Lubelskie*	3	210,7	50,7	10,2	20,5	3,7	19,6
Podkarpackie*	6	111,7	26,9	16,6	33,3	4,8	25,4
Podlaskie	2	16,5	4,0	13,6	27,3	4,9	25,9
Świętokrzyskie	3	45,1	10,9	0,0	0,1	-	-
Warmińsko-mazurskie	2	31,1	7,5	9,4	18,8	5,5	29,1
Polska Wschodnia	16	415,1	100,0	49,8	100,0	18,9	100,0

* w tym trzy projekty (o kwocie całkowitej 241,2 mln zł) są realizowane na obszarze więcej niż jednego województwa (dwa w lubelskim i mazowieckim, jeden w podkarpackim i małopolskim)
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

Wykres 11. Realizacja projektów z Funduszu Spójności (stan na koniec 2005 r.)
 Polska Wschodnia =100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

3. Pozostałe programy i fundusze

3.1. Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich Banku Światowego

Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) - realizowany w latach 2001-2005 - był finansowany z kredytu Banku Światowego i z budżetu państwa. Miał on za zadanie przyczynić się do szeroko rozumianego rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich. Program był wdrażany w ramach następujących komponentów:

- Komponent A - Program mikropożyczek i dotacji oraz doradztwa dla osób rozpoczynających lub prowadzących działalność gospodarczą,
- Komponent B1 - Program przekwalifikowań i reorientacji zawodowej,
- Komponent B2 - Edukacja,
- Komponent B3 - Budowanie potencjału instytucjonalnego administracji lokalnej i regionalnej,
- Komponent C - Infrastruktura wiejska.

Na dofinansowanie zadań realizowanych w ramach PAOW z kredytów Banku Światowego pozyskano łącznie 117,4 mln euro, przy czym w pięciu województwach Polski Wschodniej 43,5 mln euro.

Tabela 17. Dofinansowanie zadań realizowanych w ramach PAOW z kredytu Banku Światowego

Województwa	2001		2002		2003		2004		2005		2001-2005	
	w tys. euro	w %	w tys. euro	w %	w tys. euro	w %	w tys. euro	w %	w tys. euro	w %	w tys. euro	w %
Lubelskie	-	-	3.490	19,8	1.733	20,7	2.449	22,5	2.423	42,1	10.095	23,2
Podkarpackie	-	-	4.858*	27,6	1.897	22,6	2.593	23,8	1.490	25,9	10.838	25,0
Podlaskie	76	9,1	2.236	12,7	519	6,2	431	4,0	285	5,0	3.547	8,2
Świętokrzyskie	757	90,9	3.941	22,4	2.140	25,5	1797	16,5	455	7,9	9.090	20,9
Warmińsko-mazurskie	-	-	3.080	17,5	2.094	25,0	3.615	33,2	1.096	19,1	9.885	22,7
Polska Wschodnia	833	100,0	17.605	100,0	8.383	100,0	10.885	100,0	5.749	100,0	43.455	100,0

*dane za lata 2001-2002

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

3.2. Fundusz Schengen

Fundusz Schengen (Instrument Finansowy Schengen) został uruchomiony pod koniec 2004 r. w wyniku konieczności dokonania poważnych inwestycji na granicach zewnętrznych Unii Europejskiej, którego beneficjentami jest siedem nowych państw członkowskich Unii Europejskiej. Ze środków Funduszu na terenie czterech przygranicznych województw Polski Wschodniej w latach 2004-2005 sfinansowano szereg inwestycji - w tym przede wszystkim z zakresu infrastruktury przejść granicznych z Rosją, Białorusią i Ukrainą (m.in. w Terespolu, Korczowej, Medyce, Krościenku).

3.3. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) oraz Norweski Mechanizm Finansowy

Głównym celem utworzonego przez państwa-darczyńców (Norwegię, Islandię i Liechtenstein) Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego jest realizacja przedsięwzięć prorozwojowych przyczyniających się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie EOG. W Polsce wykorzystanie środków Mechanizmów Finansowych będzie pełniło funkcje uzupełniające w stosunku do działań

wspieranych z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE oraz będzie służyło realizacji Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013. Przyznano Polsce kwotę w wysokości 533,51 mln euro do wykorzystania w latach 2004-2009. Pierwszy nabór wniosków o dofinansowanie projektów ze środków w ramach Mechanizmów Finansowych rozpoczął się w dniu 5 września 2005 r.

4. Inne programy

Oprócz środków zagranicznych pochodzących z Unii Europejskiej Polska korzysta z programów pomocy zagranicznej przyznawanych przez ambasady czy fundacje. Wspierają one różnorodne inicjatywy i działania ukierunkowane na przekazywanie wiedzy i doświadczeń. Istotnym programem grantowym jest Inicjatywa Współpracy Polsko - Amerykańsko - Ukraińskiej (PAUCI). Program ten finansowany jest przez Amerykańską Agencję do Spraw Rozwoju Międzynarodowego – USAID. Został utworzony dla rozwijania związków pomiędzy Polską a Ukrainą przez wspólną realizację projektów. Istotne działania realizowane są także przez Polsko – Amerykańską Fundację Wolności. Wspólnie z Fundacją Edukacji dla Demokracji przydziela ona dotacje dla polskich organizacji pozarządowych oraz instytucji edukacyjnych za pośrednictwem stworzonego przez siebie programu RITA, który wspiera i inicjuje działania polskich organizacji wspólnie z partnerami z regionu Europy środkowo-wschodniej.

5. Wykorzystanie dotychczasowego wsparcia

Pełne określenie stopnia wykorzystania przyznanych środków w ramach programów współfinansowanych ze środków krajowych i zagranicznych jest utrudnione ze względu na nie zakończenie jeszcze części realizowanych projektów oraz dynamikę przepływów finansowych. Można to zrobić jedynie w odniesieniu do tych przypadków, gdzie realizacja techniczna i finansowa została już zakończona. Odnosi się to do Programu PHARE SSG, w którym poziom wykorzystania środków jest bliski 100%, czy też kontraktów wojewódzkich (2001-2005), dla których poziom absorpcji środków w Polsce Wschodniej wyniósł 92,4%, czyli znacząco więcej aniżeli średnio w kraju (89,9%).

Dostępność środków pomocowych dla podmiotów z obszaru Polski Wschodniej, była silnie zróżnicowana w zależności od poszczególnych programów. W przypadku kontraktów wojewódzkich i niektórych programów przedakcesyjnych była ona nieco wyższa (w przeliczeniu na 1 mieszkańca) aniżeli średnio w kraju, co było związane z przyjęciem zasady zapewnienia zwiększonego dostępu do środków pomocowych przez województwa najbardziej potrzebujące. Dotyczy to zwłaszcza programów: PHARE SSG, SAPARD i ZPORR oraz kontraktów wojewódzkich. W przypadku większości programów uruchomionych po akcesji Polski do Unii Europejskiej możliwość dostępu do środków pomocowych uległa znacznemu ograniczeniu. W szczególności dotyczy to takich programów sektorowych jak SPO Rozwój zasobów ludzkich, SPO Transport, czy też IW Interreg, środki których są relatywnie w niewielkim stopniu wykorzystywane przez województwa Polski Wschodniej. Generalnie można zauważyć, że Polska Wschodnia w bardzo ograniczonym stopniu korzysta ze środków Funduszu Spójności. Przykładowo w ramach Programu ISPA na tym obszarze zrealizowano jedynie 11 projektów (w tym żadnego z województwa świętokrzyskiego) na łączną kwotę 169 mln euro, co stanowi zaledwie 6,5% wykorzystanych środków. Wynikało to z priorytetów, uwzględniających w pierwszym rzędzie rozbudowę przejść granicznych i połączeń komunikacyjnych na granicy zachodniej oraz modernizację dużych obiektów z zakresu infrastruktury ochrony środowiska. Środki programu ISPA przeznaczono na projekty o dużej skali, zlokalizowane przede wszystkim w najbardziej rozwiniętych regionach zachodniej i

centralnej części kraju. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku wykorzystania środków z tego funduszu już w okresie poakcesyjnym (realizowanych jest 16 projektów dofinansowanych kwotą łączną w wysokości zaledwie 415,1 mln euro).

Polska Wschodnia została potraktowana w sposób bardziej korzystny jedynie w programie Phare Spójność Społeczna i Gospodarcza (Phare SSG), którego środki były początkowo kierowane tylko do wybranych województw, w zależności od nasilenia problemów strukturalnych. W 2000 r. wsparcie uzyskało 5 regionów (w tym cztery województwa Polski Wschodniej, bez świętokrzyskiego). W 2001 r. program został rozszerzony dodatkowo o 3 województwa (w tym świętokrzyskie), a później dotyczył już całego terytorium kraju. Coraz większy zasięg, skutkowało ograniczeniem strumienia środków kierowanych do regionów najuboższych. Znaczący dla rozwoju Polski Wschodniej można zatem wskazać przede wszystkim okres pierwszych dwóch lat Phare SSG. Program ten miał śladowe znaczenie dla wspierania rozwoju regionalnego.

Program współpracy przygranicznej Phare CBC w początkowym okresie dotyczył wyłącznie województw zachodniej, środkowej oraz północnej Polski. Od 1999 r. włączone zostały tereny graniczące z Czechami, a od 2000 r. ze Słowacją. Realizowany był zatem również na terenie województw Polski Wschodniej (podkarpackie – CBC Polska-Słowacja, warmińsko-mazurskie i podlaskie – CBS Polska-Region Morza Bałtyckiego), jednak alokacja środków była dużo mniejsza niż dla projektów dotyczących granicy polsko-niemieckiej.

Analiza dotychczasowych efektów pozyskania środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, przeprowadzona przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego⁴, wskazuje, iż do województw Polski Wschodniej trafiło najmniej (w przeliczeniu na mieszkańca) środków unijnych. Średnia wartość dofinansowania ze środków UE w ramach podpisanych na koniec 2005 r. umów wyniosła w Polsce średnio 1.063 zł na mieszkańca, podczas gdy w pięciu województwach Polski Wschodniej (a także w małopolskim i łódzkim) nie przekroczyła 680 zł. Okazuje się, że pomimo zwiększonej alokacji środków w tych regionach w ramach ZPORR, województwa te nie zdołały „przyciągnąć” więcej środków unijnych z Funduszu Spójności i programów sektorowych, co skutkowało niższą wartością wsparcia unijnego na mieszkańca. Z tego też względu zakres tematyczny projektów realizowanych w Polsce Wschodniej jest całkowicie odmienny od tego, który dominuje w pozostałych regionach kraju. W województwach, które pozyskały najwięcej środków unijnych, udział inwestycji w infrastrukturę transportową i środowiskową (wsparcie z FS) przekraczał 70% (blisko 90% w dolnośląskim) podczas gdy w województwach wschodnich wynosił zaledwie ok. 50%.

Jednostki samorządu terytorialnego pozyskały do końca 2005 r. aż 47% łącznej wartości ogółem wsparcia unijnego i stanowiły największą grupę beneficjentów funduszy unijnych w Polsce. Średnia wartość realizowanych przez JST projektów w części dofinansowywanej przez UE wyniosła 3,8 mln zł, przy czym najniższa była w Polsce Wschodniej (w lubelskim 1,5 mln zł, w podlaskim 1,3 mln zł). Podobne zróżnicowanie dotyczy wartości pozyskanych przez JST środków unijnych w przeliczeniu na mieszkańca. O ile dla Polski wartość tego wskaźnika wyniosła na koniec 2005 r. 496 zł, o tyle w województwach Polski Wschodniej nie przekroczyła 430 zł, a w przypadku województwa lubelskiego kształtowała się na poziomie 174 zł.

⁴ Wstępna ocena pierwszych efektów europejskiej polityki spójności w Polsce 2004-2005, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, czerwiec 2006 r.

Analiza dostępności przestrzennej środków unijnych jednoznacznie wykazuje, iż głównymi beneficjentami pomocy strukturalnej UE są jak dotąd województwa lepiej rozwinięte, które absorbują zdecydowanie więcej środków niż województwa najbiedniejsze. Nie jest to spowodowane niższymi możliwościami absorpcyjnymi województw wschodniej części kraju, lecz jedynie strukturą podziału środków pomocowych pomiędzy programy sektorowe i regionalne. W latach 2004-2006 podstawowa część funduszy strukturalnych i całość Funduszu Spójności jest wdrażana poprzez programy sektorowe, które wprawdzie obejmują swym zasięgiem całe terytorium kraju, lecz ich środki są kierowane przede wszystkim na realizację projektów z terenu Polski zachodniej i centralnej. Przyczyn zwiększonej alokacji środków w tych regionach należy upatrywać m.in. potrzebą osiągnięcia większej spójności przestrzennej z pozostałymi krajami Unii Europejskiej, co wymaga realizacji kosztownych inwestycji z zakresu infrastruktury transportowej. W związku z powyższym należy uznać, iż decyzja o przyjęciu podziału środków w ramach segmentu regionalnego pomiędzy województwa zgodnie z algorytmem uwzględniającym 80% alokacji ze względu na ludność, 10% ze względu na wysokie bezrobocie oraz 10% ze względu na niski poziom produktu krajowego brutto na mieszkańca była trafna i całkowicie usprawiedliwiona.

III. ANALIZA SWOT – MOCNE I SŁABE STRONY, SZANSE I ZAGROŻENIA

Mocne strony	Słabe strony
<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwinięte niektóre branże gospodarki regionu osiągające sukces na rynku krajowym i zagranicznym 2. Potencjał rozwojowy ośrodków akademickich w niektórych dziedzinach 3. Wysoki popyt na edukację na poziomie wyższym 4. Znaczna ilość wolnych terenów i obiektów przemysłowych do przygotowania pod inwestycje 5. Czyste środowisko naturalne i walory przyrodnicze 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niski poziom PKB oraz wartości dodanej brutto 2. Niska stopa inwestycji i mały napływ inwestycji zagranicznych 3. Niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw 4. Bardzo niski poziom nakładów na działalność badawczo-rozwojową 5. Nieefektywna struktura gospodarki, cechująca się m.in. wysokim poziomem zatrudnienia w rolnictwie 6. Niski poziom rozwoju przemysłu 7. Słabo rozwinięte funkcje metropolitarne miast wojewódzkich 8. Wysoki poziom bezrobocia wśród ludzi młodych 9. Niedostateczna infrastruktura dydaktyczna uczelni 10. Ograniczone powiązania między nauką a gospodarką 11. Słabo rozwinięta infrastruktura teleinformatyczna 12. Położenie peryferyjne w stosunku do krajowych i europejskich centrów aktywności ekonomicznej 13. Ograniczona dostępność transportowa w skali regionalnej oraz w układzie zewnętrznym i zły stan techniczny sieci drogowej

Szanse	Zagrożenia
<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój międzynarodowej współpracy instytucjonalnej i powiązań z partnerami zagranicznymi 2. Możliwość udziału firm prowadzących działalność B+R w projektach europejskich 3. Włączenie podmiotów z Polski Wschodniej w sieci współpracy naukowej 4. Rozwój specjalizacji regionalnej w Polsce Wschodniej w sektorze przemysłu i usług 5. Przygraniczne położenie umożliwiające nawiązywanie transgranicznej współpracy gospodarczej 6. Wzrost zainteresowania regionem ze strony turystów krajowych i zagranicznych 7. Przyznanie dodatkowych środków w ramach specjalnego funduszu na rozwój regionów. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rosnący popyt zewnętrzny na siłę roboczą z Polski Wschodniej skutkujący odpływem wykwalifikowanych kadr, szczególnie młodych wykształconych osób 2. Niesprzyjające regulacje prawne, w tym limitowanie produkcji w dziedzinach związanych ze specjalizacją regionalną 3. Utrudnienia w kontaktach gospodarczych z państwami spoza UE (Rosja, Ukraina, Białoruś) 4. Utrzymujący się obraz Polski Wschodniej jako regionu peryferyjnego 5. Słabość lobbingu na rzecz wspierania zmian w Polsce Wschodniej przy aktywnej postawie ośrodków centralnych 6. Nieefektywne wykorzystanie środków pomocowych UE

IV. CELE PROGRAMU I ICH ZGODNOŚĆ Z KRAJOWYMI DOKUMENTAMI PROGRAMOWYMI I REGULACJAMI UNIJNYMI

Celem głównym Programu jest:

„Przyspieszenie tempa rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej”.

Cel ten nawiązuje bezpośrednio do Programu Rządu RP „Solidarne Państwo”, w którym określono potrzebę opracowania specjalnego programu dla Polski Wschodniej, który przyczyniłby się do „podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej województw wschodnich przez działania w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego, podniesienia dostępności komunikacyjnej regionów, ograniczenia bezrobocia i rozwój przedsiębiorczości”.

Cel główny wynika również z formułowanych w perspektywie średniookresowej priorytetów Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015, w tym szczególnie priorytetu „Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej”, w ramach którego przewiduje się wsparcie obszarów najslabiej rozwiniętych, zwłaszcza pięciu województw Polski Wschodniej, cechujących się najniższym PKB na mieszkańca w Unii Europejskiej. Ponadto wpisuje się on w cel Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013 (NSRO) - „Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej”.

Cel główny Programu realizuje cele odnowionej Strategii Lizbońskiej i Strategicznych Wytycznych Wspólnoty (SWW) dotyczące przede wszystkim tworzenia warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości oraz poprawy poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Cel główny Programu osiągnąć będzie przez realizację celów szczegółowych, którymi są:

- stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy,
- rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich,
- poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej,
- optymalizacja procesu wdrażania PO Rozwój Polski Wschodniej.

Pierwszy cel szczegółowy – stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy – jest zgodny ze Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty (SWW) zakładającymi zwiększenie nakładów w dziedzinie badawczo-rozwojowej, wspieranie innowacji i promowanie przedsiębiorczości oraz promowanie społeczeństwa informacyjnego. Wpisuje się on w cele szczegółowe NSRO.

CEL SZCZEGÓŁOWY PO RPW	CELE SZCZEGÓŁOWE NSRO
Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy	Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa
	Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług
	Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski
	Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej
	Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich

Jego realizacja będzie służyć kreowaniu wzrostu gospodarczego i podnoszeniu konkurencyjności gospodarki pięciu najbiedniejszych województw w Polsce. Realizacja tego celu przyczyni się także do zwiększenia możliwości znalezienia pracy poza rolnictwem przez mieszkańców obszarów wiejskich Polski Wschodniej. Wsparciem zostaną objęte działania w zakresie rozwoju przedsiębiorczości (w tym innowacyjnej - np. parki przemysłowe, parki technologiczne), rozbudowy infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej, rozwoju bazy dydaktycznej szkolnictwa wyższego, współpracy województw i wspólnej promocji Polski Wschodniej.

Drugi cel szczegółowy – rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich – odpowiada na wytyczne SWW dotyczące rozszerzenia i poprawy infrastruktury transportowej oraz rozwoju wiedzy i innowacyjności. Wpisuje się on w cele szczegółowe NSRO.

CEL SZCZEGÓŁOWY PO RPW	CELE SZCZEGÓŁOWE NSRO
Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich	Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej
	Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski

Efektom realizacji działań z zakresu infrastruktury miejskiego transportu publicznego, które zostaną objęte wsparciem, będzie usprawnienie jego funkcjonowania, przyczyniające się do poprawy mobilności mieszkańców. Z kolei współfinansowana przez Program budowa i modernizacja infrastruktury umożliwiającej organizację kongresów, konferencji, wystaw i targów o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym, a więc obiektów towarzyszących biznesowi, przyczyni się do stymulowania innowacji i rozwoju ducha przedsiębiorczości. W efekcie doprowadzi to nie tylko do wzmocnienia wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich Polski Wschodniej, ale także do wzrostu aktywności gospodarczej

mieszkańców, do wzrostu atrakcyjności tych obszarów dla inwestorów i turystów, w tym biznesowych, oraz do zwiększenia możliwości znalezienia pracy poza rolnictwem przez mieszkańców obszarów wiejskich Polski Wschodniej.

Trzeci cel szczegółowy – poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej – pozostaje w zgodzie z wytyczną SWW wskazującą na potrzebę rozwoju infrastruktury transportowej oraz celami szczegółowymi NSRO.

CEL SZCZEGÓŁOWY PO RPW	CELE SZCZEGÓŁOWE NSRO
Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej	Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich
	Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej

Zapewnienie spójności terytorialnej regionów Polski Wschodniej osiągnięte zostanie przez budowę i modernizację ważnych odcinków dróg wojewódzkich Polski Wschodniej oraz obwodnic w ciągach dróg krajowych. Poprawa jakości powiązań komunikacyjnych, w tym poprawa bezpieczeństwa, osiągnięta zostanie poprzez odpowiednie konstruowanie sieci drogowych oraz wytyczanie i oznakowanie tras rowerowych. Realizacja tego celu przyczyni się także do zwiększenia dostępności największych centrów rozwoju dla mieszkańców obszarów wiejskich

Czwarty cel szczegółowy to optymalizacja procesu realizacji PO Rozwój Polski Wschodniej. Cel ten wynika z celu szczegółowego NSRO.

CEL SZCZEGÓŁOWY PO RPW	CELE SZCZEGÓŁOWE NSRO
Optymalizacja procesu realizacji PO Rozwój Polski Wschodniej	Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa

Skuteczne wykorzystanie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej zależeć będzie w dużej mierze od zdolności administracyjnych instytucji zaangażowanych w proces realizacji Programu. Skuteczność wdrażania zależeć będzie również od efektywności działań informacyjnych oraz promocyjnych dotyczących udzielanej pomocy.

Ze względu na ograniczone zasoby środków publicznych w ramach PO RPW wspierane będą projekty o największej wartości dodanej, przynoszące znaczące efekty ekonomiczne. Tym samym przyjęto założenie, że w ramach PO RPW wspierane będą projekty innowacyjne oraz takie, które ułatwią powstanie bądź rozwój przedsiębiorstw tworzących miejsca pracy.

Niniejsze cele będą realizowane z poszanowaniem zasobów przyrodniczych, zwłaszcza obszarów chronionych, w tym sieci Natura 2000, a także w zgodzie z obowiązującymi standardami i normami ochrony środowiska.

Cel Strategicznych Wytucznych Wspólnoty
-tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości oraz poprawie poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej

Cel strategiczny Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013: Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w ramach Unii Europejskiej i wewnątrz kraju

Priorytet Strategii Rozwoju Kraju 2007-2013: Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej - wsparcie obszarów najsłabiej rozwiniętych, zwłaszcza pięciu województw Polski Wschodniej, cechujących się najniższym PKB na mieszkańca w Unii Europejskiej

Cel główny PO Rozwój Polski Wschodniej
Przyspieszenie tempa rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej

Cel szczegółowy:
Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy

Cel szczegółowy:
Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich

Cel szczegółowy:
Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej

Cel szczegółowy:
Optymalizacja procesu realizacji PO Rozwój Polski Wschodniej

Oś priorytetowa I:
Nowoczesna gospodarka

Oś priorytetowa II:
Wojewódzkie ośrodki wzrostu

Oś priorytetowa III:
Infrastruktura transportowa

Oś priorytetowa IV:
Pomoc techniczna

V. WSKAŹNIKI REALIZACJI CELÓW PROGRAMU

Cel główny PO RPW	Nazwa wskaźnika	Jednostki szt. %	Wartość w roku bazowym 2006*	Wartość w roku docelowym		Częstotliwość pomiaru	Źródło danych		
				2010	2015				
Przyspieszenie tempa rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej	Liczba utworzonych miejsc pracy; z tego: mężczyźni kobiety	Osoby		640 320 320	2200 1100 1100	co 2 lata	Benef.		
	Wpływ zaangażowanych środków PO RPW na wzrost PKB w stosunku do roku bazowego	%		0,3	2,12	co 2 lata	IZ		
	Wpływ zaangażowanych środków PO RPW na wzrost zatrudnienia w stosunku do roku bazowego	%		0,1	0,98	co 2 lata	IZ		
	Wpływ zaangażowanych środków PO RPW na wzrost wynagrodzenia w stosunku do roku bazowego	%		0,3	2,10	co 2 lata	IZ		
Cel szczegółowy	Oś Priorytetowa 1 NOWOCZESNA GOSPODARKA								
Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy	PRODUKTY	I.1	Liczba projektów z zakresu infrastruktury szkolnictwa wyższego w tym: – z zakresu wyposażenia obiektów dydaktycznych w sprzęt naukowo-badawczy	szt.	0		31 31	rocznie	IZ
		I.2	Liczba projektów realizowanych z zakresu społeczeństwa informacyjnego	szt.	0		1	rocznie	IZ
		I.3	Liczba projektów z zakresu BRT	szt.	0		17	rocznie	IZ
		I.4	Liczba projektów współpracy między instytucjami badawczymi a przedsiębiorstwami	szt.	0		17	rocznie	IZ
		I.5	Liczba utworzonych instytucji otoczenia biznesu (parków naukowo - technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości, klastrów itp.)	szt.	0		11	rocznie	Benef.
		I.6	Liczba projektów promujących biznes, przedsiębiorczość, nowe technologie	szt.	0		1	rocznie	IZ
	REZULTATY	I.7	Liczba studentów korzystających z efektów realizacji projektów w ciągu roku	osoby	0	16000	45000	rocznie	Benef.
		I.8	Liczba osób, które uzyskały dostęp do Internetu szerokopasmowego w wyniku realizacji projektów	osoby	0		zostanie uzupełnione ⁵	rocznie	Benef.
		I.9	Liczba podmiotów podłączonych do Internetu szerokopasmowego w tym: • MSP, • szkoły, • instytucje publiczne w wyniku realizacji projektów	szt.	0		zostanie uzupełnione ⁶	rocznie	Benef.
		I.10	Liczba nowych podmiotów gospodarczych powstałych na terenie instytucji otoczenia biznesu (parków naukowo - technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości, klastrów itp.)	szt.	0		80	rocznie	Benef.

* Wskaźniki produktów i rezultatów odpowiadają wyłącznie działaniom wspartym przez PO RPW, stąd w roku bazowym przyjęto wartość = zero

⁵ Wartość wskaźnika zostanie uzupełniona na podstawie dokumentacji technicznej opracowanej we współpracy z JASPERS.

⁶ Wartość wskaźnika zostanie uzupełniona na podstawie dokumentacji technicznej opracowanej we współpracy z JASPERS.

		I.11	Liczba utworzonych miejsc pracy w zakresie BRT – tylko etaty badawcze	szt.	0	30	90	rocznie	IZ
	ODDZIAŁYWANIA	I.12	Odsetek absolwentów uczelni technicznych i matematyczno- przyrodniczych wśród ogółu absolwentów uczelni	%	23			Koniec Programu	Ewaluacja / GUS
		I.13	Odsetek udziału przedsiębiorstw, które wdrożyły innowacje wśród ogółu przedsiębiorstw przemysłowych	%	28			Co dwa lata	Ewaluacja / GUS

<i>Cel szczegółowy</i>	Oś Priorytetowa 2 WOJEWÓDZKIE OŚRODKI WZROSTU								
Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich	PRODUKTY	II.1	Liczba projektów z zakresu zintegrowanego, ekologicznego transportu miejskiego	szt.	0		7	rocznie	IZ
		II.2	Liczba uruchomionych/zmodernizowanych obiektów wystawienniczych i konferencyjnych	szt.	0		8	rocznie	Benef.
		II.3	Liczba zakupionego taboru komunikacji miejskiej.	szt.	0		350	rocznie	Benef.
	REZULTATY	II.4	Przyrost ludności korzystającej z transportu zbiorowego	szt.	0	2 mln	9 mln	rocznie	Benef. / GUS
		II.5	Liczba zorganizowanych imprez wystawienniczych	szt.	0	300	1000	rocznie	Benef.

<i>Cel szczegółowy</i>	Oś Priorytetowa 3 INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA								
Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej	PRODUKTY	III.1	Liczba projektów realizowanych z zakresu infrastruktury transportowej	szt.	0		42	rocznie	IZ
		III.2	Liczba km nowych dróg	km	0		135,8	rocznie	Benef.
		III.3	Liczba km zmodernizowanych dróg	km	0		342	rocznie	Benef.
		III.4	Liczba zbudowanych obwodnic	szt.	0		24	rocznie	Benef.
		III.5	Liczba km nowych utwardzonych ścieżek rowerowych	km	0		500	rocznie	Benef.
		III.6	Liczba km nowych wytyczonych i oznakowanych tras rowerowych	km	0		2000	rocznie	Benef.
	REZULTATY	III.7	Oszczędność czasu w euro /na nowych i zmodernizowanych drogach/ w przewozach pasażerskich i towarowych ⁷	euro	0		Zostanie oszacowane w 2008 r.	co 2 lata	ewaluacja
		III.8	Koszty wypadków drogowych z udziałem rowerzystów.	euro	0		Zostanie oszacowane w 2008 r.	co 2 lata	ewaluacja

⁷ Wg. metodologii Instytutu Badawczego Dróg i Mostów

Cel szczegółowy		Oś Priorytetowa 4 POMOC TECHNICZNA							
Optymalizacja procesu realizacji PO Rozwój Polski Wschodniej	PRODUKTY	IV.1	Liczba dokumentacji przygotowanej do projektów	szt.	0		150	rocznie	IZ/IP
		IV.2	Liczba spotkań, seminariów, szkoleń i konferencji	szt.	0		300	rocznie	IZ/IP
		IV.3	Liczba wykonanych ekspertyz, analiz, badań, studiów i ocen	szt.	0		230	rocznie	IZ/IP
		IV.4	Liczba publikacji i materiałów promocyjnych ze środków PO RPW	szt.	0		500 000	rocznie	IZ/IP

Wskaźniki kontekstowe dla PO RPW

L.P.	Wskaźnik	Jedn. miary	Rok	Źródło danych	OGÓLEM DLA Polski Wschodniej	Lubelskie	Podkarpackie	Podlaskie	Świętokrzyskie	Warmińsko-mazurskie
	Społeczeństwo									
1	Wskaźnik zatrudnienia	%	2005							
	ogółem			GUS	45,7	48,6	45,2	48,0	44,0	41,6
	miasto			GUS	43,3	43,9	43,6	45,3	39,5	43,7
	wieś			GUS	48,1	53,4	46,4	51,6	47,8	38,4
	według wieku 15-29		2005	GUS	33,3	36,0	30,9	37,7	33,1	29,5
	30-39			GUS	75,0	78,6	74,9	76,1	72,4	71,6
	40-49			GUS	74,7	77,4	74,7	79,5	73,4	69,5
	50 i więcej			GUS	28,6	31,6	29,2	28,8	28,3	22,7
	mężczyźni			GUS	52,2	54,8	50,9	55,1	50,0	49,3
	kobiety			GUS	39,7	42,6	40,0	41,0	38,4	34,8
2	Stopa bezrobocia (wg BAEL) ogółem		2005	GUS	16,7	14,3	16,6	14,3	19,0	20,4
	miasto			GUS	19,3	19,4	17,7	17,6	24,7	17,8
	wieś			GUS	14,1	9,5	15,9	9,9	14,4	24,9
	mężczyźni		2005	GUS	16,1	14,3	16,0	13,0	19,3	18,6
	kobiety			GUS	17,4	13,3	17,3	16,4	18,6	22,6
3	Pracujący w gosp. narod. ogół rok poprzedni = 100	%	2005	GUS	100,9	100,6	100,6	99,8	101,2	102,6
	udział sektora prywat	%			74,1	74,0	72,5	76,0	76,7	71,8
	udział sektora MSP	%			66,6	65,8	62,5	67,6	67,0	72,5
4	Liczba gospodarstw domowych z dostępem do Internetu% ogółu gospodarstw domowych	%			11,5	10,7	12,3	15,3	7,7	11,6
5	Liczba studentów/na 1000 ludności				43,1	48,0	35,5	44,3	49,6	39,7
6	Udział ludn. z wyższym wykształceniem (wg.BAEL)	%	2005	GUS	9,8	11,4	8,2	9,3	11,5	8,8

7	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbior. zakwat. na 1 tys. mieszkańców		2005	GUS	755,1	567,9	734,2	671,4	456,3	1410,5
	w tym turyści zagraniczni	%			15,7	11,9	8,4	16,4	9,7	25,0
8	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych na 100 tys. pojazdów		2005	GUS	38,0	33,0	32,6	39,3	40,0	52,8
9	Saldo migracji ogółem		2004	GUS	-13 074	-4 460	-2 158	-1 655	-2 283	-2 518
	miasto		2004	GUS	-12 265	-4 602	-3 382	-1 174	-3 317	-1 643
	wieś			GUS	1 695	51	1 309	-334	1 002	-333
	zagranica			GUS	-651	91	-85	-147	32	-842
10	Liczba ludności korzystającej z przewozów komunikacji miejskiej ogółem	mln	2005		404,0	98	74	112	52	68
11	Długość dróg wojewódzkich ogółem	km	2005		8093,0	2214,2	1653,7	1243	1068,5	1913,5
	na 100 km. pow.	km			12,2	11,3	10,8	16,2	11,0	12,6
Gospodarka										
12	Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca	w zł	2004	GUS	17646	16778	16886	18057	18714	18778
	Polska=100	%	2004	GUS	72,9	69,4	69,8	74,7	77,4	77,6
13	Wartość dodana brutto wg sektorów ekonom									
	rolnictwo+leśn+rybactwo	w zł	2004	GUS	11 926,3	9 804,0	4 954,0	17 755,0	11 087,0	32 305,0
	Polska=100	%			66,6	54,8	27,7	99,2	61,9	180,5
	przemysł	w zł			57 825,8	57 064,0	57 524,0	54 984,0	62 459,0	57 225,0
	Polska=100	%			83,4	82,3	83,0	79,3	90,1	82,6
	w tym przem. przetwórc.	w zł			55 793,6	53 235,0	57 074,0	53 064,0	58 753,0	55 997,0
	Polska=100	%			87,2	83,2	89,2	83,0	91,9	87,6
	budownictwo	w zł			68 421,5	67 374,0	61 752,0	73 383,0	77 565,0	65 654,0
	Polska=100	%			102,2	100,7	92,3	109,6	115,9	98,1
	usługi rynkowe	w zł			78 342,4	81 495,0	74 997,0	78 358,0	77 306,0	79 534,0
Polska=100	%			90,6	94,3	86,8	90,6	89,4	92,0	
usługi nierynkowe	w zł			51 680,8	50 185,0	49 588,0	55 096,0	51 054,0	54 819,0	
Polska=100	%			95,9	93,1	92,0	102,3	94,8	101,7	
14	Struktura pracujących wg sektorów ekonom - gosp. narod. ogół = 100	%								
	rolnictwo+leśn+rybactwo	%	2005	GUS	30,5	38,2	24,9	36,0	33,1	17,0
	przemysł	%	2005	GUS	19,0	14,6	23,7	15,1	18,1	24,5
	w tym przem. przetwórc.	%	2005	GUS	17,0	12,7	21,4	13,7	15,9	22,5
	budownictwo	%	2005	GUS	3,8	3,4	4,1	3,4	4,2	4,5
	usługi rynkowe	%	2005	GUS	27,8	25,2	28,2	27,1	27,7	33,0

	usługi nierynkowe	%	2005	GUS	18,8	18,7	19,1	18,5	16,9	21,1
15	Podmioty gospodarki narodowej REGON na 1 tys mk	%	2005	GUS	72,1	68,3	66,5	75,6	79,9	76,2
16	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (ceny bieżące) w relacji do PKB	%	2004	GUS	0,27	0,46	0,29	0,24	0,08	0,21
	w tym finansowane przez przedsiębiorstwa	%	2004	GUS	0,07	0,04	0,18	0,03	0,03	0,02
17	Udział przedsiębiorstw, które prowadziły działalność innowacyjną w przemyśle	%	2005	GUS	41,3	41,7	42,5	39,2	40,1	41,7
Środowisko										
18	Całkowita emisja zanieczyszczeń powietrza:	t/km2	2005	GUS						
	pyłowych	t/km2	2005	GUS	0,63	0,35	0,88	0,55	1,30	0,50
	dwutlenku siarki (bez CO2)	t/km2	2005	GUS	1,38	1,02	1,89	0,89	3,37	0,81
19	Powierzchnia o szczeg. walorach przyrod. prawnie chroniona w stosunku do powierzchni ogólnej	%	2005	GUS	39,5	22,8	47,7	32,0	61,9	46,2

VI. Osie priorytetowe realizowane w ramach Programu Operacyjnego

W ramach Programu realizowane będą 4 osie priorytetowe:

- I Nowoczesna gospodarka.
- II Wojewódzkie ośrodki wzrostu.
- III Infrastruktura transportowa.
- IV Pomoc techniczna.

W ramach osi priorytetowej I: Nowoczesna gospodarka będą realizowane 4 Działania:

- I.1. Infrastruktura uczelni.
- I.2. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego.
- I.3. Wspieranie innowacji.
- I.4. Promocja i współpraca.

W ramach osi priorytetowej II: Wojewódzkie ośrodki wzrostu będą realizowane 2 Działania:

- II.1. Systemy miejskiego transportu zbiorowego.
- II.2. Infrastruktura turystyki kongresowej i targowej.

W ramach osi priorytetowej III: Infrastruktura transportowa będą realizowane 2 Działania:

- III.1 Infrastruktura drogowa.
- III.2 Trasy rowerowe.

W ramach osi priorytetowej IV: Pomoc techniczna realizowane będą 2 Działania:

- IV.1. Wsparcie procesu wdrażania Programu.
- IV.2. Działania informacyjne i promocyjne.

Działania podejmowane w ramach PO RPW są komplementarne w stosunku do działań podejmowanych na rzecz 5 województw w PO Innowacyjna Gospodarka, PO Infrastruktura, Środowisko, PO Kapitał Ludzki, Programach Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa oraz w regionalnych programach operacyjnych województw lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego.

1. Oś priorytetowa I: Nowoczesna gospodarka

1.1. Główny cel osi priorytetowej

Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy.

1.2.1 Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej:

- podniesienie jakości kształcenia na poziomie wyższym w szczególności w zakresie tworzenia i wykorzystania nowoczesnych technologii oraz narzędzi i technik informacyjnych,
- zwiększenie dostępu do Internetu instytucji publicznych, przedsiębiorstw i mieszkańców obszarów peryferyjnych zagrożonych „wykluczeniem cyfrowym”,
- poprawa warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej - rozwoju i dyfuzji przedsięwzięć innowacyjnych,
- zbudowanie stałej platformy kooperacji pomiędzy regionami Polski Wschodniej w zakresie wspólnych działań promocyjnych oraz rozwoju współpracy międzyregionalnej.

1.3. Opis osi priorytetowej

Działania podejmowane w ramach osi priorytetowej I mają na celu stworzenie sprzyjających warunków inwestycyjnych, powstawania innowacji i ich dyfuzji, stworzenie sprzyjających warunków dla innowacyjnej przedsiębiorczości, efektywnego transferu nowych, innowacyjnych technologii, a także współpracy pomiędzy uczelniami wyższymi, jednostkami naukowymi, a przedsiębiorstwami.

W ramach osi priorytetowej I wspierane będą przedsięwzięcia, które tworząc warunki dla rozwoju regionalnej gospodarki opartej na wiedzy, wpłyną na zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej województw Polski Wschodniej. Realizowane będą projekty w zakresie poprawy infrastruktury edukacyjnej służącej prowadzeniu działalności dydaktycznej na poziomie wyższym na kierunkach przyrodniczo - matematycznych bądź technicznych, a także innych kluczowych dla rozwoju społeczno - gospodarczego regionu, wynikających z regionalnych strategii innowacyjności oraz strategii rozwoju województw. Wsparcie otrzymają przede wszystkim uczelnie o najwyższym standardzie i potencjale naukowym (uniwersytety, politechniki itp.)

Ponadto oś priorytetowa I przewiduje przygotowanie, a następnie wdrożenie kompleksowego projektu w zakresie społeczeństwa informacyjnego, który swoim zasięgiem obejmował będzie regiony Polski Wschodniej. Projekt składać się będzie z dwóch komponentów dotyczących:

- zapewnienia dostępu do Internetu o dużej przepustowości,
- podnoszenia kwalifikacji w zakresie wykorzystania Internetu wśród mieszkańców, MŚP i podmiotów publicznych w Polsce Wschodniej.

Dodatkowo będą realizowane projekty infrastrukturalne z zakresu budowy i rozbudowy parków przemysłowych, parków technologicznych, inkubatorów głównie technologicznych, centrów doskonałości, centrów transferu technologii, ośrodków innowacji itp. Wsparciem objęte zostaną jednostki naukowe, przedsiębiorstwa, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe w zakresie infrastruktury zaplecza badawczo-rozwojowego, przez wyposażenie w niezbędną infrastrukturę i sprzęt, w tym ośrodki badawcze uczelni, które prowadzą badania i wdrożenia na potrzeby innowacyjnych sektorów gospodarki.

Oprócz tego wsparciem objęte zostaną działania na rzecz przygotowania terenów do działalności inwestycyjnej związanej z parkami technologicznymi i przemysłowymi oraz

inkubatorami m.in. technologicznymi, a także kompleksowe przygotowanie terenu pod inwestycje produkcyjne oraz sferę nowoczesnych usług i produkcji.

Uzupełniająco w ramach osi priorytetowej I przewiduje się do realizacji przedsięwzięcia o zasięgu ponadregionalnym, oparte o wykorzystanie najlepszych doświadczeń „best practices”, dla budowania stałych platform współpracy.

Dodatkowo przewiduje się realizację kompleksowego projektu promocyjnego, który będzie szansą na zmianę sposobu postrzegania Polski Wschodniej i wygeneruje możliwości budowania nowego, pozytywnego wizerunku. Zintegrowana promocja województw wschodnich ma na celu przedstawienie Polski Wschodniej jako miejsca atrakcyjnego pod względem gospodarczym i inwestycyjnym, na szczeblu ponadregionalnym, a także międzynarodowym.

1.4. Uzasadnienie osi priorytetowej

Podstawą osiągnięcia celu Programu, przyczyniającego się do realizacji celów Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013, jest stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy. Decydującą rolę w tym procesie stanowi kilka czynników. Jednym z nich jest poprawa jakości zasobów ludzkich, czyli wzrost umiejętności i kwalifikacji aktualnych i przyszłych pracowników i przedsiębiorców. – Zaledwie 7,5% ludności Polski Wschodniej posiada wyższe wykształcenie (średnia w UE to 20%). Od 1990 r. wzrasta liczba absolwentów uczelni. Jednakże nie towarzyszy temu poprawa warunków kształcenia oraz jakości wyposażenia bazy dydaktycznej i naukowo-badawczej uczelni, a przez to nie poprawia się również jakość kształcenia. Jest to o tyle ważne, że odpowiednia ilość osób z wyższym wykształceniem może stanowić o atrakcyjności inwestycyjnej regionu, a w konsekwencji rozwoju gospodarczego tego obszaru. Dlatego też konieczne staje się zapewnienie odpowiedniej infrastruktury edukacyjnej szkolnictwa wyższego, która przyczyni się do poprawy jakości wykształcenia absolwentów, a także do zwiększenia dostępu do edukacji na terenie województw Polski Wschodniej. Niezmiernie ważne w tym względzie jest dostosowanie oferty kształcenia do obecnych i prognozowanych potrzeb rynku pracy w Polsce Wschodniej. Z uwagi na fakt, iż dostosowanie tej oferty wiąże się z koniecznością budowy bądź modernizacji bazy dydaktycznej, laboratoriów czy sal ćwiczeniowych uczelni, Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej wychodzi naprzeciw tym potrzebom.

Integralnym elementem wspierania rozwoju jest budowa społeczeństwa informacyjnego. Obecne uwarunkowania rozwoju społeczno – gospodarczego, rozwój nauki i techniki wymaga ciągłej wymiany informacji przy wykorzystaniu coraz sprawniejszych i szybszych systemów łączności. W tym celu jest niezbędna rozbudowa i modernizacja sieci telekomunikacyjnej, zwłaszcza stworzenie infrastruktury Internetu szerokopasmowego, szczególnie na obszarach małych miast i wsi z terenu Polski Wschodniej. Doświadczenia wynikające z wdrażania Działania I.5. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego ZPORR wskazują, iż budowana infrastruktura społeczeństwa informacyjnego musi być mocno powiązana z działaniami informacyjnymi i edukacyjnymi, ponieważ problemem budowy społeczeństwa informacyjnego w Polsce nie jest wyłącznie technologia, ale i brak umiejętności skutecznego posługiwania się Internetem. Co więcej wśród przedsiębiorców wciąż słabe jest przekonanie co do potrzeby i zasadności umieszczania informacji o działalności firm w Internecie. W związku z tym budowie infrastruktury społeczeństwa informacyjnego na terenie Polski Wschodniej muszą towarzyszyć również działania edukacyjno-informacyjne.

Kolejnym z czynników poprawiającym atrakcyjność inwestycyjną jest poprawa stanu infrastruktury, przede wszystkim niezbędnej dla funkcjonowania innowacyjnych i zaawansowanych technologicznie przedsiębiorstw. Regiony Polski Wschodniej charakteryzują się niewystarczającą ilością przygotowanych terenów inwestycyjnych. Konieczna staje się więc pomoc w przygotowaniu tego typu infrastruktury. Planowane do zagospodarowania tereny powinny uwzględniać potencjał gospodarczy regionu. Wsparcie w zakresie przygotowania terenów produkcyjnych, wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę techniczną oraz posiadających uregulowany stan prawny i własnościowy stwarzałyby możliwość poprawy oferty inwestycyjnej regionów Polski Wschodniej, pozyskania inwestorów i w efekcie podniesienie poziomu konkurencyjności województw.

Jedną z barier stojących na drodze przyspieszenia procesu rozwoju gospodarczego jest również brak inwestycji w sferę badań i rozwoju. Zaplecze naukowo – badawcze, w tym laboratoryjne jest dalece niedoinwestowane i na tyle mało rozwinięte, że nie jest wystarczającym magnesem dla przyciągania nowych inwestycji, szczególnie innowacyjnych. Niewątpliwie ważnym działaniem inicjującym innowacyjność w gospodarce jest koncepcja tworzenia parków przemysłowych, parków technologicznych czy inkubatorów, ułatwiających podejmowanie działalności zarówno dużym inwestorom, jak też małym i średnim, z uwzględnieniem przedsiębiorstw innowacyjnych i tych, które wprowadzają produkty czy usługi zaawansowane technologicznie. Jest to pomysł na wykorzystywanie potencjału miejscowych uczelni, jednostek naukowych i równoczesny transfer nowoczesnych technologii do przedsiębiorstw.

Budowa nowoczesnej gospodarki to również tworzenie różnych form współpracy. Intensyfikacja kontaktów międzynarodowych i nawiązanie bliższych związków pomiędzy regionalnymi i zagranicznymi organizacjami, firmami i instytucjami, może w efekcie doprowadzić do zwiększenia inwestycji zewnętrznych w regionie i do zmniejszania dystansu dzielącego regiony od innych, wysoko rozwiniętych regionów krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz Polski. Konkurencja w poszukiwaniu inwestycji zewnętrznych jest jednak w Europie bardzo silna, dlatego też regiony słabiej rozwinięte, takie jak województwa Polski Wschodniej, wymagają wsparcia w tym zakresie, aby w walce o pozyskiwanie inwestycji dorównywać bardziej rozwiniętym regionom. Powyżej zidentyfikowane problemy stały się główną przesłanką do tego, aby Program swym wsparciem objął tworzenie ponadregionalnych ośrodków obsługi inwestorów i przedsiębiorców, czyli profesjonalnych ośrodków informacji, promocji i doradztwa.

Ważnym elementem współpracy ponadregionalnej jest również wypracowanie wspólnych strategii i analiz realizacji dotychczasowych działań rozwojowych obejmujących obszar kilku regionów, uwzględniających różne dziedziny życia społeczno – gospodarczego, a ważnych z punktu widzenia dalszego rozwoju tych obszarów. Opracowanie tego typu dokumentów będzie wymagało wielu spotkań konsultacyjnych, seminariów czy konferencji dlatego też w ramach Priorytetu wsparcie zostanie przeznaczone również na tę formę współpracy.

Ponadto PO RPW obejmujący obszar 5 województw będzie czynnikiem generującym rozwój platformy stymulującej przedsięwzięcia wykraczające poza możliwości instytucjonalne lub finansowe jednego województwa. Jednym z efektów takiej współpracy będzie wspólna kampania promocyjna służąca poprawie wizerunku Polski Wschodniej oraz przyciąganiu do tych regionów większej liczby inwestorów. Kampania taka doprowadzi do zmiany negatywnych stereotypów i skojarzeń związanych z postrzeganiem województw wschodnich kraju jako obszaru „zaczofanego” i mało atrakcyjnego dla przedsiębiorców.

1.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej

- uczelnie,
- jednostki samorządu terytorialnego oraz związki i stowarzyszenia z ich udziałem,
- jednostki naukowe, w tym podstawowe jednostki organizacyjne uczelni, placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk, jednostki badawczo-rozwojowe,
- przedsiębiorcy,
- organizacje pozarządowe,
- instytucje ważne dla regionów z punktu widzenia rozwoju regionalnego, w tym m.in.:
 - urzędy statystyczne, biura planowania przestrzennego;
 - instytucje otoczenia biznesu i innowacji (agencje i fundacje rozwoju regionalnego i lokalnego, kluby biznesu, centra obsługi inwestorów, izby gospodarcze, centra transferu technologii, parki technologiczne, przemysłowe, inkubatory przedsiębiorczości, i inne organizacje),
- Instytucja Zarządzająca Programem,
- Organy administracji rządowej.

2. Oś priorytetowa II: Wojewódzkie ośrodki wzrostu

2.1. Główny cel osi priorytetowej

Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich.

2.2.1 Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej:

- Zwiększenie mobilności mieszkańców.
- Stworzenie warunków dla dynamicznego rozwoju turystyki kongresowej i targowej.

2.3. Opis osi priorytetowej

Mając na uwadze fakt, że realizacja inwestycji z zakresu infrastruktury miejskiej bezpośrednio przyczynia się do poprawy jakości życia, podnosi wizerunek regionu oraz wpływa na zwiększenie możliwości rozwojowych miasta. W ramach osi priorytetowej II udostępnione zostaną środki na realizację wybranych inwestycji infrastrukturalnych w zakresie systemów miejskiego transportu zbiorowego oraz infrastruktury turystyki kongresowej i targowej.

W ramach osi wsparcie zostanie przeznaczone na projekty wynikające z kompleksowych strategii rozwoju czystego miejskiego transportu publicznego potencjalnych obszarów metropolitalnych Polski Wschodniej, które stanowią wyodrębnione przez każdy z regionów obszary miast wojewódzkich wraz z obszarami bezpośredniego oddziaływania społeczno-gospodarczego tych miast. Preferowane do wsparcia będą projekty łączące ze sobą różne formy transportu (np. tramwaj, trolejbus, autobus, kolej), mające na celu usprawnienie komunikacji publicznej w mieście oraz ułatwienie dojazdu z obszarów podmiejskich czy gmin ościennych do centrum.

Ponadto realizowane będą projekty z zakresu budowy i modernizacji infrastruktury umożliwiającej organizację kongresów, konferencji, wystaw i targów o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym, a więc obiekty towarzyszące biznesowi, a także służące stymulowaniu innowacji i ducha przedsiębiorczości w małych i średnich przedsiębiorstwach. Z uwagi na ograniczoną ilość środków Program obejmuje wsparciem tylko te przedsięwzięcia, które mają bezpośredni wpływ na rozwój przedsiębiorczości, głównie innowacyjnej oraz promocję regionu jako atrakcyjnego gospodarczo.

Wszystkie działania w ramach osi priorytetowej przyczyniać się będą do wzrostu ekonomicznej aktywności regionów oraz ich atrakcyjności dla inwestorów, turystów biznesowych, jak również mieszkańców.

2.4. Uzasadnienie osi priorytetowej

Kluczową rolę w kształtowaniu konkurencyjności regionów, a w perspektywie, w kształtowaniu konkurencyjności kraju, odgrywają obszary metropolitalne, które są głównymi ośrodkami dynamiki gospodarczej, technologicznej i kulturalnej. Charakteryzują się dużym zasięgiem oddziaływania, a rozwój metropolii ma znaczący wpływ na rozwój nie tylko głównego miasta, ale również innych miast czy gmin w promieniu nawet do 100 km. Wzmocnienie infrastrukturalne miast wojewódzkich Polski Wschodniej (Lublin, Białystok, Rzeszów, Olsztyn i Kielce) jest warunkiem wzrostu gospodarczego całych regionów, a tym samym poprawy warunków życia na obszarze Polski Wschodniej.

Aby zarazem rozwijać potencjał wzrostu gospodarczego i wspierać swobodę poruszania się oraz podnosić jakość życia mieszkańców potencjalnego obszaru metropolitalnego jest konieczne stworzenie zintegrowanych systemów transportu zbiorowego, które w całości lub w części będą realizowane w ramach Programu. W dłuższej perspektywie rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej przyczyni się do zwiększenia mobilności zawodowej i przestrzennej mieszkańców, a tym samym wzrostu dostępności do rynku pracy i nauki.

Oprócz zapewnienia sprawnej komunikacji dla rozwoju miast wojewódzkich niezbędne jest wsparcie na rzecz rozwoju również innych funkcji metropolitalnych, w szczególności przez tworzenie na terenach tych miast obiektów wystawienniczych, kongresowych, targowych i konferencyjnych. Wystawcy oraz zwiedzający, poza wydatkami związanymi z udziałem w imprezach wystawienniczych bądź konferencjach, przysparzają dochodów podmiotom takim jak hotele, restauracje oraz środki transportu. Badania dowodzą, że ponad połowa kwot wydatkowanych przez wystawców pozostaje w „mieście targowym” i jego otoczeniu, co w rezultacie wpływa korzystnie na ograniczenie bezrobocia, wzrost inwestycji, a w konsekwencji na znaczne zasilenie budżetu regionu.

Dodatkowo nowoczesne multifunkcjonalne centra wystawiennicze, kongresowe, targowe i konferencyjne służą jako stymulator rozwoju przemysłu, jako czynnik umożliwiający wzrost poziomu wiedzy specjalistycznej, oraz są bodźcem zwiększającym aktywność w dziedzinie eksportu, szczególnie w regionach słabiej rozwiniętych. Centra są miejscem wymiany informacji o produktach, rynkach, konkurencji oraz źródłem wiedzy gospodarczej i ekonomicznej, która pozwala usprawnić programowanie długofalowego wzrostu gospodarczego. Stanowią także szeroko pojęte centrum komunikacji gospodarczej i handlowej.

2.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej:

- Gmina, w tym gmina wykonująca zadania powiatu,
- Związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- Podmioty wykonujące usługi publiczne na zlecenie gminy/powiatu grodzkiego/związku międzygminnego - w których akcje lub udziały posiada gmina, powiat grodzki, związek międzygminny lub Skarb Państwa - na podstawie aktualnej umowy dotyczącej świadczenia usług z zakresu transportu publicznego, bądź podmioty wyłonione w drodze przetargu do świadczenia usług z zakresu transportu publicznego na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego,
- Inne spółki prawa handlowego, w których akcje lub udziały posiada jednostka samorządu terytorialnego lub Skarb Państwa,
- Organizacje pozarządowe.

3. Oś priorytetowa III: Infrastruktura transportowa

3.1. Główny cel osi priorytetowej

Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej.

3.2.1 Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej:

- Poprawa powiązań z krajowym i międzynarodowym układem transportowym.
- Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego

3.3. Opis osi priorytetowej

Założeniem osi priorytetowej III jest przewyższanie cech peryferyjności komunikacyjnej województw Polski Wschodniej oraz organizacja i zwiększenie bezpieczeństwa ruchu rowerowego.

W ramach osi wspierane będą projekty z zakresu budowy bądź modernizacji odcinków dróg wojewódzkich Polski Wschodniej, które usprawnią połączenia komunikacyjne pomiędzy województwami, ośrodkami miejskimi oraz poprawią dostęp do terenów inwestycyjnych, atrakcji turystycznych, przejść granicznych, a także do sieci dróg krajowych lub międzynarodowych i innych miejsc ważnych dla rozwoju gospodarczego regionów. Wsparciem objęta zostanie również budowa i modernizacja obwodnic, mostów, tuneli, wiaduktów, estakad, oraz węzłów i skrzyżowań w ciągach tych dróg. Ponadto wspierana będzie budowa obwodnic miast w ciągach dróg krajowych.

W ramach osi priorytetowej III realizowany będzie także kompleksowy projekt mający na celu stworzenie podstawowej infrastruktury związanej z obsługą ruchu rowerowego. Projekt obejmujący swym zasięgiem 5 województw Polski Wschodniej, składać się będzie z dwóch komponentów:

- budowa i oznakowanie ścieżek rowerowych o utwardzonej nawierzchni (głównie na terenie miast), które umożliwią bezpieczne przemieszczanie się po mieście oraz połączą miejsca kluczowe z punktu widzenia ruchu rowerowego (dworce kolejowe, autobusowe, parkingi, atrakcje turystyczne), a także bezpiecznie wyprowadzą ruch rowerowy poza obszar miejski.
- wytyczanie i oznakowanie tras rowerowych na terenie pozamiejskim gdzie z uwagi na środowisko naturalne nie jest wskazane położenie nawierzchni bitumicznej lub betonowej.

Uzupełniająco wsparciem zostaną objęte działania polegające na budowie i montażu podstawowej infrastruktury towarzyszącej tj. stojaków na rowery, wiat postojowych, wiat widokowych, itp. oraz innych urządzeń służących poprawie bezpieczeństwa ruchu rowerowego w miastach i ochronie środowiska naturalnego przed wzmożonym ruchem turystycznym.

3.4. Uzasadnienie osi priorytetowej

W efekcie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, województwa położone wzdłuż wschodniej granicy kraju, stały się również zewnętrzną granicą UE. W rezultacie na obszarze objętym interwencją Programu coraz wyraźniej zaczęły kształtować się potrzeby zwiększania otwartości komunikacyjnej. Niestety regiony Polski Wschodniej charakteryzują się nadal

niezadowalającym poziomem infrastruktury drogowej. W wyniku znacznego niedoinwestowania brak jest na tym obszarze wysokostandardowych powiązań komunikacyjnych z resztą kraju i wewnątrz regionów. Region Polski Wschodniej charakteryzuje wciąż niedostateczna liczba przepraw mostowych, bądź niedostateczna nośność istniejących mostów, szczególnie przez Wisłę, toteż linie rzek zaostrzają dysproporcje rozwojowe pomiędzy Polską Wschodnią, a resztą kraju. Ponadto ruch tranzytowy przebiega często przez centra miast gdzie przez natężenie, emisję spalin i poziom hałasu, stwarza zagrożenie dla życia i zdrowia mieszkańców. Nałożenie się ruchu tranzytowego i miejskiego prowadzi do poważnego zatłoczenia ulic, a przez to dezorganizuje i zakłóca życie mieszkańcom oraz uniemożliwia działalność wielu przedsiębiorcom.

Biorąc pod uwagę fakt, iż stan sieci drogowej decyduje o wewnętrznej spójności i atrakcyjności inwestycyjnej województw, a poprawa dostępności komunikacyjnej może stanowić jeden z najistotniejszych czynników wykorzystania potencjałów rozwojowych regionów, Program objął wsparciem działania z zakresu budowy i modernizacji ważnych odcinków dróg wojewódzkich oraz obwodnic w ciągach dróg krajowych na obszarze Polski Wschodniej.

Możliwość szybszej, bezpieczniejszej i sprawniejszej komunikacji, nieuciążliwej dla środowiska, sprzyjać będzie poprawie jakości usług transportowych i mobilności osób oraz zwiększeniu współpracy międzywojewódzkiej i międzynarodowej. Odpowiednio funkcjonująca infrastruktura, zachowująca ład przestrzenny, przyczyni się do rozwoju społecznego i gospodarczego Polski Wschodniej oraz zmniejszenia różnic w poziomie jakości życia mieszkańców regionu.

Realizacja przedsięwzięć w ramach osi priorytetowej III przyczyni się do stworzenia szybszych i bezpieczniejszych powiązań pomiędzy ośrodkami centralnymi a pozostałymi obszarami w regionach Polski Wschodniej oraz ułatwi dostęp do głównych międzynarodowych korytarzy transportowych Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T. Realizowane będą inwestycje, które usprawnią funkcjonowanie głównych ciągów komunikacyjnych. Wymiernym rezultatem realizacji tych przedsięwzięć będzie pobudzenie rozwoju ekonomicznego województw Polski Wschodniej i przeciwdziałanie zapóźnieniom o charakterze inwestycyjnym. Realizacja zadań ukierunkowanych na zwiększanie dostępności komunikacyjnej, przez właściwe gospodarowanie przestrzenią, przyczyni się do rozwijania konkurencyjności i ożywienia przedsiębiorczości.

W związku ze wzrostem natężenia ruchu na drogach publicznych oraz w obliczu wzrastającego natężenia ruchu rowerowego (zarówno miejskiego jak i turystycznego) bezpieczeństwo tzw. niechronionych uczestników ruchu (tj. pieszych i rowerzystów) uległo zmniejszeniu. Dane statystyczne wskazują na wzrost liczby wypadków z udziałem rowerzystów przy jednoczesnym wzroście liczby wypadków powodowanych przez rowerzystów. Konieczność zapewnienia bezpieczeństwa na drogach stała się przesłanką do zintensyfikowania prac nad zintegrowaniem istniejących i projektowanych lokalnych tras rowerowych w system ponadregionalnych tras rowerowych.

Wspierane działania mają z jednej strony przyczynić się do poprawy jakości życia mieszkańców Polski Wschodniej przez poszerzenie swobody wyboru bezpiecznego środka transportu w mieście, a z drugiej wpłynąć na poprawę dostępności miejsc atrakcyjnych turystycznie, przy jednoczesnym zapewnieniu bezpiecznego dojazdu.

Ponadto zintegrowane działania na rzecz wytyczenia rowerowych tras turystycznych przyczynią się do ochrony miejsc cennych przyrodniczo przed nieskoordynowanym ruchem

turystycznym. Wytyczenie tras zostanie przeprowadzone w szerokiej konsultacji ze środowiskami ekologicznymi i przedstawicielami społeczności lokalnych.

Stworzenie bezpiecznej infrastruktury dla ruchu rowerowego stanowi element rozwoju zrównoważonego transportu oraz wywoła impuls do rozwoju i promowania turystyki rowerowej. Całość wspieranych działań przyczyni się do aktywizacji społecznej osób aktywnie spędzających wolny czas oraz aktywizacji gospodarczej grupy przedsiębiorców świadczących usługi w sektorze turystycznym.

3.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej

- Jednostki samorządu terytorialnego,
- Związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad.
- Organizacje pozarządowe

4. Oś priorytetowa IV: Pomoc techniczna

4.1. Główny cel osi priorytetowej

Optymalizacja procesu realizacji Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej.

4.2.1 Przewidywane efekty realizacji osi priorytetowej:

- optymalizacja systemu zarządzania oraz wdrażania działań Programu.
- podniesienie potencjału administracyjnego instytucji zaangażowanych w realizację Programu
- upowszechnienie wiedzy na temat wsparcia ze środków Unii Europejskiej województw Polski Wschodniej, a także uspołecznienie prac nad przygotowaniem dokumentów programowych na następny okres programowania.

4.3. Opis osi priorytetowej

W ramach osi priorytetowej IV przewiduje się możliwość realizacji projektów dotyczących w szczególności:

- pokrycia kosztów zatrudnienia pracowników niezbędnych do sprawnej realizacji Programu,
- podnoszenia kwalifikacji personelu zaangażowanego w realizację Programu,
- zakupu i instalacji sprzętu komputerowego, audiowizualnego, teleinformatycznego, oraz innego wyposażenia biurowego przez jednostki zaangażowane w realizację Programu,
- wynajmu pomieszczeń (m.in. biurowych, archiwów), remontu pomieszczeń i urzędzenia miejsc pracy dla Instytucji Zarządzającej i pozostałych instytucji uczestniczących we wdrażaniu Programu,
- pokrycia kosztów eksploatacji sprzętu i wyposażenia oraz zakup niezbędnych licencji i oprogramowania informatycznego, a także zakupu usług teleinformatycznych dla potrzeb efektywnej realizacji Programu,
- archiwizacji dokumentacji zarówno w formie elektronicznej, jak i papierowej oraz kosztów przekazywania jej do Komisji Europejskiej,
- zakupu usług zewnętrznych niezbędnych do sprawnej realizacji Programu,
- wsparcia procesu oceny i selekcji projektów,
- organizacji i obsługi Komitetu Monitorującego ewentualnie podkomitetów, a także analizy danych na potrzeby monitorowania i wdrażania Programu,
- organizacji spotkań komitetów, grup, zespołów zaangażowanych w realizację Programu,
- wsparcia procesu kontroli,
- ewaluacji,
- przygotowania ekspertyz, analiz, badań, sprawozdań i koncepcji na potrzeby procesu realizacji Programu,
- długoterminowych kompleksowych usług doradczych,
- pomocy beneficjentom w przygotowaniu i wdrożeniu projektów,

- finansowania kosztów programowania przyszłych interwencji strukturalnych,
- realizacji Planu Komunikacji oraz działań informacyjnych i promocyjnych.

4.4. Uzasadnienie osi priorytetowej

Kluczowe znaczenie dla efektywnego oraz zgodnego z prawem i politykami wspólnotowymi wykorzystania środków w ramach Programu ma sprawność instytucji uczestniczących w realizacji Programu. Sprawność ta warunkowana jest istnieniem odpowiedniego zaplecza kadrowego oraz technicznego. Oznacza to przede wszystkim konieczność zapewnienia odpowiedniej liczby wysoko wykwalifikowanych pracowników odpowiedzialnych za realizację zadań na wszystkich etapach zarządzania i wdrażania Programu. Niezbędne staje się zapewnienie odpowiedniego systemu zarządzania i motywacji pracowników, co wpłynie na ograniczenie rotacji kadr, a tym samym na poprawę efektywności pracy. Ponadto ważnym elementem jest również zaopatrzenie instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie Programu w odpowiedni sprzęt, materiały i usługi niezbędne dla prawidłowego wykonywania powierzonych im zadań.

Kolejnym kluczowym elementem istotnym dla zapewnienia efektywnej realizacji Programu na terenie Polski Wschodniej będzie zagwarantowanie przygotowania dobrych dużych projektów. Z uwagi na fakt, iż PO RPW wymaga przygotowania kompleksowych projektów koniecznym staje się udzielenie wsparcia w przygotowaniu zarówno beneficjentów jak i dokumentacji technicznej projektów. Sprawne przygotowanie dobrej jakości dokumentacji projektowej przyczyni się do szybszego rozpoczęcia i zakończenia realizacji ww. projektów.

Ponadto dla zapewnienia efektywnej realizacji Programu niezbędne będzie podjęcie działań promocyjnych oraz działań informacyjnych dotyczących udzielanej pomocy. Działania informacyjne stanowią również ważny element monitoringu i ewaluacji Programu.

4.5. Główni beneficjenci w ramach osi priorytetowej

- Instytucje zaangażowane w realizację Programu

VII. KOMPLEMENTARNOŚĆ Z DZIAŁANAMI FINANSOWANYMI Z EFRROW ORAZ EFR

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej, jako dodatkowy instrument wsparcia obszaru pięciu województw Polski Wschodniej, został ukierunkowany głównie na rozwój infrastruktury transportowej, infrastruktury wspierającej funkcje metropolitalne oraz infrastruktury na rzecz rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Działania Programu nie stanowią wsparcia w obszarze interwencji EFRROW ani EFR jednakże część inwestycji realizowanych w ramach PO RPW będzie miało bezpośrednie oddziaływanie na obszary wiejskie, ludność tam zamieszkałą, a także na działalność producentów i przetwórców produktów rolnych i rybnych.

Tego typu oddziaływanie można będzie zidentyfikować w przypadku realizacji projektów:

- drogowych, które w większości będą realizowane na obszarach gmin wiejskich i przyczynią się do poprawy połączeń komunikacyjnych;
- tras rowerowych, które realizowane będą również w głównej mierze na obszarach wiejskich. Dzięki realizacji tego typu przedsięwzięć przewiduje się rozwój agroturystyki i mikroprzedsiębiorstw świadczących usługi dla obsługi rowerowego ruchu turystycznego;
- infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, tj. połączenia z siecią szerokopasmowego Internetu każdej gminy w Polsce Wschodniej oraz projektów szkoleniowych osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym głównie z obszarów wiejskich.
- budowy i modernizacji infrastruktury uczelni, które przyczynią się do zwiększenia liczby studentów i jakości kształcenia. Należy zaznaczyć, że wsparcie zostanie skierowane głównie dla uczelni prowadzących kształcenie na kierunkach technicznych oraz matematyczno – przyrodniczych, a więc również uczelni kształcących na kierunkach rolniczych bądź technicznych z zastosowaniem w rolnictwie i rybactwie.
- budowy i modernizacji parków przemysłowych, parków technologicznych, laboratoriów badawczych itd., w ramach których przedsiębiorstwa / instytuty naukowe będą mogły realizować prace badawcze również z zakresu rolnictwa i rybactwa czy też realizować certyfikację jakości produktów rolnych bądź innych rozwiązań dla produkcji i przetwórstwa produktów rolnych.
- badawczych i analitycznych z zakresu rozwoju obszaru Polski Wschodniej (w różnych sektorach), projektów współpracy przedsiębiorstw, w tym inicjowanie klasteringu, również producentów działających w sektorze rolnym bądź rybactwim.

VIII. PLAN FINANSOWY

W realizację Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007-2013 zostanie zaangażowanych 2675,05 mln Euro, w tym m.in.: ze środków Unii Europejskiej (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego) – 2 273,79 mln Euro; z publicznych środków krajowych – 401,26 mln Euro.

Poziom współfinansowania ze strony środków wspólnotowych może sięgnąć 85% wszystkich środków publicznych.

Obok środków publicznych w realizacji PO Rozwój Polski Wschodniej będą zaangażowane także środki prywatne – pomoc kierowana do przedsiębiorstw będzie podlegała zasadom pomocy publicznej. Z uwagi na brak możliwości oszacowania wartości środków prywatnych, które mogą być zaangażowane w realizację inwestycji w ramach PO RPW, kolumna „Wkład prywatny” w szacunkowej tabeli finansowa (Tabela 2.) nie została wypełniona.

W ramach ogólnej alokacji Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na Program:

- 992,19 mln Euro (120 Euro na mieszkańca, na lata 2007-2013) Rada Europejska przeznaczyła na wsparcie regionów (lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko - mazurskie) zajmujących pięć ostatnich miejsc w UE-25 o najniższym PKB na mieszkańca;
- 1 281,6 mln Euro stanowią dodatkowe środki przyznane przez Rząd RP.

W układzie poszczególnych osi priorytetowych realizujących PO Rozwój Polski Wschodniej środki EFRR (kwota 1 281,6 mln Euro oraz 992,19 mln Euro) zostały rozdysponowane proporcjonalnie i łącznie przedstawiają się w następujący sposób:

- Oś priorytetowa I Nowoczesna gospodarka – 47,07 % całości środków.
- Oś priorytetowa II Wojewódzkie ośrodki wzrostu – 19,60 % całości środków.
- Oś priorytetowa III Infrastruktura drogowa – 30,33 % całości środków.
- Oś priorytetowa IV Pomoc techniczna – 3 % całości środków.

Tabela 1. Szacunkowa tabela finansowa dla PO RPW w podziale na lata (w Euro)

	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Fundusz Spójności	Ogółem
	1	2	3=1+2
2007	318 755 883,00	-	318 755 883,00
2008	326 220 157,00	-	326 220 157,00
2009	333 635 281,00	-	333 635 281,00
2010	329 282 913,00	-	329 282 913,00
2011	323 134 181,00	-	323 134 181,00
2012	317 181 567,00	-	317 181 567,00
2013	325 583 768,00	-	325 583 768,00
2007-2013	2 273 793 750,00	-	2 273 793 750,00

Tabela zawiera kwoty ujęte w cenach bieżących

Rozkład środków finansowych na lata został dokonany w oparciu o rozkłady zobowiązań dla środków EFRR oraz specjalnego funduszu dla 5 regionów UE.

Tabela 2. Szacunkowa tabela finansowa PO RPW w podziale na osie priorytetowe oraz źródła finansowania (w Euro)

	Wkład wspólnotowy	Wkład krajowy			Ogółem	Wskaźnik wkładu funduszy UE	Dla celów informacyjnych	
		Ogółem	Krajowy wkład publiczny	Wkład prywatny			Pożyczki EBI	Inne finansowanie
Oś priorytetowa I	1 070 176 942,31	188 854 754,52	188 854 754,52	-	1 259 031 696,83	0,85	-	-
Oś priorytetowa II	445 701 636,06	78 653 229,89	78 653 229,89	-	524 354 865,95	0,85	-	-
Oś priorytetowa III	689 701 359,13	121 712 004,55	121 712 004,55	-	811 413 363,69	0,85	-	-
Oś priorytetowa IV	68 213 812,50	12 037 731,62	12 037 731,62	-	80 251 544,12	0,85	-	-
Ogółem	2 273 793 750,00	401 257 720,59	401 257 720,59	-	2 675 051 470,59	0,85	-	-

Tabela zawiera kwoty ujęte w cenach bieżących

Tabela 3. Indykatorywny podział, według kategorii, zaprogramowanego wykorzystania wkładu EFRR w PO RPW (w Euro)

Kwestie priorytetowe		Forma finansowania		Terytorium	
Kod	Kwota	Kod	Kwota	Kod	Kwota
2	129 616 597,90	01	2 273 793 750,00	1	1 549 832 469,94
3	48 207 878,88	Ogółem	2 273 793 750,00	5	605 724 005,06
5	50 709 052,01			10	50 023 462,50
7	129 616 597,90			0	68 213 812,50
9	98 916 930,89			Ogółem	2 273 793 750,00
10	239 812 479,23				
13	15 307 179,53				
22	261 153 402,92				
23	386 047 956,21				
24	42 500 000,00				
25	71 956 701,72				
28	107 935 052,58				
52	179 891 754,31				
57	85 918 127,44				
75	332 978 494,71				
80	15 007 038,75				
81	10 004 692,50				
85	43 656 840,00				
86	24 556 972,50				
Ogółem	2 273 793 750,00				
Ogółem wydatki o których mowa w art. 9 ust.3 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006	1 000 013 523,24				
	43,98%				

Tabela zawiera kwoty ujęte w cenach bieżących

IX. PRZEPISY WYKONAWCZE DLA PROGRAMU

1. Uwagi ogólne

Zarządzanie i wdrażanie Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej jest regulowane przez rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r.⁸ oraz przez rozporządzenie Komisji Nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r.⁹ i rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego nr 1080/2006 z dnia 5 lipca 2006 r.¹⁰.

Niniejszy rozdział zawiera ustalenia dotyczące systemu zarządzania i kontroli wdrażania Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej zgodnie z wymogami określonymi w art. 57 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006.¹¹ Ogólne informacje dotyczące funkcji Instytucji Zarządzającej Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO), Instytucji Zarządzającej Programem, Instytucji Certyfikujących, Instytucji Pośredniczących, Instytucji Pośredniczących drugiego stopnia, Instytucji Audytowej oraz relacji pomiędzy nimi znajdują się w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia na lata 2007-2013.

2. Zarządzanie i wdrażanie Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej

2.1. Instytucja Zarządzająca

Zgodnie z art. 60 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006¹² wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności Instytucja Zarządzająca odpowiedzialna jest za skuteczność, efektywność i prawidłowość zarządzania oraz wdrażania programu operacyjnego.

Instytucją Zarządzającą Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej jest minister właściwy ds. rozwoju regionalnego, który wykonuje swoje funkcje przy pomocy właściwego departamentu.

Instytucja Zarządzająca przekazuje część swoich zadań Instytucjom Pośredniczącym, które będą realizować zadania opisane w pkt 2.2.

⁸ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25)

⁹ Rozporządzenie Komisji Nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności. (Dz. Urz. UE L 371 z 27.12.2006 str. 1)

¹⁰ Rozporządzenie Rady (WE) i Parlamentu Europejskiego nr 1080/2006 z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 1)

¹¹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25)

¹² jw.

Instytucja Zarządzająca jest odpowiedzialna za:

w zakresie programowania:

- przygotowanie wytycznych dla Instytucji Pośredniczących do opracowania podręczników oraz opiniowanie tych dokumentów;
- opracowanie Szczegółowego opisu priorytetów dla Programu;
- przygotowanie przy współudziale Instytucji Pośredniczących wytycznych dotyczących kwalifikowalności wydatków w ramach Programu;
- opracowywanie, w razie potrzeby, propozycji zmian w Programie (na wniosek własny, Komitetu Monitorującego, Instytucji Pośredniczących);

w zakresie systemu wdrażania i wyboru projektów:

- przygotowanie Planu Inwestycyjnego Programu;
- przygotowanie ogólnych kryteriów akceptacji projektów do współfinansowania (dla projektów ujętych w Planie Inwestycyjnym) oraz wyboru projektów do programu (nie ujętych w Planie Inwestycyjnym) i przedłożenie ich do akceptacji Komitetu Monitorującego Program;
- przekazywanie Komisji Europejskiej informacji niezbędnych z punktu widzenia oceny dużych projektów;

w zakresie zarządzania finansowego:

- zarządzanie środkami finansowymi przeznaczonymi na realizację Programu;
- przygotowywanie we współpracy z Instytucjami Pośredniczącymi rocznej prognozy wydatków Programu na bieżący i następny rok oraz przekazywanie jej Komisji Europejskiej;

w zakresie monitoringu i ewaluacji:

- powołanie Komitetu Monitorującego Programu i kierowanie jego pracą oraz zapewnienie mu wymaganych dokumentów, umożliwiających monitorowanie wdrażania programu w świetle jego celów;
- powołanie w ramach Komitetu Monitorującego Podkomitetu ds. Pomocy Technicznej i kierowanie jego pracami;
- przygotowanie sprawozdań z realizacji Programu (rocznych i końcowych) i przekazywanie ich do akceptacji Komitetu Monitorującego, a po ich zatwierdzeniu przekazywanie do Komisji Europejskiej;
- ocena postępów realizacji Programu na podstawie sprawozdania rocznego;
- przekazywanie Komitetowi Monitorującemu informacji o uwagach Komisji zgłoszonych na podstawie raportu rocznego oraz informowanie Komisji Europejskiej o podjętych działaniach w odpowiedzi na jej uwagi;
- zapewnienie prowadzenia ewaluacji Programu zgodnie z wymogami UE – w szczególności zadania te dotyczą przygotowania planu ewaluacji dla Programu operacyjnego oraz współpracy z Instytucjami Pośredniczącymi w przygotowaniu ewaluacji poszczególnych osi priorytetowych, prowadzenia ewaluacji Programu oraz nadzorowania wykonywania ewaluacji przez Instytucje Pośredniczące;
- wdrożenie i obsługa elektronicznego systemu monitorowania Programu (w zależności od wybranej opcji, w zakresie systemu – udział we wdrożeniu i operowaniu systemu

centralnego i nadzorowanie realizacji tych zadań przez Instytucje Pośredniczące albo określenie wspólnie z Instytucjami Pośredniczącymi zapotrzebowania na systemy w ramach Programu. Nadzorowanie ich tworzenia oraz funkcjonowania oraz nadzór nad sprawnością współpracy z systemem centralnym w celu zapewnienia prawidłowego zasilania danymi systemu centralnego);

w zakresie kontroli:

- zapewnienie prowadzenia kontroli Programu, w tym w szczególności przygotowanie planu kontroli systemowych oraz współpraca z Instytucjami Pośredniczącymi w przygotowaniu planu kontroli osi priorytetowych oraz ich zatwierdzenie i prowadzenie kontroli systemowych Programu;
- zapewnienie, że wybór projektów do finansowania następuje zgodnie z kryteriami stosowanymi dla Programu i monitorowanie ich zgodności z odpowiednimi zasadami wspólnotowymi i krajowymi przez cały okres ich realizacji;
- dokonywanie oceny prawidłowości, skuteczności i zgodności z przepisami prawa procedur stosowanych przez Beneficjentów;
- przygotowanie raportów o nieprawidłowościach oraz przekazywanie ich do uprawnionych instytucji;
- odzyskiwanie kwot nienależnie wypłaconych Beneficjentom;
- zapewnienie, że wypracowane procedury są stosowane przez nią samą oraz Instytucje Pośredniczące;
- zapewnianie otrzymywania przez Instytucję Certyfikującą wszystkich niezbędnych informacji o procedurach i weryfikacjach prowadzonych w odniesieniu do wydatków na potrzeby poświadczania;
- weryfikację dostarczania współfinansowanych towarów i usług oraz to, że wydatki zadeklarowane przez Beneficjentów na operacje zostały rzeczywiście poniesione i są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi;
- ustanawianie procedur dla zapewnienia, że wszystkie dokumenty dotyczące wydatków i audytów, wymagane do zapewnienia właściwej ścieżki audytu, są przechowywane zgodnie z wymogami art. 90 rozporządzenia Rady (WE) 1083/2006¹³;

w zakresie komunikacji i promocji:

- opracowanie we współpracy z Instytucjami Pośredniczącymi szczegółowego planu komunikacji dla Programu i nadzorowanie działań komunikacyjnych prowadzonych przez Instytucje Pośredniczące;
- zapewnienie zgodności realizacji Programu z wymogami informowania i promocji;

w zakresie zapewnienia standardów rachunkowości:

- zapewnienie istnienia informatycznego systemu rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach Programu oraz gromadzenie danych na temat realizacji, niezbędne do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny;
- zapewnienie utrzymywania przez Beneficjentów i inne podmioty uczestniczące w realizacji operacji odrębnego systemu księgowego albo nadawania odpowiedniego

¹³ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25)

kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją, bez uszczerbku dla krajowych zasad księgowych.

2.2. Instytucja Pośrednicząca

Instytucja Zarządzająca deleguje wykonywanie części swoich zadań do Instytucji Pośredniczących w znaczeniu art. 59 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006¹⁴. Dotyczy to zadań odnoszących się do poszczególnych osi priorytetowych (lub grup osi priorytetowych). Dokonując takiej delegacji, Instytucja Zarządzająca zachowuje jednak całkowitą odpowiedzialność za całość realizacji Programu. Delegacja odbywa się na drodze odpowiednich porozumień, określających szczegółowo zakres delegacji oraz wynikające z niego prawa i obowiązki obu stron porozumienia.

Funkcję Instytucji Pośredniczącej dla osi priorytetowych: I. Nowoczesna gospodarka, II. Wojewódzkie ośrodki wzrostu, III. Infrastruktura transportowa pełni Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Za wdrażanie osi priorytetowej IV. Pomoc techniczna odpowiada Instytucja Zarządzająca.

Instytucja Zarządzająca przewiduje przekazanie następujących zadań do Instytucji Pośredniczących:

w zakresie programowania:

- zarządzanie osiami priorytetowymi Programu, w zakresie określonym przez Instytucję Zarządzającą;
- przygotowanie podręczników/wytycznych dotyczących wszystkich procesów i zadań związanych z zarządzaniem osiami priorytetowymi, we współpracy z Instytucją Zarządzającą i przekazanie ich do zatwierdzenia Instytucji Zarządzającej;
- współudział w przygotowaniu wytycznych dotyczących kwalifikowalności wydatków w ramach Programu;
- opracowywanie propozycji zmian w Programie;
- przygotowanie informacji o dużych projektach na potrzeby oceny Komisji Europejskiej i przekazywanie ich do Instytucji Zarządzającej;

w zakresie systemu wdrażania i wyboru projektów:

- monitorowanie przygotowania wniosków o dofinansowanie dla projektów zakwalifikowanych do Planu Inwestycyjnego Programu;
- zawieranie umów o dofinansowanie z Beneficjentami;

w zakresie zarządzania finansowego:

- współtworzenie z Instytucją Zarządzającą rocznej prognozy wydatków Programu na bieżący i następny rok w zakresie danej osi priorytetowej (-ych);

¹⁴ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25)

- rozliczanie umów z Beneficjentami zgodnie z przyjętymi procedurami i dokonywanie płatności, w tym przygotowywanie wniosków o refundację środków i przekazywanie ich do Instytucji Certyfikującej właściwej dla Programu;
- monitorowanie postępów z realizacji umów;
- otwarcie i obsługa rachunków do obsługi Programu oraz zapewnienie otwarcia odpowiednich rachunków na poziomie Beneficjentów;

w zakresie monitoringu i ewaluacji:

- monitorowanie postępów realizacji osi priorytetowych, w tym stopnia osiągnięcia założonych celów;
- przygotowanie okresowych, rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji osi priorytetowych i przekazywanie ich Instytucji Zarządzającej;
- zbieranie informacji statystycznych i finansowych dotyczących osi priorytetowej (-ych), działań i projektów na potrzeby Instytucji Zarządzającej, Instytucji Certyfikującej i Instytucji Audytowej;
- prowadzenie ewaluacji osi priorytetowej (-ych) zgodnie z procedurami określonymi przez Instytucję Zarządzającą;
- prowadzenie elektronicznego systemu monitorowania realizacji osi priorytetowej (-ych);
- wprowadzanie/weryfikacja danych przekazywanych/wprowadzanych przez Beneficjentów do systemu informatycznego na potrzeby monitorowania i kontroli funduszy strukturalnych (SIMIK lub inny system);
- prowadzenie sekretariatu Podkomitetu Monitorującego – w przypadku powołania podkomitetu dla właściwej osi priorytetowej;

w zakresie kontroli:

- zapewnienie prowadzenia kontroli osi priorytetowej (-ych) i projektów (weryfikacja wykorzystania środków przez Beneficjentów, w tym kontrola na miejscu, dokonywanie oceny prawidłowości, skuteczności i zgodności z przepisami prawa procedur stosowanych przez Beneficjentów, weryfikacja dostarczania współfinansowanych towarów i usług oraz to, że wydatki zadeklarowane przez Beneficjentów na operacje zostały rzeczywiście poniesione i są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi), a także przekazywanie wyników kontroli do Instytucji Zarządzającej;
- współpraca z Instytucją Zarządzającą przy przygotowaniu planu kontroli osi priorytetowych;
- przygotowanie raportów o nieprawidłowościach oraz przekazywanie ich do uprawnionych instytucji;
- odzyskiwanie kwot nienależnie wypłaconych Beneficjentom;
- przekazywanie do Instytucji Zarządzającej lub Instytucji Certyfikującej wszystkich niezbędnych informacji o procedurach i weryfikacjach prowadzonych w odniesieniu do wydatków na potrzeby poświadczania;
- przechowywanie dokumentacji związanej z zarządzaniem osiami priorytetowymi/realizacją projektów przez określony prawem czas;
- wykonywanie zadań związanych z kontrolą ex-ante zamówień publicznych;
- zagwarantowanie zgodności z zasadami pomocy publicznej operacji podejmowanych w ramach danego sektora;

w zakresie komunikacji i promocji:

- współpraca z Instytucją Zarządzającą w opracowaniu szczegółowego planu komunikacji dla Programu w zakresie osi priorytetowej (-ych) / opracowanie szczegółowego planu komunikacji dla osi priorytetowej (-ych);
- zapewnienie zgodności realizacji osi priorytetowej (-ych) z wymogami dotyczącymi informacji i promocji;
- prowadzenie działań promocyjnych i komunikacyjnych w ramach realizowanej osi priorytetowej (-ych) i na poziomie grup operacji;

w zakresie zapewnienia standardów rachunkowości:

- prowadzenie informatycznego systemu rejestracji i przechowywania rejestrów księgowych dla każdej operacji w ramach osi priorytetowej (-ych) oraz gromadzenie danych na temat realizacji, niezbędnych do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny;
- zapewnienie stosowania przez Beneficjentów i inne podmioty uczestniczące w realizacji danej osi priorytetowej (-ych) odrębnego systemu księgowego albo nadawania odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją.

2.3. Beneficjenci

Dla projektów współfinansowanych w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, Beneficjent jest stroną umowy o dofinansowanie, podpisywanej przez Instytucję Zarządzającą lub w imieniu Instytucji Zarządzającej przez Instytucję Pośredniczącą. Beneficjent realizuje projekt i przestrzega zasad zawartych w umowie o dofinansowanie, wytycznych i rozporządzeniach krajowych oraz wspólnotowych.

Beneficjent odpowiada za:

- zapewnienie środków na sprawną realizację projektu, w tym zagwarantowanie środków na jego współfinansowanie;
- realizację projektu;
- zorganizowanie przetargów, gdy jest to wymóg prawa wspólnotowego lub krajowego oraz podpisanie umów z wykonawcami;
- monitorowanie i raportowanie wdrażania projektu, zgodnie z wytycznymi Instytucji Zarządzającej;
- zapewnienie dostępu do wymaganych dokumentów;
- zapewnienie stosowania odrębnych systemów księgowania lub nadawania odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich operacji finansowych związanych z projektem;
- przechowywanie dokumentacji związanej z realizacją projektu przez okres co najmniej 3 lat następujących po zamknięciu Programu, nie naruszając przepisów regulujących pomoc publiczną (art. 90 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006)¹⁵.

¹⁵ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25)

2.4. Instytucja Certyfikująca

Certyfikacja wydatków do Komisji Europejskiej będzie odbywała się poprzez działającą w strukturze ministerstwa właściwego ds. rozwoju regionalnego Instytucję Certyfikującą, właściwą dla Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, funkcjonalnie niezależną od Instytucji Zarządzającej.

Do zadań Instytucji Certyfikującej należy w szczególności:

- przygotowywanie i przedkładanie Komisji poświadczonych zestawień wydatków i wniosków o płatność;
- poświadczanie, że zestawienie wydatków jest prawidłowe i wynika z rzetelnych systemów księgowych oraz zostało przygotowane w oparciu o weryfikowalne dokumenty źródłowe;
- poświadczenie, że zadeklarowane wydatki zostały poniesione zgodnie z odpowiednimi zasadami wspólnotowymi i krajowymi;
- poświadczenie, że zadeklarowane wydatki zostały poniesione na realizację projektów wybranych do finansowania zgodnie z kryteriami stosowanymi dla Programu operacyjnego;
- uwzględnianie do celów certyfikacji wyników całości audytów Programu, przeprowadzanych przez Instytucję Audytującą;
- przechowywanie dokumentacji księgowej wydatków zadeklarowanych Komisji w formie elektronicznej;
- prowadzenie rejestru kwot przewidzianych do odzyskania i zwrotu do budżetu Unii Europejskiej oraz kwot wycofanych w wyniku unieważnienia całości lub części wkładu finansowego do projektu.

2.5 Instytucja Audytowa

Dla Programu funkcje Instytucji Audytowej pełni Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej. Zadania te są wykonywane za pośrednictwem wyodrębnionej komórki organizacyjnej w Ministerstwie Finansów, tj. Departamentu Certyfikacji i Poświadczeń Środków z UE oraz urzędów kontroli skarbowej.

Instytucja Audytowa jest odpowiedzialna za zapewnienie, że audyty systemu zarządzania i kontroli Programu oraz kontrole projektów przeprowadzane na podstawie odpowiedniej próby są przeprowadzane zgodnie z międzynarodowo uznanymi standardami audytu.

3. Procedury audytu i kontroli

3.1. Audyty systemów zarządzania i kontroli

Czynności sprawdzające w ramach audytu systemów zarządzania i kontroli, o których mowa w art. 62 ust. 1 lit. a rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006¹⁶, są przeprowadzane w następujących etapach:

- wstępny przegląd – zebranie i analiza informacji o badanej działalności:

¹⁶ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25).

Wyniki wstępnego przeglądu stanowią podstawę do dokonania wstępnej oceny środowiska kontroli oraz zidentyfikowania na podstawie analizy ryzyka obszarów audytu poddanych czynnościom sprawdzającym w następnych etapach.

- testy mechanizmów kontroli – zweryfikowanie, czy zidentyfikowanym podczas wstępnego przeglądu, ryzykom towarzyszą mechanizmy kontrolne oraz że mechanizmy te zostały wdrożone przez jednostkę audytowaną w obszarach podlegających badaniu;

Analizy dokonane podczas wstępnego przeglądu oraz testów kontroli stanowią podstawę do dokonania oceny środowiska kontroli wewnętrznej.

- opracowanie programu audytu – zidentyfikowanie obszarów do zbadania w testach wiarygodności wraz ze szczegółowym harmonogramem;
- testy wiarygodności – zbadanie skuteczności wdrożonych mechanizmów kontroli na podstawie zbadanej próby dokumentacji.

Zbadane podczas testów wiarygodności wydatki będą włączane do grupy wydatków kwalifikowanych podlegających sprawdzeniu w ramach kontroli projektów (art. 16 rozporządzenia Komisji nr 1828/2006)¹⁷ wyłącznie w sytuacji, gdy wydatki te zostały zawarte we wnioskach Instytucji Płatniczej do Komisji Europejskiej o płatność pośrednią.

3.2. Kontrole projektów

Kontrole projektów, o których mowa w art. 62 ust. 1 lit. a rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006¹⁸, są przeprowadzane na miejscu na podstawie dokumentacji prowadzonej przez Beneficjenta. Kontrole mają na celu weryfikację, że następujące warunki zostały spełnione:

- projekt został wybrany zgodnie z kryteriami wyboru w Programie oraz został wdrożony zgodnie z decyzją przyznającą pomoc oraz spełnia stosowne warunki dotyczące jego funkcjonalności i użyteczności lub osiąga wyznaczone cele;
- deklarowane wydatki znajdują odzwierciedlenie w zapisach księgowych i dokumentach wspierających prowadzonych przez Beneficjenta;
- wydatki deklarowane przez Beneficjenta są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi;
- wkład publiczny został wypłacony Beneficjentowi bez zbędnych potrąceń lub nieuzasadnionych opóźnień.

W przypadku, gdy wykryte problemy wydają się być systematyczne w swym charakterze, i w związku z tym zawierają ryzyko dla innych projektów w Programie, zostanie przeprowadzone dalsze badanie w celu określenia skali tych problemów.

Instytucja Audytowa przygotowuje strategię audytu, która wskazuje podmioty dokonujące audytów, stosowaną metodologię, metody doboru próby projektów do kontroli

¹⁷ Rozporządzenie Komisji Nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności. (Dz. Urz. UE L 371 z 27.12.2006 str. 1)

¹⁸ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25).

oraz indykatywny plan audytów. Strategia audytu jest przekazywana Komisji Europejskiej w celu zaakceptowania.

Na podstawie przeprowadzonych audytów systemów zarządzania i kontroli oraz kontroli projektów Instytucja Audytowa opracowuje:

- roczny raport kontroli zawierający wyniki audytów przeprowadzonych w danym roku zgodnie ze strategią audytu oraz przedstawiający ewentualne stwierdzone braki w systemie zarządzania i kontroli Programu;
- roczną opinię o tym, czy system zarządzania i kontroli daje uzasadnione zapewnienie, że deklaracje wydatków przedkładane Komisji Europejskiej są poprawne i czy transakcje, których one dotyczą, są zgodne z prawem i prawidłowe;
- deklarację częściowego zamknięcia pomocy odnoszącą się do projektów zakończonych do końca danego roku;
- deklarację zamknięcia pomocy oceniającą ważność wniosku o płatność końcową oraz zgodność z prawem i prawidłowość transakcji odnoszących się do tego wniosku zawartych w końcowej deklaracji wydatków.

Instytucja Audytowa jest także odpowiedzialna za przeprowadzenie oceny zgodności systemów zarządzania i kontroli w jednostkach uczestniczących w zarządzaniu i wdrażaniu programu z przepisami art. 58-62 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006¹⁹ ustanawiającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności. Raport z audytu oceny zgodności wraz z opinią jest przedkładany komisji razem z opisem systemów zarządzania i kontroli przez przekazaniem pierwszego wniosku o płatność pośrednią lub w okresie 12 miesięcy od momentu zatwierdzenia programu. Dokonanie pierwszej płatności pośredniej jest uzależnione od zaakceptowania raportu przez Komisję Europejską.

4. Monitorowanie

Monitorowanie Programu służy zapewnieniu odpowiedniej jakości jego wdrażania. Jest ono prowadzone przez Instytucję Zarządzającą i Komitet Monitorujący Program.

Komitet Monitorujący Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej jest powoływany przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego w ciągu miesiąca od daty przekazania Polsce decyzji o zatwierdzeniu Programu przez Komisję Europejską. Komitet Monitorujący zbiera się w miarę potrzeby, nie rzadziej jednak niż raz na pół roku, a w jego skład wchodzi przedstawiciele:

- Instytucji Zarządzającej,
- koordynatora NSRO,
- Ministra właściwego do spraw finansów publicznych,
- Instytucji Certyfikującej,
- Instytucji Pośredniczących,
- samorządów terytorialnych,
- partnerów społecznych i gospodarczych
- przedstawiciele innych podmiotów wskazanych przez Instytucję Zarządzającą.

¹⁹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25).

Przedstawiciele KE, EBI, EBOR oraz EFI mogą brać udział w posiedzeniach Komitetów w roli doradców /obserwatorów.

Komitet Monitorujący czuwa nad efektywnością i jakością wdrażania Programu. Szczegółowy skład i tryb pracy oraz zasady działania Komitetu Monitorującego zostaną określone przez Instytucję Zarządzającą.

W szczególności do jego zadań należy:

- zatwierdzenie Planu Inwestycyjnego Programu,
- zatwierdzenie kryteriów przyjęcia projektu do współfinansowania w ramach Programu,
- okresowe badanie postępu w zakresie osiągania szczegółowych celów, określonych w Programie, na podstawie dokumentów przedkładanych przez Instytucję Zarządzającą,
- analizowanie rezultatów realizacji Programu, w szczególności osiągania celów wyznaczonych dla każdej osi priorytetowej (-ych) oraz wyników ocen (ewaluacji) związanych z monitorowaniem realizacji Programu, w szczególności w przypadku gdy monitoring wykazuje znaczące odstępstwa od początkowo określonych celów lub gdy zgłoszone są propozycje zmian w Programie,
- analizowanie i zatwierdzanie rocznych i końcowych raportów z wdrażania,
- zapoznawanie się z rocznymi raportami z kontroli Programu oraz z komentarzami Komisji Europejskiej do tych raportów,
- przedkładanie Instytucji Zarządzającej propozycji zmian lub analiz Programu ułatwiających realizację celów EFRR określonych w rozporządzeniu ogólnym dotyczącym tego funduszu lub służącym usprawnieniu zarządzania Programem, w tym zarządzania finansowego,
- analizowanie i zatwierdzanie wszelkich propozycji zmian treści decyzji KE w sprawie wkładu EFRR.

Monitorowanie jest prowadzone w oparciu o określone w Programie wskaźniki finansowe oraz wskaźniki odnoszące się do produktów i rezultatów, kwantyfikujące cele poszczególnych osi priorytetowych. Tam, gdzie to możliwe, odpowiednie dane statystyczne będą uwzględniać podział na płeć oraz podział ze względu na wielkość projektów realizowanych przez Beneficjentów. Dane dla celów monitorowania będą przesyłane do Komisji Europejskiej drogą elektroniczną, zgodnie z wymogami.

5. Przepływy finansowe

Środki przekazywane przez Komisję Europejską jako zaliczki oraz płatności okresowe i płatność końcowa na rzecz PO RPW zostaną włączone do budżetu państwa jako jego dochody. Z kolei z budżetu państwa będą przekazywane środki na finansowanie projektów.

Instytucje Pośredniczące oraz beneficjenci będący państwowymi jednostkami budżetowymi w ramach PO RPW będą mieli zaplanowane środki na wydatki służące finansowaniu realizacji danego priorytetu lub odpowiednio projektu zgodnie z zasadami realizacji budżetu państwa, w ramach rocznych limitów określonych w ustawie budżetowej. Limity te będą określane w uzgodnieniu z ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego w toku prac nad ustawą budżetową na podstawie tabeli płatności PO RPW oraz wieloletnich limitów zobowiązań i

wydatków określonych w PO RPW, tak aby zapewnić sprawną i terminową realizację PO RPW.

W ramach PO RPW płatności będą dokonywane przez Instytucję Pośredniczącą do beneficjentów jako zwrot poniesionych przez nich wydatków, albo jako płatności służące pokrywaniu przyszłych wydatków, zgodnie z zasadami określonymi w PO RPW.

Beneficjent będzie w ustalonych okresach przekazywał do Instytucji Pośredniczącej wymagane dokumenty służące certyfikacji wydatków, poniesionych na realizację projektów. Przekazanie kolejnej płatności, w przypadku przekazywania płatności służących pokrywaniu przyszłych wydatków, będzie uzależnione od rozliczania określonej części płatności poprzedniej.

W ustalonych okresach Instytucja Pośrednicząca na podstawie zatwierdzonych wydatków będzie sporządzała wnioski o płatność i przekazywała go do Instytucji Zarządzającej.

6. Ewaluacja

Ewaluacja ma na celu poprawę jakości, efektywności i spójności pomocy udzielanej w ramach polityki spójności. Służy poprawie strategii Programu oraz systemu jego wdrażania z uwzględnieniem problemów strukturalnych na poziomie krajowym i regionalnym.

Ewaluacja będzie brać pod uwagę zasadę zrównoważonego rozwoju oraz odpowiednie regulacje wspólnotowe dotyczące wpływu na środowisko, jak również strategiczne oceny środowiskowe.

Za prowadzenie ewaluacji Programu odpowiada Instytucja Zarządzająca, a w jej ramach utworzona specjalnie w tym celu jednostka ewaluacyjna. Jej zadania obejmują głównie:

- zapewnienie środków finansowych, w ramach pomocy technicznej, na prowadzenie ewaluacji oraz pozyskiwanie i gromadzenie danych z systemu monitoringu;
- opracowanie planu oceny obejmującego różne fazy realizacji Programu;
- zapewnienie przeprowadzenia ewaluacji ex-ante – przed rozpoczęciem realizacji Programu;
- zapewnienie przeprowadzenia ewaluacji związanych z monitorowaniem realizacji Programu, w szczególności w przypadku gdy monitorowanie wykazuje znaczące odstępstwa od początkowo określonych celów lub gdy zgłoszone są propozycje zmian w Programie;
- przekazanie wyników ewaluacji związanych z monitorowaniem realizacji Programu Komitetowi Monitorującemu oraz Komisji Europejskiej;
- upublicznianie wyników przeprowadzonych ewaluacji;
- zapewnienie przeprowadzenia do dnia 30 czerwca 2011 r. ewaluacji stopnia realizacji Programu w odniesieniu do wybranych osi priorytetowych, której wyniki posłużą alokacji krajowej rezerwy wykonania;
- współpracę z Komisją Europejską przy ewaluacjach związanych z monitorowaniem realizacji Programu oraz ewaluacjach strategicznych wykonywanych z inicjatywy Komisji;
- współpracę z Komisją Europejską przy ewaluacji ex – post (ocenie na zakończenie Programu).

7. Wymiana danych elektronicznych w celu spełnienia wymogów dotyczących płatności, monitoringu i oceny

Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego odpowiada za zapewnienie funkcjonowania systemu elektronicznej wymiany informacji z Komisją Europejską oraz udzielanie akredytacji dostępu do systemu instytucjom zaangażowanym we wdrażanie Programu. Za wprowadzanie danych do systemu informatycznego oraz wprowadzenie systemu lokalnego odpowiada Instytucja Zarządzająca we współpracy z koordynatorem NSRO. Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego prowadzi nadzór nad systemem informatycznym i określa standardy w zakresie gromadzenia danych przez wszystkich uczestników systemu realizacji NSRO.

Minister właściwy ds. finansów publicznych odpowiada za budowę i rozwój systemu informatycznego na podstawie standardów w zakresie gromadzenia danych określonych przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego.

8. Informacja i promocja

Instytucja Zarządzająca przy współudziale Instytucji Pośredniczących zapewni odpowiednią informację i promocję dotyczącą Programu oraz projektów realizowanych w jego ramach, skierowaną do obywateli UE oraz beneficjentów. Informacja i promocja ma służyć podkreśleniu roli Wspólnoty oraz zapewnić przejrzystość pomocy udzielanej ze środków polityki spójności. Informacja i promocja musi odpowiadać wymogom określonym w odpowiednim rozporządzeniu Komisji Europejskiej.

Instytucja Zarządzająca, która jest odpowiedzialna za prowadzenie prawidłowego i spójnego procesu informowania, opracuje we współpracy z Instytucjami Pośredniczącymi plany działań informacyjnych i promocyjnych zgodne ze Strategią Komunikacji, przygotowaną przez Instytucję koordynującą promocję i informację Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013. Działania te mają na celu przede wszystkim tworzenie i upowszechnianie skutecznych i trwałych kanałów informacyjnych dotyczących Programu, a ich adresatami są Beneficjenci i potencjalni Beneficjenci. Działania promocyjne będą realizowane przede wszystkim przez: prowadzenie punktów informacyjnych, publikacje wydawnictw informacyjnych, organizację seminariów informacyjnych i szkoleniowych, doradztwo.

9. Zasada partnerstwa

Partnerzy gospodarczy i społeczni będą konsultowani na wszystkich etapach realizacji Programu, zgodnie z wymaganiami art. 11 rozporządzenia Rady (WE) 1083/2006²⁰ oraz prawa krajowego, podobnie jak miało to miejsce w trakcie przygotowania Programu oraz wyboru projektów do Indykatoryjnego Planu Inwestycyjnego Programu. Udział partnerów gospodarczych i społecznych w kolejnych etapach realizacji Programu, w szczególności w zakresie monitorowania i oceny będzie zapewniony poprzez uczestnictwo partnerów w Komitecie Monitorującym Program.

²⁰ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25).

X. OCENA PROGRAMU PRZED ROZPOCZĘCIEM REALIZACJI (OCENA EX ANTE) WRAZ Z OCENĄ SPODZIEWANEGO EFEKTU MAKROEKONOMICZNEGO

1. Podstawy prawne

Ocena szacunkowa Programu została przeprowadzona przez niezależnych ekspertów, zgodnie z zapisami rozporządzenia Rady (WE) 1083/2006²¹.

2. Wykonawca oceny

W drodze przetargu nieograniczonego została wybrana firma WYG International Sp. z o.o. Badanie przeprowadzono w okresie sierpień-październik 2006 r.

3. Zakres oceny

Ocena objęła następujące obszary tematyczne (zadania badawcze):

- weryfikacja analizy społeczno-ekonomicznej oraz jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju Polski Wschodniej;
- ocena uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności wewnętrznej części projekcyjnej PO RPW;
- ocena spójności zewnętrznej części PO RPW z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi;
- ocena oczekiwanego rezultatu i oddziaływania;
- ocena proponowanych rozwiązań systemu wdrażania PO RPW.

4. Weryfikacja analizy społeczno-ekonomicznej oraz jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju Polski Wschodniej

Odnosząc się do postulatów zmian zaproponowanych przez ekspertów przygotowano nową wersję diagnozy, w której uwzględniono szereg zapisów zawartych w projekcie Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020. Zakres diagnozy został rozszerzony i wyraźnie wytypowano obszary diagnostyczne, w tym: środowisko, kapitał ludzki oraz gospodarka.

Przebudowano i uzupełniono także analizę SWOT uwzględniając uwagi dotyczące wyodrębnienia mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla makroregionu pięciu województw Polski Wschodniej łącznie.

5. Ocena uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności wewnętrznej części projekcyjnej PO RPW

Stosownie do skorygowanej diagnozy i analizy SWOT dokonano zmian w zapisach dotyczących celów i osi priorytetowych Programu. Dobór celów i osi priorytetowych wynika bezpośrednio ze skorygowanej części diagnostycznej.

²¹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25).

Dokonano także korekty wskaźników realizacji celów Programu biorąc pod uwagę listy wskaźników ustalonych dla Regionalnych Programów Operacyjnych oraz oszacowano ich wartości docelowe.

6. Ocena spójności zewnętrznej części PO RPW z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi

Stopień spójności Programu z dokumentami strategicznymi został wyraźnie przedstawiony w opisach celów, gdzie wykazano schematy zależności.

Ponadto należy podkreślić, iż przygotowany został wstępny projekt Strategii społeczno-gospodarczej Polski Wschodniej do 2020 roku, który stanowi podstawę uruchamiania działań publicznych zorientowanych na wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego tego obszaru.

7. Ocena oczekiwanego rezultatu i oddziaływania

Mając na uwadze postulaty ekspertów zaproponowany zestaw wskaźników został skorygowany i uzupełniony o listę wskaźników o charakterze kontekstowym, wskaźniki produktu, rezultatu i oddziaływania. Ustalono także wartości docelowe dla wszystkich wskaźników.

8. Ocena proponowanych rozwiązań systemu wdrażania PO RPW

Analiza systemu wdrażania Programu wykazała potrzebę przebudowy i uporządkowania opisu systemu oraz uzupełnienie brakujących części opisu. Rekomendacje w tym zakresie zostały uwzględnione przy redagowaniu Programu.

W Programie zrezygnowano ze scentralizowanego systemu wdrażania, na korzyść systemu zdecentralizowanego, z udziałem Instytucji Pośredniczących; jest to podyktowane m. in. wynikami analizy dotyczącej optymalnej struktury instytucjonalnej Programu przeprowadzonej przez ekspertów.

W nawiązaniu do rekomendacji ekspertów rozbudowano w opisie systemu wdrażania zapis dotyczący zasady partnerstwa. Przewidziano stosowanie zasady partnerstwa na wszystkich etapach realizacji Programu.

Sugestia ekspertów dotycząca zahamowania prowadzonego procesu wyboru projektów do Planu Inwestycyjnego Programu nie została uwzględniona. Decyzja o prowadzeniu procedury wyboru projektów równoległe z pracami nad przygotowaniem ostatecznej wersji Programu jest uzasadniona, z uwagi na fakt, iż Program stanowi dodatkowy element wsparcia regionów Polski Wschodniej, wzmacniający działanie innych programów operacyjnych. W celu uniknięcia aplikowania beneficjentów z jednym projektem do różnych programów konieczne jest wyłonienie kluczowych inwestycji, które realizowane będą w ramach Programu już w fazie programowania.

XI. PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

1. Podstawy prawne

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. (Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001) w sprawie oceny oddziaływania niektórych planów i programów na środowisko (tzw. dyrektywa SEA - *Strategic Environmental Assessment*)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2006, Nr 129, poz. 902, z późn. zm.) – art. 40 nakładający obowiązek *Postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji planów i programów*.

2. Wykonawca prognozy

Konsorcjum Instytut Ochrony Środowiska oraz Instytut na Rzecz Ekorozwoju.

3. Cel wykonania prognozy

Zgodnie z art. 4 preambuły do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE w sprawie oceny oddziaływania niektórych planów i programów na środowisko:

Ocena wpływu na środowisko jest ważnym narzędziem służącym do uwzględnienia aspektów środowiskowych w procesie przygotowania i przyjmowania niektórych planów i programów, które potencjalnie mogą powodować znaczący wpływ na środowisko w Państwach Członkowskich, ponieważ zapewnia, że taki wpływ planów i programów jest brany pod uwagę w czasie przygotowania tych dokumentów i przed ich przyjęciem.

Celem prognozy oddziaływania na środowisko projektu Programu była ocena stopnia uwzględnienia w Programie zasad zrównoważonego rozwoju wraz z oceną skutków środowiskowych jego realizacji. W tym celu przeprowadzono:

- analizę oraz ocenę stopnia i sposobu uwzględnienia aspektów środowiskowych i zagadnień zrównoważonego rozwoju w Programie,
- identyfikację i ocenę potencjalnych (pozytywnych i negatywnych) skutków środowiskowych działań proponowanych w Programie w ramach poszczególnych osi priorytetowych.

Prognoza była wykonywana zgodnie z wymogami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska²², w myśl której przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko wymagają projekty polityk, strategii, planów lub programów, których opracowywanie przez centralne lub wojewódzkie organy administracji publicznej jest przewidziane w ustawach.

Prace nad Prognozą oceny oddziaływania na środowisko projektu Programu podzielono na następujące etapy:

- ustalenie kryteriów oceny osi priorytetowych Programu;
- ustalenie stopnia zależności między poszczególnymi działaniami zapisanymi w Programie a zagadnieniami ochrony środowiska zawartymi w kryteriach oceny;

²² Dz. U. 2006, Nr 129, poz. 902, z późn. zm.

- ocena i opis oddziaływań na środowisko oraz możliwości wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju wraz z propozycjami zmian w projekcie dokumentu PO RPW;
- przygotowanie raportu końcowego Prognozy i konsultacje.

W dniu 14 listopada 2006 r. zostały rozpoczęte konsultacje społeczne programu wraz z prognozą oddziaływania na środowisko w trybie art. 43 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska²³.

Informacja o rozpoczęciu ww. konsultacji została również opublikowana w dniu 22 listopada 2006 r. w Dzienniku ogólnopolskim Gazeta Wyborcza.

Projekt Programu wraz z prognozą oddziaływania na środowisko zamieszczono na stronie internetowej MRR Dokumenty udostępniono także do wglądu w recepcji budynku MRR (ul. Wspólna 2/4 Warszawa).

Dokument był prezentowany przez Wykonawcę na konferencji, która odbyła się w dniu 28 listopada 2006 r. w Warszawie.

Jednocześnie Ministerstwo Rozwoju Regionalnego skierowało pisma do liderów organizacji pozarządowych oraz opiniotwórczych instytucji naukowych zapraszające do czynnego wzięcia udziału w konferencjach, w tym przede wszystkim konferencji dotyczącej wstępnej wersji dokumentu prognozy.

Proces konsultacji zakończył się w dniu 5 grudnia 2006 r.

4. Wyniki przeprowadzonych konsultacji Prognozy oddziaływania na środowisko dla Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej:

Zgodnie z art. 44 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska²⁴ do przyjętego Programu załącza się pisemnie informacje o sposobie wykorzystania:

- ustaleń zawartych w prognozie oddziaływania na środowisko,
- opinii i uzgodnień organu ochrony środowiska oraz Głównego Inspektora Sanitarnego
- wyników udziału społeczeństwa
- informacji o metodach oraz częstotliwości przeprowadzania analizy realizacji postanowień dokumentu.

Uwzględnienie ustaleń zawartych w prognozie oddziaływania na środowisko

Przeprowadzona analiza oddziaływania na środowisko planowanych w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007 – 2013 działań pozwoliła na zidentyfikowanie ich potencjalnych pozytywnych i negatywnych skutków dla środowiska i zrównoważonego rozwoju, sformułowanie najważniejszych ocen, wniosków oraz rekomendacji.

W raporcie stwierdzono, że działania zaproponowane w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej charakteryzuje duży potencjał oddziaływań pozytywnych. W

²³ Dz. U. 2006, Nr 129, poz. 902, z późn. zm.

²⁴ jw.

szczegółności dotyczy to osi priorytetowych I i II, choć także oś priorytetowa III posiada elementy pozytywne. Ocena szczegółowa oddziaływania na środowisko realizacji działań planowanych w ramach PO RPW wykazała, że blisko połowa (46%) z tych oddziaływań będzie miała charakter pozytywny, 49% oddziaływań będzie miało charakter mieszany (zarówno pozytywny, jaki i negatywny – dominacja jednego z tych wpływów zależy będzie od indywidualnych cech wdrażanych projektów), a jedynie 5% to oddziaływania zdecydowanie negatywne.

Pozytywną ocenę mogłoby wzmocnić zmiany w sposobie opisu priorytetów i działań w projekcie Programu, w szczególności szersze uwzględnienie potrzeb ochrony środowiska, a także zamieszczenie wskaźników ekologicznych do oceny skutków realizacji Programu. Autorzy Prognozy, kierując się zasadą przezorności, zwrócili uwagę przede wszystkim na te planowane działania, z którymi wiążą się potencjalne, negatywne oddziaływania, które mogą – choć nie muszą – wystąpić.

W Programie uwzględniono następujące rekomendacje sformułowane przez wykonawcę po dokonaniu oceny wpływu Programu na środowisko:

- przeredagowano diagnozę, uzupełniając ją m.in. o zapisy dotyczące stanu i zagrożeń środowiska obszaru objętego Programem,
- przeredagowano analizę SWOT, uwzględniając wybrane sugestie wykonawcy,
- przyjęto propozycję wprowadzenia zapisu o następującej treści *„Niniejsze cele będą realizowane z poszanowaniem zasobów przyrodniczych, zwłaszcza obszarów chronionych w tym sieci Natura 2000, a także w zgodzie z obowiązującymi standardami i normami ochrony środowiska”*.

Szereg rekomendacji dotyczących weryfikacji zapisów zostanie wprowadzonych do – *Szczegółowego opisu osi priorytetowych Programu Operacyjnego*, którego przygotowanie jest wymogiem ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Z uwagi bowiem na strukturę Programu, która wynika z prawa wspólnotowego i ma charakter ogólny, dla potrzeb krajowych opracowany zostanie dokument uszczegółwiający jego zapisy.

Ponadto należy zauważyć, iż wiele tez postawionych przez autorów prognozy ma charakter ogólnikowy, biorąc pod uwagę iż PO RPW obejmuje dodatkowe (wybrane) elementy, a nie stanowi kompleksowego programu operacyjnego, jedyne dla tego obszaru.

Autorzy prognozy zaznaczają, iż w Programie zabrakło propozycji działań dotyczących ochrony obszarów cennych przyrodniczo nie uwzględniając zapisów pozostałych programów operacyjnych, które tą tematykę obejmują (Infrastruktura i Środowisko, Rozwoju Obszarów Wiejskich, Regionalnego Programu Operacyjnego).

Prognoza skupia się na wyodrębnianiu zagrożeń związanych z realizacją Programu, tymczasem kwestie pozytywnego oddziaływania Programu potraktowano marginalnie.

5. Opinie i uzgodnienia organu ochrony środowiska oraz Głównego Inspektora Sanitarnego

W dniu 14 listopada 2006 roku Minister Rozwoju Regionalnego w trybie art. 43 ust.1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska²⁵ przekazał do zaopiniowania dokument Prognozy oddziaływania na środowisko projektu Programu do Ministra Środowiska oraz Głównego Inspektora Sanitarnego.

Główny Inspektor Sanitarny nie zgłosił uwag do przekazanego dokumentu.

²⁵ Dz. U. 2006, Nr 129, poz. 902, z późn. zm.

Minister Środowiska zgłosił zasadnicze uwagi wymagające uwzględnienia w ostatecznej wersji dokumentu prognozy. Zwrócono przede wszystkim uwagę na fakt, iż oceniany dokument jest jedynie w sposób formalny zgodny z wymogami art. 41 ust. Prawo ochrony środowiska. W prognozie nie uwzględniono m.in. powiązań Programu z innymi dokumentami, przedstawiono jedynie wybrane elementy stanu środowiska, nie wykazano pozytywnie oddziałujących na środowisko elementów Programu, niemal całkowicie pominięto problematykę oddziaływania transgranicznego. Krytyczne uwagi Ministra Środowiska odnoszą się także do zawartych w Prognozie nieuzasadnionych obaw dotyczących przewidywanego negatywnego wpływu na środowisko realizacji inwestycji drogowych; przeciwdziałać temu będą przecież rozwiązania zawarte w ustawie Prawo ochrony środowiska, które nakazują przeprowadzanie ocen oddziaływania na środowisko, służących zminimalizowaniu skutków negatywnych oddziaływań tego typu przedsięwzięć na środowisko.

Ostateczna wersja dokumentu prognozy zostanie opracowana po zweryfikowaniu oraz na podstawie opinii i wniosków z konsultacji społecznych, w tym także w wyniku uzgodnień z właściwymi organami.

XII. INFORMACJA O PRZEPROWADZONYCH KONSULTACJACH SPOŁECZNYCH

1. Cel i podstawy prawne

Zgodnie z zasadami określonymi w art. 11 rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r.²⁶ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego od początku prac przygotowawczych związanych z Programem prowadziło proces konsultacji społecznych. Celem konsultacji było uzyskanie opinii i uwag środowisk i partnerów społeczno-gospodarczych, pozwalających na dokonywanie ewentualnych zmian w zakresie wsparcia ujętego w projekcie Programu i w konsekwencji dalsze doskonalenie przedkładanego dokumentu.

2. Przebieg

Konsultacje społeczne Programu zostały przeprowadzone w okresie marzec – grudzień 2006 r. Proces konsultacji był realizowany w dwóch etapach, poprzez: przeprowadzenie konferencji ogólnych i tematycznych, spotkań, posiedzeń Zespołu roboczego ds. przygotowania Programu, udział władz samorządowych oraz ekspertów ds. rozwoju regionalnego w procesie wyboru projektów do Planu Inwestycyjnego Programu, a także publikację materiałów informacyjnych.

W ramach konsultacji Programu przeprowadzono cykl konferencji, na który składały się:

- konferencje regionalne:
 - Rzeszów – 13.03.2006 r.,
 - Lublin – 17.03.2006 r.,
 - Białystok – 03.04.2006 r.,
 - Olsztyn – 07.04.2006 r.,
 - Kielce – 10.04.2006 r.
- konferencja podsumowująca konsultacje – 11.12.2006 r.

Każda z konferencji stanowiła forum do dyskusji dla przedstawicieli wszystkich pięciu województw objętych wsparciem w ramach Programu. Program konferencji został opracowany według jednolitych ramowych założeń i zawierał trzy elementy:

- stałą część wszystkich konferencji – prezentację Programu;
- prezentację tematu przewodniego konferencji:
 - w Rzeszowie – Infrastruktura drogowa w ramach Programu;
 - w Lublinie – Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych – Infrastruktura miejskiego transportu zbiorowego;
 - w Białymstoku – Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego;
 - w Olsztynie – Infrastruktura uczelni;

²⁶ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25).

- w Kielcach – Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych – Infrastruktura kongresowa, wystawiennicza, sportowa i targowa.
- dyskusję: wnioski formalne, pytania i postulaty.

Konferencje były poprzedzone umieszczeniem projektu Programu wraz z informacją o rozpoczęciu procesu konsultacji na stronie internetowej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (www.mrr.gov.pl). Przed pierwszą konferencją ukazało się także zaproszenie do udziału w konferencjach konsultacyjnych, opublikowane w dzienniku ogólnopolskim.

Spotkania były organizowane przy pełnym zaangażowaniu pracowników administracji rządowej i samorządowej oraz przy aktywnym uczestnictwie w nim marszałków, wojewodów i członków zarządów województw. Konferencje miały charakter otwarty; osoby zainteresowane miały możliwość zgłosić swój udział za pośrednictwem Internetu.

Celem uelastycznienia procesu konsultacji uruchomiono adres poczty elektronicznej (porpw@mrr.gov.pl), na który napływały komentarze i uwagi do Programu. Informacje o umieszczeniu Programu na stronie internetowej oraz adresie poczty elektronicznej były prezentowane podczas wszystkich spotkań i konferencji związanych z Programem.

W ramach procesu realizowano ponadto spotkania informacyjne na temat Programu z przedstawicielami partnerów społeczno-gospodarczych, środowisk naukowych, strony samorządowej i rządowej oraz potencjalnymi beneficjentami Programu.

Konferencjom konsultacyjnym towarzyszyło zainteresowanie ze strony mediów, zaś informacje o Programie były często przekazywane podczas organizowanych konferencji prasowych, a także w drodze artykułów i ogłoszeń prasowych.

3. Uczestnicy

Zgodnie z art. 8 Rozporządzenia do współpracy nad dokumentem zostało zaproszone szerokie grono partnerów reprezentujących administrację wszystkich szczebli samorządu terytorialnego, administrację rządową wojewódzką, organizacje gospodarcze, społeczne oraz pozarządowe, parlamentarzystów, rektorów uczelni, przedstawicieli jednostek naukowych i przedsiębiorców.

Zgodnie z zasadą partnerstwa Instytucja Zarządzająca Programu powołała 10.03.2006 r. Zespół Roboczy ds. przygotowania Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, którego celem były prace nad przygotowaniem założeń, wytycznych oraz projektu Programu. W skład Zespołu weszli przedstawiciele władz samorządowych Polski Wschodniej, administracji rządowej, przedstawiciel Komisji do spraw Ściany Wschodniej Związku Województw RP oraz eksperci ds. rozwoju regionalnego na stałe powołani do prac w ramach Zespołu.

Kierując się zasadą partnerstwa, Instytucja Zarządzająca zapewniła udział przedstawicieli władz regionalnych w wyborze zgłoszeń do Planu Inwestycyjnego Programu, poprzez ich bezpośrednie uczestnictwo w procesie oceny nadesłanych zgłoszeń.

W celu szerszego promowania Programu została przygotowana broszura stanowiąca kompendium wiedzy na temat Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej. Na jej treść składały się najważniejsze informacje dotyczące dokumentu, takie jak: cel, układ

priorytetów i działań, opis priorytetów a także zasady finansowania Programu. Broszura ta była przekazywana wszystkim uczestnikom spotkań regionalnych organizowanych przez MRR.

4. Wnioski

W trakcie procesu konsultacji zgłoszono wiele uwag i rekomendacji, które pozwoliły zweryfikować założenia i treść Programu. Uwagi zgłaszane do podczas konferencji konsultacyjnych koncentrowały się m.in. na następujących zagadnieniach:

- definicja i zasięg obszaru metropolitalnego,
- algorytm podziału środków na województwa,
- finansowanie budowy i rozbudowy lotnisk regionalnych,
- finansowanie rozbudowy i modernizacji linii kolejowych,
- katalog beneficjentów Programu,
- ustalenie kalendarza naboru zgłoszeń do Planu Inwestycyjnego Programu,
- możliwości finansowania typów dróg innych niż wojewódzkie,
- możliwość realizacji inwestycji z zakresu infrastruktury sportowej w ramach Programu.

W wyniku przeprowadzonych konsultacji projekt Programu uległ korekcie, uwzględniając szereg uwag oraz postulatów. Najważniejsze zmiany obejmują:

- weryfikację i uzupełnienie diagnozy Programu,
- uzupełnienie analizy SWOT,
- doprecyzowanie celu I. osi priorytetowej *Nowoczesna gospodarka*,
- zmiany w zakresie istniejących osi priorytetowych, w tym:
 - włączenie miast powiatowych do działania II.2. *Infrastruktura turystyki kongresowej i targowej*;
 - zmiana nazwy III. osi priorytetowej na *Infrastruktura transportowa*,
 - dodanie działania III.2. *Trasy rowerowe*;
- weryfikację i doprecyzowanie rodzajów beneficjentów, m.in. wyłączenie *porozumień jednostek samorządu terytorialnego*, wprowadzenie *jednostek naukowych* (pojęcie szersze niż *jednostka badawczo-rozwojowa*);
- doprecyzowanie wskaźników monitorowania celów oraz osi priorytetowych,
- weryfikację systemu wdrażania Programu.

ZAŁĄCZNIKI:

1. Indykatywna lista dużych projektów

Nazwa projektu / zakres inwestycji	Orientacyjny koszt całkowity inwestycji* (mln euro**)	Przewidywany okres realizacji projektu	Miejsce realizacji	Instytucja odpowiedzialna za realizację
1.	2.	3.	4.	5.
Indykatywna lista dużych projektów dla osi priorytetowej I				
Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego w Polsce Wschodniej	300,14	2007-2015	5 województw Polski Wschodniej	Za koordynację przygotowania projektu i dokumentacji technicznej odpowiada Minister Rozwoju Regionalnego
Indykatywna lista dużych projektów dla osi priorytetowej II				
Budowa i rozbudowa trakcji trolejbusowej w Lublinie	50,00	2007 - 2013	lubelskie	Miasto Lublin
Budowa systemu integrującego transport publiczny miasta Rzeszowa i okolic	54,01	2008 - 2011	podkarpackie	Gmina Miasto Rzeszów
Rozwój systemu komunikacji publicznej w Kieleckim Obszarze Metropolitalnym	67,88	2007 - 2013	świętokrzyskie	Gmina Miejska Kielce
Modernizacja i rozwój zintegrowanego systemu transportu zbiorowego w Olsztynie	105,28	2007 - 2011	warmińsko - mazurskie	Gmina Olsztyn
Indykatywna lista dużych projektów dla osi priorytetowej III				
Budowa obwodnicy Jarostawia w ciągu drogi krajowej Nr 4 Jędrzychowice-Korczowa	51,28	2009-2011	podkarpackie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Rzeszowie
Most na rzece Wiśle w m. Połaniec z otwarciem komunikacyjnym Rzeszów - Kielce (budowa nowego odcinka drogi z przebudową drogi wojewódzkiej Nr 875 na odcinku Mielec - Kolbuszowa łącznie z budową obwodnicy Mielca)	59,88	2007-2015	podkarpackie	Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie
Obwodnica wschodnia miasta Olsztyna	62,05	2009-2012	warmińsko- mazurskie	Gmina Olsztyn
Obwodnica Nowego Miasta Lubawskiego i Lubawy w ciągu drogi krajowej nr 15	93,49	2008-2013	warmińsko- mazurskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Olsztynie

1. Zgodnie z art. 39 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.7.2006 str. 25), projekty duże to wszystkie projekty, dla których całkowity koszt przekracza kwotę 25 mln EUR w przypadku środowiska naturalnego oraz 50 mln EUR w przypadku innych dziedzin.

* Kwota obejmuje całkowitą wartość inwestycji, natomiast kwota refundacji z EFRR będzie określona w umowach o dofinansowanie realizacji projektu ze środków EFRR, Kwota ta stanowić będzie nie więcej niż 85% wartości kosztów kwalifikowanych projektu.

** Przeliczono w oparciu o średnioroczny kurs 1 euro = 3,9 zł

2. Indykatorywna lista kluczowych projektów

Nazwa projektu / zakres inwestycji	Orientacyjny koszt całkowity inwestycji* (mln euro**)	Przewidywany okres realizacji projektu	Miejsce realizacji	Instytucja odpowiedzialna za realizację
1.	2.	3.	4.	5.
Indykatorywna lista kluczowych projektów dla osi priorytetowej I				
Centrum Innowacji i Zaawansowanych Technologii Politechniki Lubelskiej	16,26	2007 - 2009	lubelskie	Politechnika Lubelska
Budowa Gmachu Naukowo-Dydaktycznego Biotechnologii	6,67	2008- 2010	lubelskie	Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Budowa wraz z wyposażeniem obiektu badawczo-dydaktycznego Instytutu Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie	6,75	2007 - 2009	lubelskie	Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie
Wschodnie Innowacyjne Centrum Architektury - rozbudowa i wyposażenie kompleksu dydaktyczno - naukowego Politechniki Lubelskiej dla kierunku Architektura i Urbanistyka	8,45	2007 - 2010	lubelskie	Politechnika Lubelska
Budowa budynku dydaktycznego Instytutu Informatyki i rozbudowa siedziby Wydziału MFI UMCS w Lublinie	7,18	2008 - 2010	lubelskie	Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie
Budowa Teoretycznych Zakładów Naukowych III Akademii Medycznej w Lublinie	10,04	2007 - 2010	lubelskie	Akademia Medyczna im. Prof. F.Skubiszewskiego w Lublinie
Rozbudowa i modernizacja potencjału edukacyjnego i badawczego Wydziału Inżynierii Budowlanej i Sanitarnej Politechniki Lubelskiej	7,42	2007 - 2010	lubelskie	Politechnika Lubelska
Centrum Studiów Inżynierskich Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie	8,72	2008 - 2010	lubelskie	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie
Budowa Centrum Innowacyjno - Wdrożeniowego Nowych Technik i Technologii w Inżynierii Rolniczej	19,44	2007 - 2012	lubelskie	Akademia Rolnicza w Lublinie
Regionalne Centrum Dydaktyczno - Konferencyjne i Biblioteczne - Administracyjne Politechniki Rzeszowskiej (RCD-K i B-APRz)	17,59	2007 - 2010	podkarpackie	Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza
Uruchomienie kompleksu naukowo-dydaktycznego ZALESIE - Regionalne centra innowacji i transferu technologii produkcji, przetwarzania oraz marketingu w sektorze rolno - spożywczym	28,62	2006 - 2011	podkarpackie	Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie
Rozbudowa, przebudowa i wyposażenie obiektów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Krośnie	6,03	2007 - 2009	podkarpackie	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie

* Kwota obejmuje całkowitą wartość inwestycji, natomiast kwota refundacji z EFRR będzie określona w umowach o dofinansowanie realizacji projektu ze środków EFRR, Kwota ta stanowić będzie nie więcej niż 85% wartości kosztów kwalifikowanych projektu.

** Przeliczono w oparciu o średnioroczny kurs 1 euro = 3,9 zł

Rozbudowa bazy dydaktycznej - campusu PWSW w Przemyślu	11,41	2007 - 2011	podkarpackie	Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnio-europejska w Przemyślu
Rozbudowa i doposażenie Ośrodka Kształcenia Lotniczego Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukaszewicza	8,31	2007 - 2009	podkarpackie	Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukaszewicza
Stworzenie kompleksowej bazy naukowo-dydaktycznej i socjalnej dla uczelni w Stalowej Woli jako ośrodka intensyfikacji rozwoju gospodarczego i społecznego Polski Wschodniej	14,55	2007 - 2011	podkarpackie	Gmina Stalowa Wola
Centrum Edukacji Międzynarodowej	5,77	2007 - 2009	podkarpackie	Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie
Rozwój infrastruktury Uczelni wraz z halą laboratoryjną do nowoczesnego przetwórstwa rolno - spożywczego	11,74	2007 - 2013	podlaskie	Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży
Rozwój infrastruktury Politechniki Białostockiej w zakresie: budowa budynku Biblioteki z salami multimedialnymi oraz Centrum Kształcenia Zdalnego	6,03	2008 - 2011	podlaskie	Politechnika Białostocka
Budowa Części C Wydziału Budownictwa i Inżynierii Środowiska oraz Naukowego Centrum Badawczo-Rozwojowego Politechniki Białostockiej wraz z wyposażeniem laboratoryjnym	8,97	2007-2009	podlaskie	Politechnika Białostocka
Budowa kampusu Uniwersytetu w Białymstoku	30,11	2007-2013	podlaskie	Uniwersytet w Białymstoku
Utworzenie nowoczesnej bazy dydaktyczno - naukowej dla potrzeb Euroregionalnego Centrum Farmacji Akademii Medycznej w Białymstoku	12,31	2007 - 2010	podlaskie	Akademia Medyczna w Białymstoku
Campus Uczelniany Akademii Świętokrzyskiej	40,38	2007 - 2013	świętokrzyskie	Akademia Świętokrzyska im. J. Kochanowskiego w Kielcach
Modin II - Modernizacja i rozbudowa infrastruktury edukacyjno - badawczej Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach	26,72	2007 - 2011	świętokrzyskie	Politechnika Świętokrzyska w Kielcach
Rozbudowa, modernizacja i wyposażenie zespołu laboratoriów edukacyjno - badawczych technologii, jakości i bezpieczeństwa zdrowotnego żywności	33,09	2007 - 2010	warmińsko - mazurskie	Uniwersytet Warmińsko - Mazurski w Olsztynie
Udoskonalenie infrastruktury i wyposażenia laboratoryjnego nauk technicznych i informatycznych w celu zwiększenia transferu wiedzy i technologii do przedsiębiorstw regionu	24,86	2007 - 2011	warmińsko - mazurskie	Uniwersytet Warmińsko - Mazurski w Olsztynie
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury dydaktycznej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu, służącej do kształcenia kadr nowoczesnej gospodarki, ze szczególnym nastawieniem na nowoczesne technologie informatyczne.	6,54	2007 - 2009	warmińsko - mazurskie	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu
Budowa i wyposażenie Policyjnego Centrum Dydaktyczno-Badawczego w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie dla wzmocnienia bezpieczeństwa kraju.	12,93	2007 - 2010	warmińsko - mazurskie	Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie

Wyposażenie Centralnego Laboratorium Aparaturowego Akademii Rolniczej w Lublinie	5,00	2007 - 2008	lubelskie	Akademia Rolnicza w Lublinie
Rozbudowa infrastruktury zaplecza badawczo-rozwojowego Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego "PZL Świdnik" Spółka Akcyjna wraz z zatrudnieniem wykwalifikowanej kadry	16,82	2007 - 2010	lubelskie	Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego "PZL-Świdnik" S.A.
Lubelski Park Naukowo - Technologiczny w Lublinie	5,66	2007 - 2009	lubelskie	Samorząd Województwa Lubelskiego
Zapewnienie rozwoju innowacji poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury oraz stworzenie bazy dla klastra producentów lotniczych i Centrów Badawczo - Rozwojowych w Regionalnym Parku Przemysłowym ŚWIDNIK	7,69	2007 - 2010	lubelskie	Regionalny Park Przemysłowy ŚWIDNIK sp z o.o.
Przygotowanie Terenów Produkcyjnych do działalności inwestycyjnej związanej z Puławskim Parkiem Przemysłowym	21,96	2007 - 2012	lubelskie	Fundacja Puławskie Centrum Przedsiębiorczości
Rozbudowa infrastruktury i doposażenie laboratoriów Centrum Doskonałości "AGROPHYSICS"	7,19	2007 - 2009	lubelskie	Instytut Agrofizyki im. Bohdana Dobrzańskiego PAN w Lublinie
Czas na Lubartów - kompleksowe przygotowanie terenów pod inwestycje	1,79	2007 - 2010	lubelskie	Miasto Lubartów
Kompleksowe przygotowanie terenu i pod inwestycje - międzyrzeckiej strefy nowoczesnych usług i produkcji	2,84	2011 - 2013	lubelskie	Gmina Miejska Międzyrzec Podlaski
Rozbudowa Podkarpackiego Parku Naukowo - Technologicznego (PPNT) - II etap	15,35	2007 - 2011	podkarpackie	Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Rzeszowie
Kompleksowe przygotowanie strefy przemysłowej w Jaśle pod inwestycje produkcyjne oraz strefę nowoczesnych usług	8,47	2006 - 2013	podkarpackie	Gmina Miasto Jasło
Zwiększenie atrakcyjności miasta Krosna poprzez kompleksowe przygotowanie terenów pod inwestycje	3,86	2007 - 2010	podkarpackie	Gmina Krosno
Budowa Inkubatora Nowych Technologii IN-Tech wraz z rozbudową Mieleckiego Parku Przemysłowego	12,18	2007 - 2010	podkarpackie	Agencja Rozwoju Regionalnego MARR w Mielcu
Utworzenie Centrum Badawczo Rozwojowego Napędów Lotniczych przy WSK "PZL - Rzeszów" S.A.	38,97	2007 - 2010	podkarpackie	WSK "PZL - Rzeszów" S.A.
Przygotowanie terenu do działalności inwestycyjnej związanej z utworzeniem Parku Naukowo-Technologicznego w miejscowościach: Przybyszówka, Miłocin i Pogwizdów Nowy	29,23	2007 - 2013	podkarpackie	Powiat Rzeszowski
"Od COP-u do innowacji i rozwoju" - Inkubator Technologiczny w Stalowej Woli jako narzędzie rozwoju gospodarki i innowacji Polski Wschodniej	5,13	2007 - 2008	podkarpackie	Gmina Stalowa Wola
Tarnobrzeski Park Przemysłowo - Technologiczny	6,95	2008 - 2010	podkarpackie	Tarnobrzeska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.
Kompleksowe przygotowanie terenu pod inwestycje związane z uruchomieniem działalności produkcyjnej w Zambrowie	2,06	2006 - 2008	podlaskie	Gmina Miasto Zambrów

Białostocki Park Naukowo - Technologiczny	35,90	2007 -2013	podlaskie	Miasto Białystok
Kompleksowe przygotowanie pod inwestycje terenów objętych granicami Suwalskiej Strefy Ekonomicznej - Podstrefa Suwałki	1,26	2007 - 2009	podlaskie	Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A. w Suwałkach
Rozbudowa Zambrowskiego Parku Przemysłowego	5,16	2007 - 2009	podlaskie	Zarząd Nieruchomości w Zambrowie Sp. z o.o.
Budowa i uruchomienie Podlaskiego Parku Przemysłowego	15,38	2007 - l2010	podlaskie	Urząd Miejski w Czarnej Białostockiej
Budowa i uruchamianie nowych obiektów Parku Naukowo - Technologicznego Polska - Wschód w Suwałkach	14,10	2007 - 2011	podlaskie	Park Naukowo - Technologiczny Polska - Wschód Sp. z o.o. w Suwałkach
Przygotowanie terenów pod inwestycje z zakresu produkcji i nowoczesnych usług w Kolnie	3,16	2009 - 2011	podlaskie	Burmistrz Miasta Kolno
Centrum Twórczej Przedsiębiorczości "DOM WIGIERSKI"	3,87	2007 - 2012	podlaskie	Dom Pracy Twórczej
Kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych w obszarze Specjalnej Strefy Ekonomicznej	2,38	2007 - 2008	świętokrzyskie	Gmina Starachowice
Budowa infrastruktury technicznej pod przyszłe tereny inwestycyjne w południowej części miasta Jędrzejów	3,97	2008 - 2010	świętokrzyskie	Gmina Jędrzejów
Utworzenie Regionalnego Centrum Naukowo - Technologicznego w województwie świętokrzyskim	14,54	2008 - 2012	świętokrzyskie	Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii Sp. zo.o.
Stworzenie w spółce Odlewnie Polskie S.A. Ośrodka Badawczo - Rozwojowego Komponentów Odlewniczych "OBRKO"	3,17	2007	świętokrzyskie	Odlewnie Polskie Spółka Akcyjna w Starachowicach
Kielecki Inkubator Technologiczny	16,19	2008 - 2012	świętokrzyskie	Gmina Kielce
Elbląski Park Technologiczny na Modrzewinie Południe	13,75	2007 - 2011	warmińsko - mazurskie	Gmina Miasto Elbląg
Kompleksowe przygotowanie pod inwestycje terenów objętych granicami Suwalskiej Strefy Ekonomicznej - Podstrefa Elk i Podstrefa Gołdap	2,80	2007 - 2009	warmińsko - mazurskie	Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A. w Suwałkach
Budowa i uruchomienie Olsztyńskiego Parku Naukowo - Technologicznego	17,73	2008 - 2011	warmińsko - mazurskie	Gmina Olsztyn
Przygotowanie terenów pod inwestycje "Track - Wschód"	10,26	2007 - 2009	warmińsko - mazurskie	Gmina Olsztyn
Warmińsko - Mazurskie Centrum Genetyki Molekularnej	3,12	2007 - 2009	warmińsko - mazurskie	Nucleagena Sp. z o.o.
Kompleksowe przygotowanie terenu pod inwestycje w Miejskiej Strefie Rozwoju "Techno - Park" w Elku	1,83	2008 - 2009	warmińsko - mazurskie	Miasto Elk
Promocja Polski Wschodniej	10,00	2007-2015	5 województw Polski Wschodniej	Za koordynację przygotowania projektu i dokumentacji technicznej odpowiada Minister Rozwoju Regionalnego

Indykatywna lista kluczowych projektów dla osi priorytetowej II				
Zintegrowany system miejskiego transportu publicznego	41,98	2008 - 2011	lubelskie	Miasto Lublin
Poprawa jakości funkcjonowania systemu transportu publicznego miasta Białegostoku - Etap II	29,39	2007 - 2009	podlaskie	Miasto Białystok
Poprawa jakości funkcjonowania systemu transportu publicznego miasta Białegostoku - Etap III	40,57	2010 - 2012	podlaskie	Miasto Białystok
Realizacja II etapu budowy Regionalnego Centrum Targowo-Wystawienniczego w Lublinie	12,56	2007 - 2009	lubelskie	Międzynarodowe Targi Lubelskie S.A.
Zapewnienie rozwoju innowacji oraz wspieranie rozwoju aglomeracji lubelskiej poprzez budowę wielofunkcyjnego ośrodka: centrum konferencyjno - wystawienniczego i hotelowo - rekreacyjnego na terenie Regionalnego Parku Przemysłowym ŚWIDNIK	6,15	2007 - 2011	lubelskie	Regionalny Park Przemysłowy ŚWIDNIK sp z o.o.
Eksploratorium - Centrum interaktywnej edukacji i prezentacji wiedzy	11,79	2009 - 2011	lubelskie	Miasto Lublin
Budowa Samorządowego Centrum Szkoleniowo-Konferencyjnego i Wdrażania Projektów w Lublinie	21,23	2007 - 2011	lubelskie	Samorząd Województwa Lubelskiego
Budowa Zespołu Konferencyjnego z zapleczem w Suwałkach	6,94	2007 - 2009	podlaskie	Miasto Suwałki
Modernizacja i rozbudowa infrastruktury Targów Kielce jako Międzynarodowego Ośrodka Wystawienniczo - Kongresowego	27,38	2007 - 2013	świętokrzyskie	Targi Kielce Sp.z o.o.
Centrum Kształcenia i wymiany myśli europejskiej w Sandomierzu	5,15	2007 - 2008	świętokrzyskie	Fundacja "Signum Temporis" w Pysznicy
Budowa Centrum Targowo - Konferencyjnego w Olsztynie	21,14	2006 -2012	warmińsko- mazurskie	Gmina Olsztyn
Indykatywna lista kluczowych projektów dla osi priorytetowej III				
Budowa obwodnicy m. Biłgoraj w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 835 Lublin - Wysokie - Biłgoraj - Sieniawa - Przeworsk - Kańczuga - Dynów - Grabownica Starzeńska	2,43	2007-2013	lubelskie	Województwo Lubelskie
Budowa obwodnicy m. Opole Lubelskie w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 747 Iłża - Lipsko - Solec n. Wisłą - Opole Lubelskie - Bełżyce - Konopnica na odcinku o dł. około 5,000 km	7,77	2007-2012	lubelskie	Województwo Lubelskie
Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 747 Iłża - Lipsko - Solec n. Wisłą - Opole Lubelskie - Bełżyce - Konopnica na odcinku 40+772 do 41+516 wraz z budową mostu na rz. Wiśle o długości odcinka 0,744 km	34,93	2007-2013	lubelskie	Województwo Lubelskie
Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 747 Iłża - Lipsko - Solec n. Wisłą - Opole Lubelskie - Bełżyce - Konopnica na odcinku od km 68+960 do km 76+609 o długości odcinka 7,649 km	5,90	2007-2010	lubelskie	Województwo Lubelskie
Budowa drogi wojewódzkiej Nr 747 Iłża - Lipsko - Solec n. Wisłą - Opole Lubelskie - Bełżyce - Konopnica stanowiącej dojazd do węzła "Konopnica" obwodnicy Lublina w ciągu drogi ekspresowej S19	8,18	2007-2013	lubelskie	Województwo Lubelskie

Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 747 Iłża - Lipsko - Solec n. Wisłą - Opole Lubelskie - Bełżyce - Konopnica na odcinku od km 81+848 do km 96+587 o dł. odcinka 14,739 km (Odcinek Bełżyce Radwaniec)	11,29	2007-2010	lubelskie	Województwo Lubelskie
Budowa (przełożenie) drogi wojewódzkiej Nr 747 Iłża - Lipsko - Solec n. Wisłą - Opole Lubelskie - Bełżyce - Konopnica na odcinku od istniejącego km 41+516 do projektowanego km 51+816 o dł. 10,300 km	14,57	2007-2010	lubelskie	Województwo Lubelskie
Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 747 Iłża - Lipsko - Solec n. Wisłą - Opole Lubelskie - Bełżyce - Konopnica na odcinku od km 57+400 do km 63+270 o dł. odcinka 5,870 km	5,13	2007-2011	lubelskie	Województwo Lubelskie
Budowa obwodnicy m. Frampol w ciągu DK nr 74 na odc. Janów Lubelski - Frampol - Gorajec - Zamość - Hrubieszów - Zosin - granica państwa	8,22	2011-2012	lubelskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Lublinie
Budowa Obwodnicy Północnej w Biłgoraju	6,67	2007-2010	lubelskie	Miasto Biłgoraj
Budowa obwodnicy m. Chodel w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 747 Iłża - Lipsko - Solec n. Wisłą - Opole Lubelskie - Bełżyce - Konopnica na odcinku o długości około 4,000 km	6,49	2007-2012	lubelskie	Województwo Lubelskie
Budowa obwodnicy m. Bełżyce w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 747 Iłża - Lipsko - Solec n. Wisłą - Opole Lubelskie - Bełżyce - Konopnica na odcinku o długości około 4,200 km	7,01	2007-2012	lubelskie	Województwo Lubelskie
Budowa drogi wojewódzkiej Nr 809 Lublin - Krasienin - Kierzkówka - Przytoczno stanowiącej dojazd do węzła "Jakubowice" obwodnicy Lublina w ciągu dróg ekspresowych S19 i S17	10,50	2007-2013	lubelskie	Województwo Lubelskie
Drogi dojazdowe do obwodnicy Miasta Lublin	20,42	2008-2011	lubelskie	Miasto Lublin
Budowa obwodnicy m. Hrubieszowa w ciągu DK nr 74 na odc. Janów Lubelski - Frampol - Gorajec - Zamość - Hrubieszów - Zosin - granica państwa	32,73	2012-2013	lubelskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Lublinie
Budowa obwodnicy m. Gorajca w ciągu DK nr 74 na odc. Janów Lubelski - Frampol - Gorajec - Zamość - Hrubieszów - Zosin - granica państwa	37,41	2012-2013	lubelskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Lublinie
Budowa drogi obwodowej miasta Przemyśla łączącej drogę krajową nr 77 z drogą krajową nr 28 (wraz z odcinkiem drogi do granicy państwa)	48,52	2007-2013	podkarpackie	Gmina Miejska Przemyśl
Budowa obwodnicy Kolbuszowej w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 875 Mielec - Leżajsk	2,56	2007-2010	podkarpackie	Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie
Modernizacja drogi wojewódzkiej nr 871 (ul. Sienkiewicza, ul. Sikorskiego oraz ul. Wisłostrada) przebiegającej przez Tarnobrzeg	10,26	2007-2011	podkarpackie	Gmina Tarnobrzeg
Budowa obwodnicy Niska w ciągu drogi krajowej Nr 77 Lipnik - Przemyśl	9,23	2010-2011	podkarpackie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Rzeszowie

Budowa obwodnicy miejscowości Stawiski, w ciągu drogi krajowej nr 61	13,90	2011-2012	podlaskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Białymstoku
Budowa obwodnicy miejscowości Bargłów Kościelny, w ciągu drogi krajowej nr 61	19,18	2011-2012	podlaskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Białymstoku
Budowa obwodnicy miejscowości Szczuczyn, w ciągu drogi krajowej nr 61	15,03	2011-2012	podlaskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Białymstoku
Budowa przedłużenia ul. Piastowskiej w Białymstoku	15,40	2010-2013	podlaskie	Miasto Białystok
Przebudowa ul. Gen. F. Kleeberga w Białymstoku	18,21	2010-2013	podlaskie	Miasto Białystok
Przebudowa ul. Gen. Wł. Andersa w Białymstoku	13,15	2008-2011	podlaskie	Miasto Białystok
Budowa przedłużenia ul. Gen. Wł. Andersa w Białymstoku	24,44	2009-2012	podlaskie	Miasto Białystok
Przebudowa ul. Gen. St. Maczka wraz z Al.1000-lecia Państwa Polskiego w Białymstoku	38,38	2007-2010	podlaskie	Miasto Białystok
Budowa północnej obwodnicy Jędrzejowa w ciągu drogi krajowej nr 78	30,77	2009-2010	świętokrzyskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Kielcach
Przebieżenie przez Starachowice w ciągu drogi krajowej nr 42	34,62	2009-2010	świętokrzyskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Kielcach
Budowa obwodnicy Wąchocka w ciągu drogi krajowej nr 42	38,46	2009-2010	świętokrzyskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Kielcach
Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 765 na odcinku Chmielnik - Staszów – Osiek (na odcinku Chmielnik Staszów)	17,95	2008-2010	świętokrzyskie	Województwo Świętokrzyskie
Likwidacja barier rozwojowych - most na Wiśle z przebudową drogi wojewódzkiej Nr 764 z otwarciem komunikacyjnym na kierunku Rzeszów – Kielce (na odcinku most na Wiśle – Staszów)	48,72	2007-2013	świętokrzyskie	Województwo Świętokrzyskie
Budowa obwodnicy Końskich na drodze wojewódzkiej nr 728	24,36	2008-2011	świętokrzyskie	Województwo Świętokrzyskie
Obwodnica Ełku (etap III i IV) w ciągu drogi krajowej nr 16 i nr 65	16,54	2009-2010	warmińsko- mazurskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Olsztynie
Zachodnia obwodnica Mrągowa w ciągu drogi krajowej nr 59	25,05	2008-2010	warmińsko- mazurskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Olsztynie
Obwodnica Olecka w ciągu drogi krajowej nr 65	16,33	2009-2010	warmińsko- mazurskie	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Olsztynie
Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej	50,00	2007-2015	5 województw Polski Wschodniej	Za koordynację przygotowania projektu i dokumentacji technicznej odpowiada Minister Rozwoju Regionalnego